

DOKAP

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Doğu Karadeniz Projesi
Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

**DOĞU KARADENİZ PROJESİ (DOKAP)
BÖLGE KALKINMA PROGRAMI
2021-2023**

EYLEM PLANI

ÖNSÖZ

On Birinci Kalkınma Planı döneminde, her bölgenin kalkınma fırsatlarını ortaya çıkarıp değerlendirerek rekabet gücünün geliştirilmesi, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması yoluyla bölgelerde yaşam kalitesinin iyileştirilmesi konusunda uyguladığımız planlar, programlar, projeler ve faaliyetlere devam edilmektedir. Bu kapsamda özellikle dört farklı bölgede faaliyet gösteren Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (DAP), Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (DOKAP), Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (GAP) ve Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (KOP), kalkınma ajansları ile birlikte On Birinci Kalkınma Planı hedeflerine ulaşmada bölgelerinde yetkin ve tecrübeli önemli kurumlarımızdır.

İdarelerimiz, 2021-2023 yıllarını kapsayan ve Bölge Kalkınma Programı olarak adlandırılan yeni nesil eylem planlarını başta kalkınma ajansları olmak üzere bölgelerindeki diğer paydaşlar ile iş birliği içerisinde hazırlamıştır. Bölge Kalkınma Programları, önceki Eylem Planlarından farklı olarak İdarelerimizin sorumlu olduğu bölgeleri bir bütün olarak ele alan ve bölgelerin kendine özgü potansiyel ve ihtiyaçlarından hareketle belirlenmiş olan sonuç odaklı sektörel programları içermektedir.

Bölge Kalkınma Programlarının temel amacı, model projelerin desteklenmesi vasıtasıyla bölgelerimizde yenilikçi uygulamalara öncülük etmektir. İdarelerimiz, başta tarım ve sulama olmak üzere kültür, sosyal içerme, turizm, kırsal kalkınma ve enerji alanlarında destek vermekte; bu destekler yerinden kalkınma anlayışıyla katılımcı bir şekilde tasarlanmakta ve uygulanmaktadır. Ekonomik ve sosyal kalkınmayı desteklemek üzere rekabetçi ürün türlerine geçiş, pazarlama olanaklarının genişletilmesi, organik tarım, yenilenebilir enerji ve inovasyon çalışmaları, insan kaynakları ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, doğal varlıkların ve kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi bölgelerin rekabet gündemini desteklemede yeni dönemin önemli unsurları olacaktır.

Kalkınma hamlemize katkı sağlayacak olan Bölge Kalkınma Programlarının ülkemiz için hayırlı olmasını diler, hazırlıklarda emeği geçen herkese şahsım ve milletim adına teşekkürlerimi sunarım.

Recep Tayyip ERDOĞAN
Cumhurbaşkanı

İÇİNDEKİLER

1. DAYANAK.....	10
2. BÖLGEDEKİ PLANLAMANIN TARİHÇESİ VE BÖLGE KALKINMA İDARESİNİN KURULUŞU	11
3. 2021-2023 BÖLGE KALKINMA PROGRAMI HAZIRLIK SÜRECİ.....	14
4. DOKAP BÖLGESİ	15
5. 2014-2018 EYLEM PLANI ve 2019-2020 DÖNEMİ BÖLGEDEKİ FAALİYETLER	18
5.1 Bölgedeki Yatırım Faaliyetleri	18
5.2 2014-2018 DOKAP Eylem Planı Mali Bilgileri.....	21
5.3 Kamu Yatırımları Sektörel Dağılımları.....	25
6. MEVCUT DURUM ANALİZİ	26
6.1 Nüfus ve Demografi	26
6.2 Temel Sosyo-Ekonomik Göstergeler	33
6.3 Eğitim	46
6.4 Kültür.....	54
6.5 Sağlık.....	58
6.6 Turizm	60
6.7 Tarım ve Ormancılık	64
6.8 Sanayi	78
6.9 Enerji	83
6.10 Kentleşme ve Altyapı	86
7. İL BAZINDA ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER	95
8. DOKAP BÖLGE KALKINMA PROGRAMI STRATEJİK ÇERÇEVESİ.....	108
8.1 Amaç-Hedef ve Sektörel Operasyonel Programlar (SOP)	108
8.2 Uygulama Detayları	116
8.3 DOKAP Bölge Kalkınma Programı Finansmanı ve Kamu Yatırım Programı ile İlişkisi ...	124
9. DOKAP BÖLGE KALKINMA PROGRAMININ YÖNETİŞİMİ.....	128
10. DOKAP BÖLGE KALKINMA PROGRAMININ İZLENMESİ.....	129

TABLolar

Tablo 4.1: İstatistiki Bölge Sınıflamasına Göre DOKAP İlleri _____	17
Tablo 4.2: DOKAP Bölgesi Yüzölçümü, İlçe, Belediye ve Köy Sayısı (2019) _____	17
Tablo 5.1: DOKAP Eylem Planı Finansal Gerçekleşme Bilgileri (2020 yılı fiyatlarıyla, milyon TL) _____	22
Tablo 5.2: DOKAP Eylem Planı Sorumlu Kuruluşlar ve Gerçekleşme Payları (2020 fiyatlarıyla, milyon TL) _____	24
Tablo 5.3: DOKAP Bölgesinde Kamu Yatırımları Başlangıç Ödeneği Tahsisleri (2020 yılı fiyatlarıyla, bin TL) _____	25
Tablo 6.1: Bölge Nüfusu İl Dağılımı (2013-2019) _____	27
Tablo 6.2: Belediye, İlçe, Köy Sayısı (2019) _____	28
Tablo 6.3: Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü (2013-2019) _____	30
Tablo 6.4: Bölge ve İllerin Aldığı, Verdiği Göç ve Net Göç Hızı (2013-2019) _____	32
Tablo 6.5: Yıllara Göre DOKAP İlleri ve Türkiye Kişi Başı GSYH (TL, 2009 bazlı) _____	33
Tablo 6.6: İktisadi Faaliyet Kollarına Göre GSKD Değişim (%) _____	36
Tablo 6.7: DOKAP İlleri SEGE Sıralamaları (2011-2017) _____	38
Tablo 6.8: DOKAP Bölgesi İllerinin Gelişmişlik Kademelerine Göre Sınıflandırılması _____	39
Tablo 6.9: DOKAP Bölgesindeki İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişliğine Göre Kademe Dağılımı _____	40
Tablo 6.10: Bölge İllerinde İhracat ve İthalat Rakamları (1000 ABD Doları) _____	40
Tablo 6.11: İllere Göre En Çok İhraç Edilen Ürünler ve İhracat Yapılan Ülkeler (2019) _____	41
Tablo 6.12: İllere Göre En Çok İthal Edilen Ürünler ve İthalat Yapılan Ülkeler (2019) _____	42
Tablo 6.13: İhracatta İlk Binde Yer Alan Firmaların İllere Göre Dağılımı (adet) _____	43
Tablo 6.14: Düzey-2 Bazında Temel İşgücü Göstergeleri (%) _____	44
Tablo 6.15: İktisadi Faaliyet Koluna Göre İstihdam Oranı (15+ yaş) _____	44
Tablo 6.16: Düzey-2 Bölgeleri Bazında Genç İşsizlik Göstergeleri (15-24 yaş, %) _____	45
Tablo 6.17: Düzey-2 Bazında Kadın Temel İşgücü Göstergeleri (%) _____	45
Tablo 6.18: Eğitim Kademelerine Göre DOKAP İlleri ve Türkiye Öğrenci Sayısı _____	50
Tablo 6.19: Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Bağlı Müze ve Ören Yerleri _____	55
Tablo 6.20 Özel Statüdeki Müze Yerleri _____	55
Tablo 6.21: Halk Kütüphanesi Göstergeleri _____	56
Tablo 6.22: Hastane Kurum ve Yatak Sayıları (2013-2018) _____	58
Tablo 6.23: Yüz Bin Kişi Başına Düşen Yatak Sayısı _____	59
Tablo 6.24: Hekim Sayısı ve Hekim Başına Düşen Kişi Sayısı _____	59
Tablo 6.25: Turizm Yatak Sayısı İstatistikleri (2019) _____	61
Tablo 6.26: Bölgedeki Belediye İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine İlişkin Göstergeler _____	61
Tablo 6.27: Bölgedeki Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine İlişkin Göstergeler _____	62
Tablo 6.28: DOKAP Tarım Alanı Büyüklüğü (2018) _____	65
Tablo 6.29: DOKAP Bölgesi Hayvan Sayıları (2013-2019) _____	70
Tablo 6.30: Arıcılık Göstergeleri _____	74
Tablo 6.31: DOKAP Bölgesi Çayır-Mera Alanı (ha) _____	76
Tablo 6.32: Su Ürünleri İstatistikleri (2019) _____	76
Tablo 6.33: Ormanlık Alanları İl Bazlı Dağılımları (2018) _____	77
Tablo 6.34: DOKAP Bölgesi İllerinde Sanayi Sektöründe İşyeri ve Sigortalı Sayısı _____	79
Tablo 6.35: DOKAP Bölgesi İlleri OSB ve KSS Sayısı _____	80
Tablo 6.36: DOKAP Bölgesi İlleri Bazında Yatırım Teşvik İstatistikleri (2014-2018) _____	80
Tablo 6.37: DOKAP Bölgesi İllerinde Sanayi Sektöründe Kişi Başına Üretilen Katma Değer (2013-2018) _____	81

Tablo 6.38: Sanayide Elektrik Tüketimi (2013-2018) _____	82
Tablo 6.39: DOKAP Bölgesi İllerinde İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayıları (2013-2017) __	83
Tablo 6.40: DOKAP Bölgesi İlleri ve Türkiye Enerji Üretim Kurulu Güç Kapasitesi (Eylül 2020 itibarıyla) _____	84
Tablo 6.41: Yenilenebilir Enerji Üretim Kurulu Güç Kapasitesi (Eylül 2020 sonu) _____	85
Tablo 6.42: Toplam Elektrik Tüketimi (2013-2018)_____	85
Tablo 6.43: DOKAP İlleri ve Türkiye Nüfus Dağılımı ve Şehirleşme Oranı (2012-2019) __	87
Tablo 6.44: DOKAP Bölgesi Karayolu Uzunlukları (2013-2018) _____	88
Tablo 6.45: Demiryolu Hat Uzunlukları, Yolcu Sayısı ve Taşınan Yük Miktarı (2013-2018)	89
Tablo 6.46: DOKAP Bölgesi Havayolu Yolcu Sayısı, Taşınan Yük Miktarı ve Uçak Trafik Sayısı (2013-2019) _____	90
Tablo 6.47: Bilişim Altyapısı İstatistikleri (2013-2018)_____	90
Tablo 6.48: DOKAP Bölgesi İçme/Kullanma Şebekesi ve Arıtma Tesisleri Durumu (2018)	91
Tablo 6.49: Belediye Atıksu İstatistikleri (2018) _____	91
Tablo 6.50: DOKAP Bölgesi Belediye Atık İstatistikleri (2018) _____	92
Tablo 7.1: Amasya İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu _____	97
Tablo 7.2: Artvin İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu _____	98
Tablo 7.3: Bayburt İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu _____	99
Tablo 7.4: Çorum İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu _____	101
Tablo 7.5: Giresun İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu _____	102
Tablo 7.6: Gümüşhane İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu _____	102
Tablo 7.7: Ordu İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu _____	103
Tablo 7.8: Rize İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu _____	104
Tablo 7.9: Tokat İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu _____	105
Tablo 7.10: Trabzon Sanayi Siciline Kayıtlı Firmaların Sektörel Dağılımı (30 Kasım 2019 itibarıyla) _____	105
Tablo 7.11: Trabzon İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu _____	106
Tablo 7.12: Samsun İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu _____	108
Tablo 8.1: 2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı Stratejik Çerçevesi _____	111
Tablo 8.2: 2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı Stratejik Çerçevesi _____	117
Tablo 8.3: 2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı Stratejik Çerçevesi _____	121
Tablo 8.4: 2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı İle Kamu Yatırım Programı İlişkisi (bin TL) _____	126
Tablo 8.5: 2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı Stratejik Çerçevesi Finansman Tablosu (bin TL) _____	127

ŞEKİLLER

Şekil 4.1: DOKAP İlleri	16
Şekil 6.1: Türkiye Afet Haritası	94
Şekil 6.2: Türkiye Deprem Tehlike Haritası	95
Şekil 7.1: Amasya İli ve İlçeleri Haritası	96

GRAFİKLER

Grafik 4.1: DOKAP Bölgesi Nüfusunun Türkiye İçerisindeki Payının Yıllara Göre Değişimi (%)	18
Grafik 5.1: DOKAP Eylem Planı Eksenlere Göre Tahsisat ve Harcama (2020 fiyatlarıyla, milyon TL)	23
Grafik 5.2: İllere Göre Tahsisat ve Harcama Bilgileri (2020 fiyatlarıyla, milyon TL)	24
Grafik 5.3: DOKAP Bölgesinin Kamu Yatırımlarından Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi (%)	25
Grafik 5.4: DOKAP Bölgesi Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (2013-2019,%)	26
Grafik 6.1: DOKAP İllerinin Bölge Nüfusu İçindeki Payı (%) (2019)	27
Grafik 6.2: DOKAP Bölgesinde En Çok Nüfus Değişimi Yaşayan İl-İlçeler (2013- 2019)	28
Grafik 6.3: DOKAP Bölgesi Nüfus Piramidi (2019)	29
Grafik 6.4: DOKAP Bölgesi Yıllık Nüfus Artış Hızı (binde, 2013- 2019)	29
Grafik 6.5: DOKAP Bölgesinde Bebek Ölüm Hızı (binde, 2013- 2018)	30
Grafik 6.6: Bölge Bazında Bebek Ölüm Hızı (binde, 2018)	31
Grafik 6.7: Doğurganlık Hızı (2013- 2019)	31
Grafik 6.8: Bölgelere Göre Doğurganlık Hızı (2019)	32
Grafik 6.9: DOKAP Bölgesi ve İllerinin Net Göç Hızı (binde, 2013-2019)	33
Grafik 6.10: 2013 ve 2018 Yılı DOKAP İlleri Kişi Başı Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Değeri (TL, 2009 baz yılı)	34
Grafik 6.11: DOKAP Bölgesi GSYH Artış Oranı (yüzde, 2013-2018)	34
Grafik 6.12: DOKAP Bölgesi İktisadi Faaliyet Kollarına Göre GSYH (2013)	35
Grafik 6.13: DOKAP Bölgesi İktisadi Faaliyet Kollarına Göre GSYH (2018)	35
Grafik 6.14: DOKAP Bölgesindeki Sektörel GSKD Değişimi (%)	36
Grafik 6.15: İllerin Sektörel GSKD Payları (2018)	37
Grafik 6.16: Okuma Yazma Bilmeyen Kadın ve Erkek Sayılarının Oranı (2019)	47
Grafik 6.17: Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Oranı (%)	48
Grafik 6.18: Okulöncesi Eğitimde Okullaşma Oranı (2019, %)	48
Grafik 6.19: İlköğretimde Okullaşma Oranı (2019, %)	49
Grafik 6.20: Ortaöğretimde Okullaşma Oranı (2019, %)	49
Grafik 6.21: İlköğretimde Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	51
Grafik 6.22: İlkokul Seviyesinde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	51
Grafik 6.23: Ortaokul Seviyesinde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	52
Grafik 6.24: Genel Ortaöğretim Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	52
Grafik 6.25: Mesleki Ortaöğretim Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	53
Grafik 6.26: Ortaöğretim Seviyesinde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	53
Grafik 6.27: 2018 Yılı On Bin Kişiye Düşen Tiyatro Koltuk Sayısı	57
Grafik 6.28: On Bin Kişiye Düşen Sinema Koltuk Sayısı (2018)	57
Grafik 6.29: Yüz Bin Kişi Başına Düşen Yatak Sayısı ve Hekim Başına Düşen Kişi Sayısı	60
Grafik 6.30: Belediye İşletme Belgeli Tesislerde Geceleme Sayıları (2018)	62
Grafik 6.31: Yerli ve Yabancı Turist Sayısı (2018)	63
Grafik 6.32: DOKAP Bölgesi Tarımsal Alan Kullanımı (2018)	66
Grafik 6.33: DOKAP Bölgesinde Tarımsal Sulamada Enerji Tüketimi (2018)	66
Grafik 6.34: DOKAP Bölgesinde Üretilen Bitkisel Ürünlerin Toplam Tarım Alanı İçindeki Payı (2019 Ekilen Alan %)	67
Grafik 6.35: DOKAP Bölgesinde Üretilen Tahıl ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Türkiye içindeki Payı (2018)	67
Grafik 6.36: 2013-2019 Yılı DOKAP Bölgesi Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri (TL)	69

Grafik 6.37: 2013-2019 Yıllarındaki DOKAP Bölgesi Büyükbaş Hayvan Sayısı _____	71
Grafik 6.38: 2013-2019 Yılları DOKAP Bölgesi Büyükbaş Hayvan Sayısı Türkiye'ye Oranı _____	71
Grafik 6.39: 2013-2019 Yıllarındaki DOKAP Bölgesi Küçükbaş Hayvan Sayısı _____	72
Grafik 6.40: 2013-2019 Yılları DOKAP Bölgesi Küçükbaş Hayvan Sayısı _____	72
Grafik 6.41: 2013-2019 Yıllarındaki DOKAP Bölgesi Kümes Hayvan Sayısı _____	73
Grafik 6.42: 2013-2019 Yılları DOKAP Bölgesi Kümes Hayvan Sayısı Türkiye'ye Oranı _____	73
Grafik 6.43: DOKAP Bölgesi Öne Çıkan Hayvansal Ürünler Bazında Bölge Üretiminin Türkiye Üretimi İçinde Payı (2019) _____	75
Grafik 6.44: Sanayi Sektöründe İşletme Sayısı Bakımından Öne Çıkan İlk 3 Sektör (2018, yüzde) _____	79
Grafik 6.45: DOKAP Bölgesi-Türkiye Yatırım Teşvik Karşılaştırması (2014-2018) _____	81
Grafik 6.46: DOKAP Bölgesinde Sanayide Elektrik Tüketimi (2018) _____	82
Grafik 6.47: DOKAP Bölgesi İllerinde Bin Kişiye Düşen Girişim Sayısı (2017) _____	83
Grafik 6.48: DOKAP Bölgesi İlleri ve Türkiye Şehirleşme Oranı (2019) _____	87
Grafik 6.49: DOKAP Bölgesi Afet Durum Grafiği _____	94
Grafik 7.1: Önceliklendirme Metodu Kullanılarak Yapılan Analizlerde Artvin'de Arıcılığın Kümelenmeye Uygunluk Durumu _____	98

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
BGUS	Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi
BKİ	Bölge Kalkınma İdaresi
BKP	Bölge Kalkınma Programı
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DHMİ	Devlet Hava Meydanları İşletmesi
DOKA	Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı
DOKAP	Doğu Karadeniz Projesi
DSİ	Devlet Su İşleri
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GSKD	Gayri Safi Katma Değer
GSYH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IPA	Katılım Öncesi Yardım Aracı
JICA	Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOP	Konya Ovası Projesi
KÖYDES	Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
KUDAKA	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı
OKA	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
OSBÜK	Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu
SEGE	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YÖK	Yükseköğretim Kurumu

1. DAYANAK

DOKAP Bölge Kalkınma Programı (2021-2023); 3/6/2011 tarihli ve 642 sayılı Doğu Anadolu Projesi, Doğu Karadeniz Projesi ve Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlıklarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi ve 3 üncü maddesi gereğince; On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) çerçevesinde belirlenen 2020 ve 2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programlarının 669.1 no'lu tedbir hükümleri kapsamında hazırlanmıştır.

Söz konusu mevzuata göre “eylem planı” olan bu belge, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla benimsenen program bazlı yaklaşım doğrultusunda “Bölge Kalkınma Programı” olarak adlandırılmıştır.

2. BÖLGEDEKİ PLANLAMANIN TARİHÇESİ VE BÖLGE KALKINMA İDARESİNİN KURULUŞU

Kaynakların, etkili ve verimli kullanılması, yerel dinamiklerin ve fırsatların doğru değerlendirilmesi, bu yolla bölgesel kalkınmanın yurt sathına yayılması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması bölgesel kalkınma politikalarının temel amacını oluşturmaktadır. Ulusal kalkınma planlarında bölgesel politikaların gelişimi incelendiğinde, ilk olarak bölgeler arasındaki gelir dağılımı dengesizliğinin giderilmesinin temel amaç olduğu görülmektedir. 2000’li yıllardan itibaren ise bölgelerin rekabet edebilirliğinin artırılması suretiyle bölgeler arası gelir dağılımı dengesizliğinin giderilmesi temel amaç olarak belirlenmiştir.

11. Kalkınma Planı’nda bölgesel gelişme politikası “Yaşanabilir Şehirler, Sürdürülebilir Çevre” bölümünde yer almaktadır. Planda 2019-2023 döneminde uygulanacak bölgesel kalkınma politikalarının genel amacı; bölgelerin imkan ve kabiliyetlerini, yeniliğe ve iş birliğine dayalı yönetim temelinde geliştirerek dönüştürmek ve böylece ülkenin dengeli kalkınmasına azami katkıyı sağlamak şeklinde ifade edilmiştir.

Bölgesel gelişme politikalarının ulusal düzeyde öncelik ve hedeflerini belirlemek amacıyla hazırlanan ve 2014-2023 yıllarını kapsayan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi’nin (BGUS) vizyonu “sosyo-ekonomik ve mekânsal olarak bütünleşmiş, rekabet gücü ve refah düzeyi yüksek bölgeleriyle daha dengeli ve topyekûn kalkınmış bir Türkiye” olarak belirlenmiştir. Bu vizyona ulaşmak için refahın ülke sathına daha dengeli yayılması, tüm bölgelerin potansiyellerinin değerlendirilerek rekabet güçlerinin artırılması suretiyle ulusal kalkınmaya azami düzeyde katkı sağlanması, ekonomik ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilerek ülke genelinde daha dengeli bir yerleşim düzeni ve mekânsal gelişmenin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Bölge planlarının hazırlanmasını takip eden süreçte, bölgelerin kalkınmasının hızlandırılması amacıyla ilgili kurum ve kuruluşların proje ve faaliyetlerinin uyum ve bütünlük içinde yürütülmesini sağlayacak yeni eylem planlarını hazırlamak ve uygulamasını koordine etmek amacıyla 1989 yılında kurulmuş olan Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi’ne (GAP BKİ) ilave olarak; 2011 yılında 642 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (DAP BKİ), Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (KOP BKİ) ve Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon ve Samsun illerini kapsayan Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (DOKAP BKİ) kurulmuştur.¹

Türkiye’de bölgesel gelişme politikasını belirleyen unsurlardan bir diğeri Avrupa Birliği’ne (AB) katılım süreci olmuştur. Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Programı kapsamında “Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu” başlıklı Fasıl 22’nin, Kasım 2013’te müzakereye açılması ile birlikte ülkemizin AB Bölgesel Politikasına uyumu ve

¹9 Eylül 2016 tarihli ve 29826 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2016/9140 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’na göre Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun ve Trabzon illerinden oluşan DOKAP Bölgesine Tokat ili de eklenmiştir. 13 Mayıs 2020 tarihli ve 31126 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2538 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı’na göre Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun, Tokat ve Trabzon illerinden oluşan DOKAP BKİ görev alanına Amasya ve Çorum illeri ilave edilerek il sayısı on bire ulaşmıştır.

bunun en önemli aracı olan uyum politikası fonlarının kullanımına yönelik hazırlık çalışmaları hız kazanmıştır. Fasıl kapsamında uyum politikası fonlarının etkili bir şekilde kullanılmasını temin edecek idari ve hukuki düzenlemelerin yapılması ve uygulama mekanizmalarının oluşturulması öngörülmüştür. Bu kapsamda yürütülen çalışmalar özellikle bölgesel ve yerel düzeyde AB fonlarının kullanımına yönelik kurumsal kapasitenin geliştirilmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra, uyum politikası için hazırlık niteliği taşıyan Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) kapsamında ekonomik ve sosyal uyum alanında finanse edilecek projeler bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve ülkemizin dengeli kalkınma hedefine ulaşmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır. Anılan bölgesel politikaların ve faaliyetlerin merkezi birimler ile koordineli olarak yürütülmesi ve yerel paydaşlarla uygulanabilmesi için yeni ve bölgelere özgü kurumsal yapıların oluşturulması gerekliliği doğmuştur.

Yerel potansiyelin harekete geçirilerek kaynakların yerinde ve etkin kullanılmasını sağlamak amacıyla 2006 yılından itibaren Düzey-2 bölgelerinde kalkınma ajansları kurulmaya başlanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) döneminde, 26 Düzey-2 bölgesinin tamamında kalkınma ajansları faaliyete geçmiş; bölgelerin ortak kalkınma bilincinin yükseltilerek ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandıracak çalışmaların yapılmasına yönelik bölge planları hazırlanmıştır. Şu an itibarıyla Artvin, Rize, Trabzon, Bayburt, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Samsun, Amasya, Tokat ve Çorum illerini kapsayan DOKAP Bölgesinde üç kalkınma ajansı faaliyet göstermektedir: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA), Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) ve Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA).

Doğu Karadeniz Bölgesinin sosyo-ekonomik gelişimini sağlamak üzere bugüne kadar çeşitli politika ve stratejiler ortaya konulmuştur. Bu çalışmaların ilkinin, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT) ile Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) tarafından 2000 yılında hazırlanan Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) Bölgesel Gelişme Planı'dır. DOKAP Bölgesel Gelişme Planı, Doğu Karadeniz bölgesinin potansiyelinin değerlendirilememesine neden olan yapısal sorunlara müdahale etmeyi amaçlamıştır. Plan kapsamında beş adet sektörel gelişme stratejisi belirlenmiş, tanımlanan on adet programla elli iki adet projenin hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Fakat söz konusu plan 2000'li yılların başındaki mali zorluklar, paydaşların sürece tam anlamı ile katılımının sağlanamaması ve yerelde planın hayata geçirilmesini doğrudan hedefleyen kurumsal yapının olmaması nedeniyle uygulanamamıştır. Ancak daha sonra 2014-2018 yılları için hazırlanan DOKAP Eylem Planı kapsamının ve bu kapsamda yürütülecek eylemlerin tespitinde önemli altlık teşkil etmiştir.

Diğer yandan DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın ilk Eylem Planı (2014-2018) hazırlıkları kapsamında, bölgede faaliyet gösteren kalkınma ajansları tarafından hazırlanan Doğu Karadeniz Bölge Planı ve Kuzeydoğu Anadolu Bölge Planı ile daha önce yine DPT tarafından hazırlanan Yeşilirmak Havzası Gelişim Planından faydalanılmıştır. Özellikle durum analizi ve eksen yaklaşımı DOKAP Eylem Planı'nın hazırlığında önemli girdi teşkil etmiştir. DOKAP BKİ tarafından DOKAP Eylem Planı kapsamında düzenlenen çalıştaylara DOKA, OKA ve KUDAKA tarafından etkin katılım sağlanmıştır. Ayrıca OKA tarafından 2011 ve 2012 yıllarında hazırlanan TR83 Bölgesi Mevcut Durum Analizi çalışmaları incelenmiş, bu çalışmalar gerek DOKAP Eylem Planı hazırlık faaliyetlerine gerekse eylem adımlarına önemli katkılar sağlamıştır. DOKAP Eylem Planı hazırlık sürecinde DOKAP Bölgesi için yukarıda

ifade edilen tüm çalışmalar dikkate alınarak bu çalışmaların yansımalarının DOKAP Eylem Planı'nda yer alması sağlanmıştır.

DOKAP Eylem Planı'nda bölgenin ticaret ve turizm merkezi haline getirilmesi vizyonu benimsenmiş olup, bu çerçevede bölgenin kalkınması için;

- Yeşil Yol kapsamında yol iyileştirme ve yol yapım çalışmaları,
- Turizm merkezlerinin imar planlamalarının yapılması,
- Biyokaçakçılıkla etkin mücadele,
- Bölgede tarımsal kirliliğin izlenmesi ve azaltılması,
- Sertifikalı tohum ve fidan üretimlerinin desteklenmesi,
- Çay ve fındığın ürün kalitesinin artırılması,
- Arıcılığın desteklenmesi,
- Tıbbi aromatik bitkilerin envanterlerinin çıkarılması,
- Bölge ihracatının artırılması için özel nitelikli programların uygulanması,
- Yatırım Adası Projesinin geliştirilmesi,
- Bölge tersanelerinin desteklenmesi,
- Bölgede bulunan limanların etkin kullanım stratejilerinin geliştirilmesi,
- İnsan ve yük taşımacılığı için modern teleferik sistemlerinin kurulması,
- Sulama altyapısının geliştirilmesi,
- Kırsal altyapı sorunlarının giderilmesi,
- Enerji üretim altyapısının iyileştirilmesi,
- Bölgede yenilenebilir enerji çalışmalarının desteklenmesi,
- Entegre katı atık yönetimi projelerinin tamamlanması,
- Okulların altyapı eksikliklerinin giderilmesi,
- Yurt sayısı ve kapasitelerinin artırılması,
- Bölgede koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması,
- Bölgenin sağlık turizmi alanında önemli bir merkez haline getirilmesi,
- Sosyal içerme projelerinin uygulanması,
- Bölgenin kültür varlıkları envanterlerinin çıkarılması,

gibi birçok alanda önemli tedbirler tasarlanmıştır.

Tasarlanan bu tedbirler ile DOKAP Eylem Planı (2014-2018)'nda;

- Turizm ve Çevresel Sürdürülebilirlik
- Ekonomik Kalkınma
- Altyapı ve Kentsel Gelişme
- Sosyal Gelişme
- Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

olmak üzere 5 ana eksen, 20 alt eksen, 128 ana eylem ve 325 alt eylem yerini almıştır. Söz konusu eylemleri hayata geçirmek üzere 37 merkezi kurum ve kuruluş sorumlu kuruluş olarak tayin edilmiştir.

Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlıkları koordinasyonunda hayata geçirilen eylem planları; bölgesel kalkınma çalışmalarında birer kilometre taşı olma niteliğindedir.

DOKAP Eylem Planı'nın sorumlu kuruluşlarından birisi de DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı olmuştur. DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı sorumlu bulunduğu eylemlerle ilgili olarak 2014 yılından bu yana birçok proje geliştirmiştir. Bu durum yerelde teşkilatlanmış birçok kurum ve kuruluşun merkezi düzeyde gerçekleştirilen yatırım programı çalışmalarına doğrudan dâhil olabilmelerine imkân sağlamıştır. Kamu yatırım programlarında DOKAP, DAP, GAP ve KOP rumuzlu kodların eklenmesi ve böylelikle kamu yatırımlarında bölgelerin önceliklendirilmesi yoluyla kaynakların bölge içerisinde kullanılması amaçlanmıştır. Özellikle bu yönüyle DOKAP Eylem Planı gerçekleştirilen verilerinden de anlaşılacağı üzere kamu yatırımlarının bölge üzerindeki etkinliğini artırmıştır.

Özetle yukarıda bahsedilen çalışmalar üzerine temellenen Doğu Karadeniz Projesi; Doğu Karadeniz Bölgesinin sahip olduğu kaynakları değerlendirerek, bu yörede yaşayan insanların gelir düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmeyi, bölgelerarası ve bölge içi farklılıkları gidermeyi, ulusal düzeyde ekonomik gelişme ve sosyal istikrar hedeflerine katkıda bulunmayı amaçlayan bir bölgesel kalkınma projesidir.

3. 2021-2023 BÖLGE KALKINMA PROGRAMI HAZIRLIK SÜRECİ

2014-2018 yıllarını kapsayan DOKAP Eylem Planı uygulama süresi 2018 yılı sonu itibarıyla sona ermiştir.

Kaynakların etkin ve verimli değerlendirilmesi amacıyla, tek yıllık veya münferit projelerin uygulanması yerine; belirlenen bir sektör/temada istikrarlı ve sürekli projelerin uygulanmasının daha yerinde ve faydalı olacağı değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, stratejik amaç ve hedeflerle sınırları çizilen çerçevede, sektörel operasyonel programlar (SOP) demetinden oluşan DOKAP Bölge Kalkınma Programı'nın hazırlığına 2019 yılında başlanmıştır.

DOKAP Bölge Kalkınma Programı (2021-2023), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan "Bölge Kalkınma Programı Hazırlama Rehberi" baz alınarak hazırlanmıştır. Bu kapsamda, Doğu Anadolu Projesi, Doğu Karadeniz Projesi, Konya Ovası Projesi ve Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlıkları ile birlikte ve ortak anlayışla 2021-2023 dönemi için Bölge Kalkınma Programı hazırlamasını temin etmek amacıyla, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü uzmanları, bölge kalkınma idarelerinden uzmanlar ve bölgelerdeki kalkınma ajanslarından uzmanlardan müteşekkil "Bölge Kalkınma Programı Çalışma Grubu" kurulmuştur. Bu çalışma grubu, temel ve müşterek kararları almış, fikir alışverişinde bulunmuş, Ankara'da ve bölge kalkınma idareleri merkezlerinde toplantılar gerçekleştirilmiştir.

2021-2023 dönemini kapsayacak olan DOKAP Bölge Kalkınma Programı hazırlığında, ilk Eylem Planı'nın (2014-2018) hazırlık ve uygulama tecrübesi yol gösterici olmuştur.

Bölge Kalkınma Programı hazırlanırken, öncelikle ulusal önceliklerin, politika ve tedbirlerin yer aldığı 11. Kalkınma Planı ve Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023) gibi ulusal politika belgeleri incelenmiştir. Bu çerçevede, ulusal planlarda yer alan dönem verileri değerlendirilmiş; günümüz ve sonrası için ifade edilen projeksiyonlar güncel verilerle karşılaştırılmıştır. Ayrıca, DOKAP için hazırlanmış önceki dönem bölge planlama çalışmaları ile eylem planları gözden geçirilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde, DOKAP Bölge Kalkınma

Programı'na (2021-2023) dayanak teşkil edecek hususlar ele alınmış ve öncelikler ortaya çıkarılmıştır.

Bölge Kalkınma Programının hazırlanmasında; uygulama, kaynak kullanımı, izleme ve değerlendirme faaliyetlerinin etkinleştirilmesi açısından “odaklanma ilkesi” esas alınmıştır. Bunun için, 2014-2018 Eylem Planı döneminde yapılan ekonomik, sosyal ve kültürel araştırma projeleri neticesinde belirlenmiş olan bölgenin ihtiyaçları listelenmiş ve önceliklendirilmiştir. Yerelin azami düzeyde katkı sağlaması için çalışmalara bölgedeki kalkınma ajansları da dâhil edilmiştir. Ajanslar tarafından hazırlanan 2014-2023 dönemini kapsayan bölge planları ile hali hazırda yürütmekte oldukları sonuç odaklı programlardan, etkin bir şekilde değerlendirilerek, faydalanılmıştır.

DOKAP Bölge Kalkınma Programı (2021-2023) hazırlığında öncelikle mevcut veriler üzerinden durum değerlendirmesi yapılmıştır. Bölgenin sektörler itibarıyla mevcut durumu ortaya konulmuş; seçilmiş göstergeler yerel, bölgesel ve ulusal verilerle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu sayede, bölgenin ihtiyaçları, sorunları, gelişme alanları ve potansiyeli sektörler bazında ortaya konmuştur.

Mevcut durum analizi; amaç, hedef ve sektörel operasyonel programlardan meydana gelen stratejik çerçeve bölümüne altlık teşkil etmiştir. Bölgenin amaç, hedef ve sektörel operasyonel program (SOP) seti belirlenmiştir. Bu çalışmalar neticesinde DOKAP Bölge Kalkınma Programı (2021-2023) stratejik çerçevesi ve sonrasında stratejik çerçevede yer alan programlara ayrılması öngörülen bütçeler oluşturulmuştur. Bölge Kalkınma Programının finansmanı, DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin kurumsal bütçesinden oluşmaktadır.

DOKAP Bölge Kalkınma Programı (2021-2023), 3 amaç, 8 hedef ve 14 sektörel operasyonel programdan (SOP) oluşmaktadır. Belirlenen amaç, hedef ve sektörel operasyonel programlar (SOP) vasıtasıyla, DOKAP Bölgesinin diğer bölgeler ile gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla; tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma, turizm ve sanayide ekonomik büyüme, beşeri ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi başlıkları 2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı'nın ana omurgasını oluşturmaktadır.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri çerçevesinde yapılan revize çalışmaları sonucunda nihai DOKAP Bölge Kalkınma Programı (2021-2023), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından Cumhurbaşkanlığı makamı onayına sunulmuş ve onaylanan Bölge Kalkınma Programı uygulamaya alınmıştır.

4. DOKAP BÖLGESİ

DOKAP Bölgesi; Amasya, Çorum², Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun, Tokat³ ve Trabzon illerinden oluşmaktadır.

² 13 Mayıs 2020 tarihli ve 31126 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2538 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı'na göre Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun, Tokat ve Trabzon illerinden oluşan DOKAP BKİ görev alanına Amasya ve Çorum illeri ilave edilerek il sayısı on bire ulaşmıştır.

³ 9 Eylül 2016 tarihli ve 29826 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2016/9140 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na göre Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun ve Trabzon illerinden oluşan DOKAP Bölgesine Tokat ili de eklenmiştir.

Şekil 4.1: DOKAP İlleri

DOKAP Bölgesi 76.871 km² ile Türkiye yüzölçümünün yüzde 9,8'ini oluşturmaktadır. DOKAP Bölgesi illerinden yüzölçümü en büyük il 12.820 km² ile Çorum, en küçük il ise 3.739 km² ile Bayburt ilidir.

Bölge, iklimsel özellik bakımından iki alt bölgeye ayrılmaktadır. Kıyı kesimlerde Karadeniz iklimi, iç kesimlerde ise karasal iklim özellikleri ön plana çıkmaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinde dağların kıyıya paralel uzanan yapısı, denizin ılımanlaştırıcı etkisinin iç bölgelere ulaşmasını engellemektedir. Bu nedenle iç bölgelerde karasal iklim özellikleri ön plana çıkmaktadır. Karadeniz ikliminin en belirgin özelliği kışların ılık, yazların ise serin olmasıdır. Karadeniz ikliminin bir diğer özelliği ise her mevsim yağışın gerçekleşmesidir. Ancak Karadeniz iklimi de bölge içerisinde farklılık göstermektedir. Orta Karadeniz'in kıyı kesimlerinde en fazla yağış alan mevsim kış, en az yağış alan mevsim yaz iken, Doğu Karadeniz'de en fazla yağış alan mevsim sonbahar, en az yağış alan mevsim ise ilkbahardır. Dağların güney yamacında kalan ve deniz etkisinin ulaşmadığı iç kesimlerde ise kışlar soğuk ve karlı, yazlar sıcak ve kurak olarak geçmektedir. Bölge içerisinde yaşanan bu tür iklim değişiklikleri bitki örtüsü ve tarım ürünlerinde çeşitliliğe neden olmuştur.

DOKAP Bölgesi oldukça zengin su kaynaklarına sahiptir. Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesinde irili ufaklı yüzlerce akarsu yatağı yer almaktadır. Bununla birlikte yıl içinde aldığı yoğun yağış miktarı, bölge genelinde taşkın riskini artıran en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

DOKAP Bölgesinin ova varlığı Orta Karadeniz Bölgesinde yer alan Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde ön plana çıkmaktadır. Yeşilirmak ve Kızılıрмаğın biriktirdiği alüvyonlarla oluşan Çarşamba ve Bafra Ovaları önemli delta ovalarıdır. Tokat ilinde bulunan Niksar, Artova, Kazova ve Erbaa Ovaları farklı yükseltilerde bulunması nedeniyle önemli tarım havzaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Amasya ilinde Yeşilirmak havzası üzerinde bulunan Taşova ve Suluova sahip oldukları mikro klima iklim özellikleri ile bölgenin önemli tarım alanları olarak değerlendirilmektedir. Çorum ilinin kent merkezinin kurulduğu Çorum Ovası ve diğer ilçelerinin yerleşim yerlerine ev sahipliği yapan diğer ovalar, yükselti bakımından üst kotlarda yer almaktadır.

Bölgenin kalkınmasında lokomotif görevi üstlenecek olan nüfusun mekânsal dağılımı incelendiğinde; kıyı kesiminde birkaç yerleşim yerinde kümelenmekten ziyade, kıyı boyunca

pek çok küçük kentsel yerleşim alanına dağıldığı görülmektedir. İç kesimlerde yer alan şehirlerde yerleşim yoğunluğu kent merkezlerinde yer almaktadır.

Bölgenin en önemli zenginliklerinden birisi orman varlığıdır. DOKAP Bölgesinde bulunan toplam ormanlık alan 3.024.167 (ha) olup, Türkiye’de bulunan toplam orman alanının yüzde 13,3’ünü oluşturmaktadır. En fazla ormanlık alan 478.379 (ha) ile Tokat ilinde, en az ormanlık alan ise 29.793 (ha) ile Bayburt ilinde bulunmaktadır.

DOKAP Bölgesi tek bir bölge gibi algılanmakta ise de bölge genel itibarıyla heterojen bir yapıya sahiptir. Bölge ekonomik ve sosyal özellikleri göz önünde bulundurulduğunda üç alt bölgeye ayrılmaktadır. Birinci alt bölge kıyı şeridi, ikinci alt bölge dağların güney yamacında üst kotlarda yer alan iç bölgeler, üçüncü alt bölge ise Orta Karadeniz Bölgesinde yer alan ve önemli tarım havzası niteliğinde olan ovalık bölgelerdir. Agro-ekolojik koşullar itibarıyla bölge sınıflandırıldığında da üç adet alt bölge karşımıza çıkmaktadır. Birinci bölge Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illeri, ikinci alt bölge deniz ile dağlar arasında kalan koridor ve üçüncü alt bölge dağların güneyinde kalan yükselti kuşağıdır. DOKAP Bölgesi daha detaylı olarak incelendiğinde her alt bölgenin de kendi içerisinde de sınıflandırılabilirliği mümkündür. Alt bölgelerin coğrafi şartları ve iklimsel koşulları tarımsal üretim çeşitliliği, ekonomik ve sosyal yapıda kendini göstermektedir.

Türkiye genelinde Büyükşehir statüsüne sahip olan 30 ilden 3 tanesi DOKAP Bölgesinde yer almaktadır. Bu iller; Ordu, Samsun ve Trabzon’dur.

Tablo 4.1: İstatistiki Bölge Sınıflamasına Göre DOKAP İlleri

İstatistiki Bölge Sınıflaması Düzey-1	İstatistiki Bölge Sınıflaması Düzey-2	Kalkınma Ajansı (Merkezi)
TRA - Kuzeydoğu Anadolu	TRA1 (Erzurum*, Erzincan*, Bayburt)	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) Erzurum
TR8 – Batı Karadeniz	TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) Samsun
TR9 – Doğu Karadeniz	TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) Trabzon

Not: Erzurum ve Erzincan illeri, DOKAP Bölgesi illerine dâhil değildir.

Bölgenin en kalabalık nüfusa sahip ili 1.348.542 kişi ile Samsun, en az nüfusu olan ili ise 84.843 kişi sayısı ile Bayburt’tur.

Tablo 4.2: DOKAP Bölgesi Yüzölçümü, İlçe, Belediye ve Köy Sayısı (2019)

İller	Yüzölçümü(km ²)	İlçe Sayısı	Belediye Statüsü	Belediye Sayısı	Köy Sayısı
Amasya	5.701	7	İl belediyesi	8	372
Artvin	7.367	9	İl belediyesi	9	320
Bayburt	3.739	3	İl belediyesi	5	170

İller	Yüzölçümü(km ²)	İlçe Sayısı	Belediye Statüsü	Belediye Sayısı	Köy Sayısı
Çorum	12.820	14	İl belediyesi	16	759
Giresun	6.832	16	İl belediyesi	24	551
Gümüşhane	6.437	6	İl belediyesi	14	322
Ordu	5.952	19	Büyükşehir	19	-
Rize	3.922	12	İl belediyesi	18	347
Samsun	9.364	17	Büyükşehir	17	-
Tokat	10.073	12	İl belediyesi	37	613
Trabzon	4.664	18	Büyükşehir	18	-
DOKAP Bölgesi	76.871	133	3	185	3.454
Türkiye	783.562	973	30	1.359	18.280

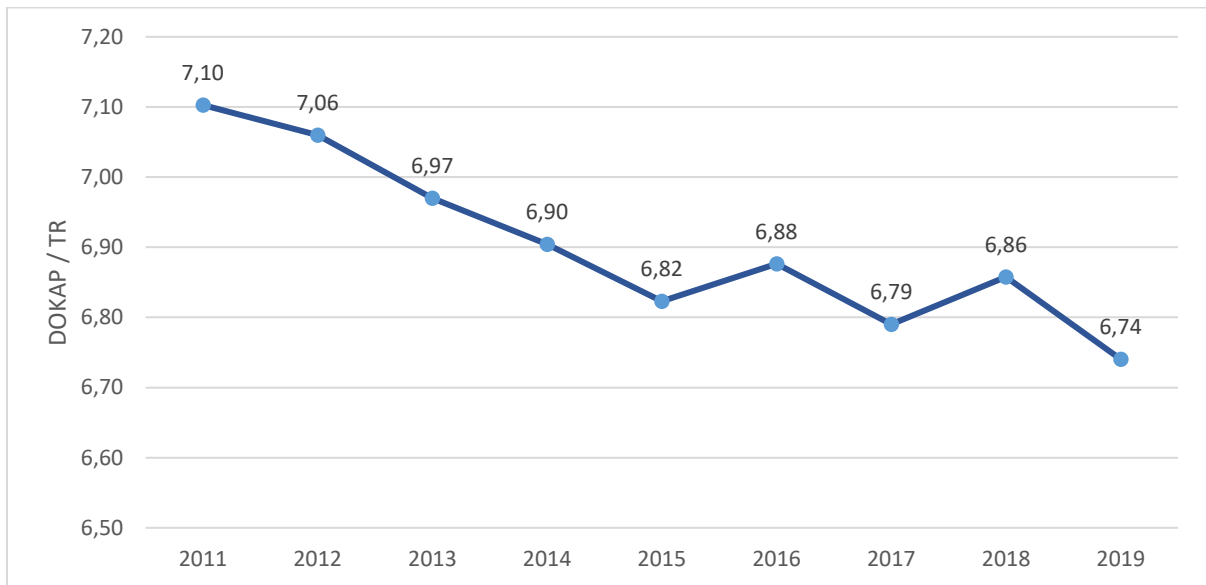
Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde nüfus artış hızı sıralamasında ilk sırada yüzde 30,75 ile Bayburt sonrasında ise yüzde 10,84 ile Gümüşhane gelmektedir.

Bölgede en fazla göç alan il 45.973 kişi ile Samsun olup en az göç alan il ise 8.403 kişi ile Artvin'dir. En fazla göç veren il sıralamasında 46.640 kişi ile Ordu ilk sırayı alırken, en az göç veren il 7.882 kişi ile Bayburt olmuştur.

2019 yılı TÜİK verilerine göre DOKAP Bölgesinin toplam nüfusu 5.604.976 kişi olup Türkiye geneli içerisindeki payı yüzde 6,7'dir.

Grafik 4.1: DOKAP Bölgesi Nüfusunun Türkiye İçerisindeki Payının Yıllara Göre Değişimi (%)

Kaynak: TÜİK, 2019

5. 2014-2018 EYLEM PLANI VE 2019-2020 DÖNEMİ BÖLGEDEKİ FAALİYETLER

5.1 Bölgedeki Yatırım Faaliyetleri

Bölgenin kalkındırılmasının hızlandırılması amacıyla ilgili kurum ve kuruluşların proje ve faaliyetlerinin uyum ve bütünlük içinde yürütülmesini sağlayacak eylem planlarını

hazırlamak, uygulamasını koordine etmek, izlemek ve değerlendirmek DOKAP BKİ'nin başat görevi olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda DOKAP BKİ, 2014 ve 2018 yılları arasında kapsayan DOKAP Eylem Planı'nı hazırlamıştır.

DOKAP Eylem Planı kapsamında, 37 farklı kurum ve kuruluş sorumlu kuruluş olarak tayin edilmiştir. DOKAP Eylem Planı içerisinde yer alan eylemler bölge kalkınması için genel bir hat çizmektedir. Bu kapsamda belirlenen eylemler salt proje niteliğinde değildir. Bazen tek bir eylem altında bir proje faaliyet gösterirken, bazen birden fazla proje faaliyet gösterebilmektedir. Bu kapsamda DOKAP Eylem Planı içerisinde doğrudan yatırım unsuru gerektiren tüm eylem adımları ilgili kurum ve kuruluşların uhdesine tevdi edilmiştir.

DOKAP Eylem Planı'nın sorumlu kuruluşları tarafından 2014-2018 yılları arasında toplamda cari fiyatlarla 19,4 milyar TL (2020 yılı fiyatlarıyla 33,2 milyar TL) tutarında yatırım gerçekleştirilmiştir.

DOKAP Eylem Planı'nın 5 yıllık uygulaması sonucunda gerçekleşen faaliyetlerden bir kısmı aşağıda ifade edilmektedir:

- Yeşil Yol Projesi çok büyük bir kısmı hali hazırda mevcut olan yolların standart ve konfor katsayısının iyileştirilmesidir. Bu iyileştirme sonrası Yeşil Yolculuk markası ile yılın belirli aylarına sıkışan turizm talebinin geniş bir takvime yayılması hedeflenmiştir. Proje kapsamında iyileştirilmesi planlanan ana güzergâh 3.109,84 km uzunluğundadır. Ancak bu güzergâhın yaklaşık 1.317,87 km'lik kısmı hâlihazırda Karayolları Genel Müdürlüğü sorumluluk sahasında yer alan yollardan oluşmaktadır. Geriye kalan 1.791,97 km'lik güzergâhta bugüne kadar; 470,95 km yol bakım ve onarım, 129,35 km beton, 185,70 km stabilize, 21,89 km parke, 319,07 km asfalt olmak üzere toplamda 1.126,96 km'lik yol yapım ve iyileştirme çalışmaları ile 14 adet köprü tamamlanmıştır.
- Bölgedeki kültür varlıklarının korunarak, geliştirilmesi ve turizme kazandırılması sağlanmıştır. Bu kapsamda DOKAP illerindeki 5 kale, 1 kilise, 3 manastır, 1 müze ve 2 kültür varlığı alanında restorasyon ve iyileştirme çalışmaları tamamlanmıştır.
- Bölge genelinde 18 müze ve 1 kalede rölöve restorasyon işleri tamamlanmış olup, bölge illerindeki sokak sağlıklılaştırma çalışmaları tamamlanmıştır.
- Altındere Vadisi (Trabzon) ve Hatıla Vadisi'nde (Artvin) altyapı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.
- Biyolojik Çeşitliliğe Dayalı Geleneksel Bilginin Kayıt Altına Alınması Projesi kapsamında Çorum, Gümüşhane ve Samsun illerinde saha çalışmaları yürütülmüş ve biyolojik çeşitliliğe dayalı geleneksel bilgiler belirlenmiştir. 2020'de Giresun, Tokat ve Trabzon'da saha çalışmalarına başlanmıştır.
- Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Envanter ve İzleme Projesi kapsamında yapılan envanter çalışmasında tüm DOKAP illerinde; 5443 damarlı bitki, 382 kuş, 102 memeli, 80 iç su balığı, 52 sürüngen, 17 çift yaşar türü ve toplamda 1547 endemik takson tespit edilmiştir. Toplanan veriler www.nuhungemisi.gov.tr adresinde yayınlanmaktadır.
- Artvin, Giresun, Ordu, Rize, Samsun, Tokat ve Trabzon illerinde 6 soğuk hava deposunun inşaatı tamamlanmıştır.
- 6.000 ha alanda ağaçlandırma, 20.000 ha alanda rehabilitasyon, 33.000 ha alanda erozyon kontrolü sağlanmış ve 90.000 adet fidan üretimi gerçekleştirilmiştir.

- Artvin, Bayburt, Giresun, Ordu, Rize, Samsun, Trabzon illerinde 10 adet organize sanayi bölgesi (OSB) projesi tamamlanmıştır.
- Şavşat Sahara Küçük Sanayi Sitesi (KSS), Görele KSS, Aybastı KSS, Rize Modern KSS, Pazar Modern KSS ve Tokat Yeşilyurt KSS projeleri kapsamında 515 işyeri yapılmış ve tamamlanma aşamasına gelinmiştir.
- DOKAP Bölgesi için tıbbi aromatik bitkilerin envanteri çıkartılmıştır.
- Bölgenin bitkisel üretim potansiyelinin değerlendirilmesi kapsamında; organik tarımın, organik koyunculüğün, organik dut yetiştiriciliğinin, organik fındık tarımının ve iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması için üreticilere eğitim, yayım, kurs, seminer ve toplantılar düzenlenmiştir.
- “DOKAP Bölgesi Organik Tarım Havzalarının Belirlenmesi Projesi” kapsamında 9 ilde organik havza tespit çalışmaları yapılarak bölgedeki ekonomik değeri olan bitkilerin yetiştirme ortamları ve toprak istekleri hakkında kümelenme çalışması yapılmıştır.
- Ekonomik ömrünü tamamlamış çay ve fındık bahçelerinin hızlıca yenilenebilmesi için model etütleri yapılmıştır.
- Bölgede serbest sistem yumurta tavukçuluğu yaygınlaştırılmıştır. 50 tavuk işletmecisine Organik Yumurta Tavukçuluğu Sertifikası verilmiş; 200 m²/30.000 yumurta kapasiteli serbest sistem yumurta paketleme tesisi kurulmuştur. 420 m²/30 ton yem kapasiteli yem üretim tesisi; 5 adet 100 ton/yıl kapasiteli arı ürünleri paketleme tesisi kurulmuş ve modernizasyonları gerçekleştirilmiştir. 500 m²'lik 5.000 adet kapasiteli organik yarka üretim projesi tamamlanmıştır.
- Ana arı üretimi, arı sütü üretimi, polen ve propolis üretimi konularında 553 kişiye eğitim verilmiştir.
- Ordu-Giresun Havalimanı tamamlanmış olup, hizmete açılmıştır. Tokat ve Trabzon havalimanları altyapı ve üstyapı işleri tamamlanmış olup, Rize-Artvin havalimanı projesi yapım çalışmaları devam etmektedir.
- Samsun-Kalın demiryolu hattının sinyalizasyonu ve altyapı iyileştirmesi tamamlanmıştır. Bölgenin kuzey-güney ve doğu-batı istikametlerinde demiryolu bağlantısı sağlayabilmek amacıyla demiryolu etüt çalışmaları tamamlanmıştır.
- DOKAP Bölgesinde toplamda yeni yol ve altyapı-üstyapı konularında 1.200 km devlet yolunda çalışmalar tamamlanmıştır.
- Bölgenin kuzey-güney ulaşım bağlantılarını sağlayan Ovit Tüneli tamamlanmıştır.
- Bölge illerinde 120 bin ha alan sulamaya açılmıştır.
- Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun, Tokat ve Trabzon illerinde sınırlı olan sulanabilir alanlarda duvar, barit, köprü ve seki olmak üzere altyapı çalışmaları tamamlanmıştır.
- Arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri kapsamında 160.000 ha alanda arazi toplulaştırma çalışmaları yürütülmüştür.
- Yusufeli Barajı'nda son aşamaya gelmiş olup yüzde 88'i tamamlanmıştır.
- Düzenli depolama alanları için yer tespiti çalışmaları tamamlanmıştır. 40 adet uygun düzenli katı atık depolama alanı belirlenmiştir.

- Yeşil Yol güzergâhında DOKA, OKA, KUDAKA ile iş birliği içerisinde kültür, turizm ve altyapı çalışmaları desteklenmiştir.
- Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezlerinin imar planlarının yaptırılması kapsamında; 1/25.000 ölçekli Süleymaniye Kış Turizm Merkezi Halihazır Harita yapımı; Vezirköprü Turizm Merkezi Çevre Düzeni Planı yapımı; Bektaş, Kümbet, Yavuzkema1 Turizm Merkezleri Çevre Düzeni Planı yapımı; Şolma Turizm Merkezi Çevre Düzeni Planı yapımı; 1/1.000 ve 1/5.000 ölçekli Bolaman Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi Efirli Turizm Alanı planları yapılmıştır.
- Giresun Merkez Gemilerçekeği Mahallesi1de sahil yolunun deniz tarafında denize doldurma ve kurutma yoluyla elde edilen alanda ve Üç Kayalar Balıkçı Barınağının kapsadığı alanda; sosyal donatı alanı yapılmıştır.
- KÖYDES Projesi kapsamında kırsal altyapı sorunlarını çözüme kavuşturmak için 300 milyon TL yatırım yapılmıştır.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde; dalga-akıntı-deniz-termal enerji kaynaklarının potansiyellerini belirlemek için “Deniz Enerjisi Potansiyel Alan Atlası” oluşturulmuştur. Ayrıca biyokütle enerji kaynaklarına ait potansiyellerin belirlenmesi amacıyla hazırlanan “Biyokütle Enerjisi Potansiyel Atlası” güncellenmiştir.
- Okulöncesi eğitim için DOKAP illerinde 26 adet anaokulu yapımı tamamlanmıştır.
- İlköğretim ve ortaöğretimde 2.300 derslik ve 13.000 kapasiteli pansiyon inşası tamamlanmıştır.
- Bölgedeki üniversitelerin eğitim, idari ve sosyal alanları için 1,8 milyar TL yatırım gerçekleştirilmiştir.
- DOKAP Bölgesinde toplamda 12.000 kişilik öğrenci yurdu hizmete açılmıştır.
- Bölge kırsalında koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması için 192 adet ambulans alınmış ve 771 sağlık istasyonu kurulmuştur.
- Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun, Tokat ve Trabzon illerindeki hastanelerin yatak kapasiteleri 3.500 adet artırılmıştır.
- Engellilere yönelik eğitim ve istihdam hizmetlerinin niteliğini artırmak amacıyla Giresun, Samsun ve Gümüşhane illerinde “Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi” hizmete açılmıştır.
- DOKAP illerinde 20 adet gençlik merkezi inşaatı tamamlanma aşamasına getirilmiştir.
- Bölge genelinde 150 vakıf eserinin bakım, onarım ve restorasyon işleri tamamlanmıştır.
- Bayburt ve Gümüşhane illerinde etnografya müzeleri kurulmuştur.
- Okuma kültürünün yaygınlaştırılması için öğrenci sayıları dikkate alınarak okullar bünyesinde 93 zenginleştirilmiş kütüphane kurulmuştur.

5.2 2014-2018 DOKAP Eylem Planı Mali Bilgileri

DOKAP Bölgesini bir bütün olarak ele alan ilk resmî kalkınma planı olan DOKAP Eylem Planı (2014-2018) 30.12.2014 tarihinde Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Eylem Planı, 5 ana eksen, 20 alt eksen, 128 eylem ve 325 proje paketinden oluşmaktadır. Söz konusu ana eksenler;

- ❖ Turizm ve Çevresel Sürdürülebilirlik
- ❖ Ekonomik Kalkınma
- ❖ Altyapı ve Kentsel Gelişme
- ❖ Sosyal Gelişme
- ❖ Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi'dir.

2014-2018 Eylem Planı'nın 2021-2023 Bölge Kalkınma Programından temel farkı, her sektördeki bölge önceliklerine yönelik 37 farklı yatırımcı kuruluşa ait proje paketlerini içermesidir.

2014-2018 Eylem Planı'nın uygulama alanında, Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun, Tokat ve Trabzon illeri bulunmaktadır. 2020 yılında DOKAP İdaresi görev sahasına dâhil edilen Amasya ve Çorum illeri, 2014-2018 Eylem Planı kapsamında değildir.

Planın uygulanmasında izleme ve koordinasyondan sorumlu kuruluş olan DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, eylem planı kapsamında gerçekleşen ilerlemeleri sorumlu kuruluşlardan aldığı veriler doğrultusunda üçer aylık dönemler halinde izlemiş ve hazırladığı dönem izleme raporlarını ilgili kurum ve kuruluşlarla paylaşmıştır.

Eylem Planı için 2014-2018 yılları arasında merkezi yönetim bütçesinden tahsis edilecek yatırım ödenekleri toplamı 2020 yılı fiyatlarıyla 17,8 milyar TL olarak öngörülmüştür. DOKAP İdaresi'nin sorumlu kuruluşlardan aldığı bilgilere göre, 2018 yılı sonu itibarıyla gerçekleşen ödenek tahsisatı 40,3 milyar TL, harcama ise 33,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Nakdi gerçekleştirme yüzde 82'dir.

Tablo 5.1: DOKAP Eylem Planı Finansal Gerçekleşme Bilgileri (2020 yılı fiyatlarıyla, milyon TL)

Yıllar	Öngörülen Tahsisat	Gerçekleşen Tahsisat	Harcama	Nakdi Gerçekleşme (%)
2014	3.317	5.637	4.991	88,5
2015	3.425	6.931	5.862	84,6
2016	4.011	8.168	6.829	83,6
2017	3.813	12.187	9.889	81,1
2018	3.328	7.448	5.657	76,0
Toplam	17.894	40.370	33.228	82,3

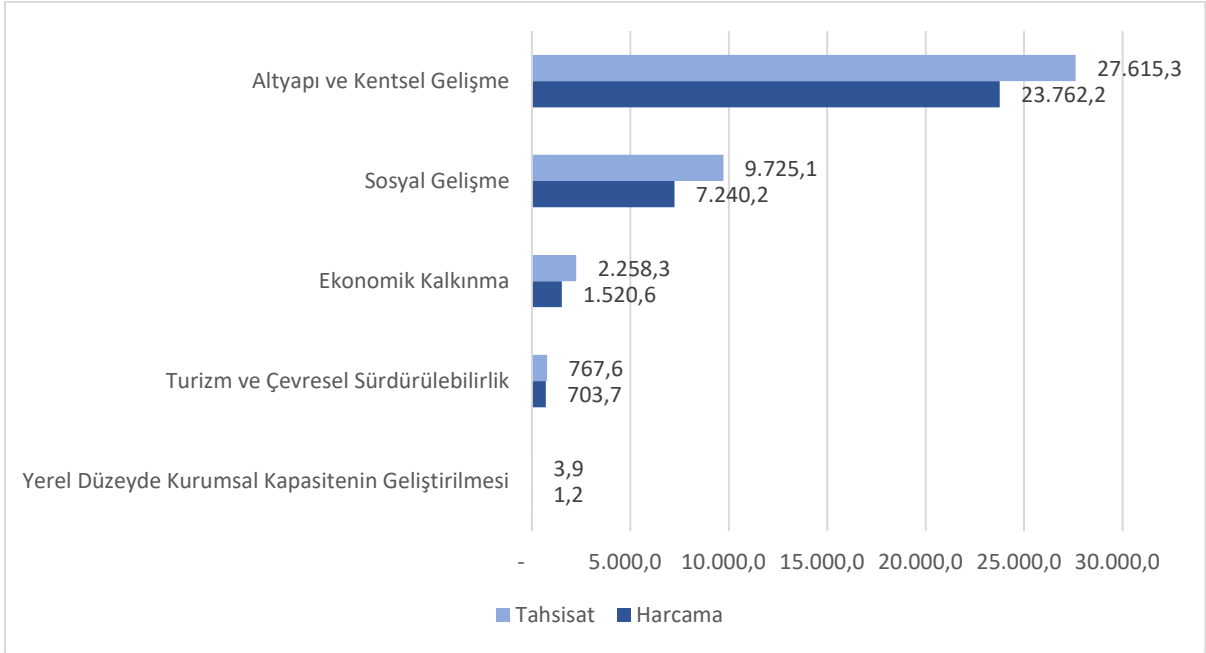
Kaynak: DOKAP İdaresi Eylem Planı (2014-2018) izleme verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

2014-2018 DOKAP Eylem Planı kapsamında 40 milyar TL ödenek tahsis edilmiş, bu ödeneğin 33,2 milyar TL'si harcanmıştır.

DOKAP Eylem Planı kapsamında gerçekleştirilen kamu yatırımları sektörel bazda incelendiğinde en yüksek yatırım tutarının ulaştırma sektöründe olduğu gözlenmektedir. Bu durumun ana nedeninin bölgenin topografik yapısı olduğu söylenebilir. Özellikle kuzey-güney akslı kara yolları projelerinin birim maliyetleri ulaştırma sektörü yatırımlarının Eylem Planı içerisinde yüksek seviyelerde gerçekleşmesine neden olmuştur. Bölgenin önemli gelişim alanlarından birisi olan tarım sektörü de harcama verilerine göre DOKAP Eylem Planı'nın önemli sektörlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber DOKAP Eylem

Planı'nın lokomotif sektörü olan turizm alanında da önemli kamu yatırımları gerçekleştirilmiştir. Özellikle Yeşil Yol Projesi kapsamında gerçekleştirilen kamu yatırım tutarı tüm ülke geneli turizm alanında gerçekleştirilen kamu yatırım tutarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Grafik 5.1: DOKAP Eylem Planı Eksenlere Göre Tahsisat ve Harcama (2020 fiyatlarıyla, milyon TL)

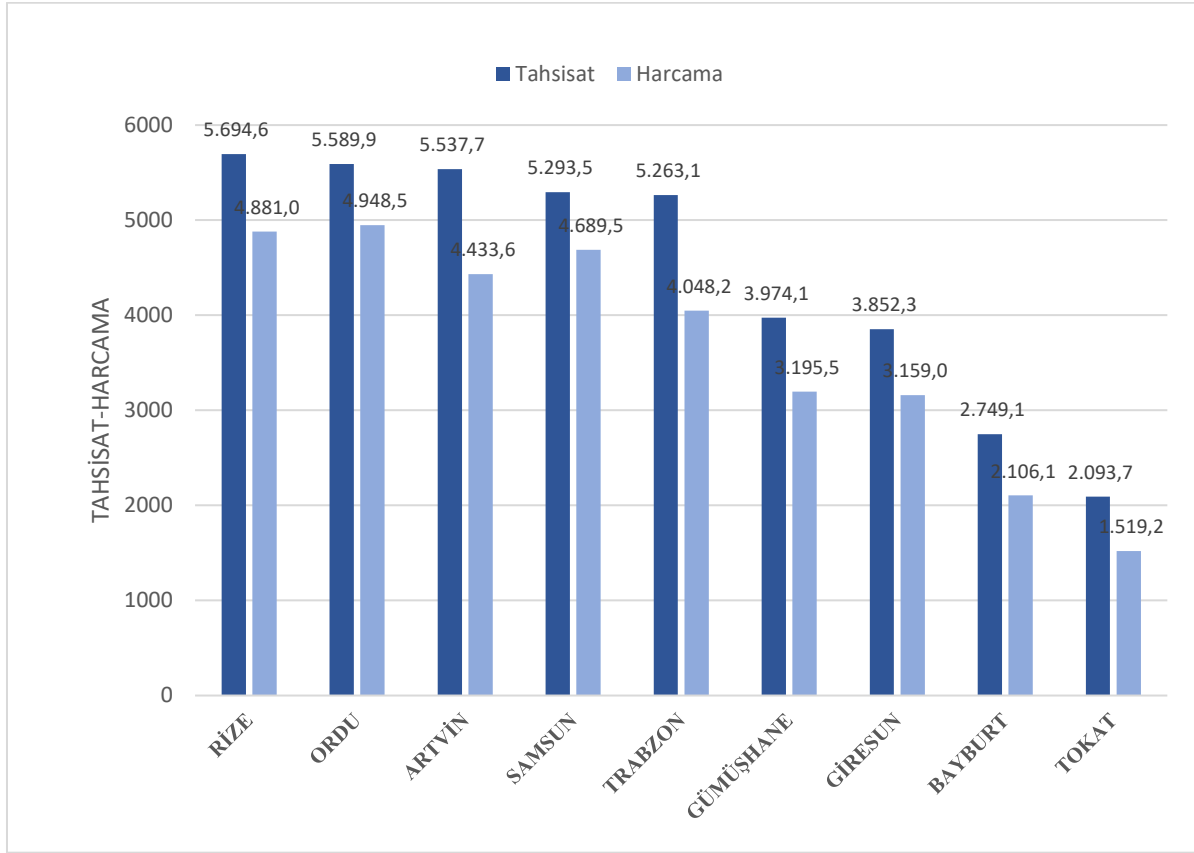

Kaynak: DOKAP İdaresi Eylem Planı (2014-2018) İzleme Verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

DOKAP Eylem Planı'nın 5 yıllık uygulama döneminde en fazla tahsisat ve buna bağlı olarak en fazla harcama "Altyapı ve Kentsel Gelişme" ana ekseninde gerçekleşmiştir. Bu durumun nedenini ulaştırma sektöründe yer alan yatırımların maliyet unsurları oluşturmaktadır. Bununla birlikte ikinci sırada en yüksek yatırımın gerçekleştirildiği ana eksen "Sosyal Gelişme" eksenidir. Aynı zamanda en fazla proje çalışması da Sosyal Gelişme ekseninde gerçekleştirilmiştir. Sosyal Gelişme ekseninde yer alan eğitim, sağlık, sosyal hizmetler vb. alt sektör alanlarının çeşitliliği proje sayılarının yüksek seyretmesine neden olmuştur.

DOKAP Eylem Planı'nın il bazında gerçekleşme verileri ilerleyen grafik ve tablolarda ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir.

Grafik 5.2: İllere Göre Tahsisat ve Harcama Bilgileri (2020 fiyatlarıyla, milyon TL)

Kaynak: DOKAP İdaresi Eylem Planı (2014-2018) İzleme Verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

2014-2018 DOKAP Eylem Planı kapsamında en fazla harcama 4,8 milyar TL ile Rize ilinde gerçekleştirilmiştir. Tokat ili, DOKAP Bölgesine 2017 yılında dâhil olmuştur. Bu nedenler tahsisat ve harcama düzeyi diğer bölge illerine göre düşük gözükmemektedir.

Tablo 5.2: DOKAP Eylem Planı Sorumlu Kuruluşlar ve Gerçekleşme Payları (2020 fiyatlarıyla, milyon TL)

Sorumlu Kuruluş	Eylem Sayısı	Harcama Tutarı	Eylem Planı Gerçekleşme Bütçesindeki Payı (%)
Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	9	13.969	42,04
Tarım ve Orman Bakanlığı	27	6.605	19,87
Üniversiteler	35	2.585	7,78
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	7	1.924	5,79
Millî Eğitim Bakanlığı	8	1.658	4,99
Gençlik ve Spor Bakanlığı	3	1.532	4,61
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	8	1.412	4,25
Sağlık Bakanlığı	4	1.322	3,98
DOKAP BKİ	40	651	1,96
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	22	532	1,6
İçişleri Bakanlığı	6	512	1,54
Ticaret Bakanlığı	7	153	0,46

Sorumlu Kuruluş	Eylem Sayısı	Harcama Tutarı	Eylem Planı Gerçekleşme Bütçesindeki Payı (%)
Kültür ve Turizm Bakanlığı	6	123	0,37
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	8	96	0,29
YÖK Başkanlığı	1	0	0
TOPLAM		33.228	100

Kaynak: DOKAP İdaresi Eylem Planı (2014-2018) İzleme Verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 5.1’de sektörel bazda dağılımı ifade edilen kamu yatırımları, DOKAP Eylem Planı kapsamında sorumlu kuruluşlar eliyle yürütülmüştür. Tablo 5.2’de ise kuruluşların DOKAP Eylem Planı içerisindeki sorumlu oldukları eylem sayıları ve eylem planı bütçesi içerisindeki payları gösterilmiştir.

2014-2018 DOKAP Eylem Planı kapsamında en fazla harcama sırasıyla Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmiştir.

5.3 Kamu Yatırımları Sektörel Dağılımları

2013 yılından bu yana, DOKAP Bölgesine ayrılan yatırım ödeneği başlangıçtaki 5 milyar TL’den, 2019 yılında 1,3 milyar TL’ye gerilemiştir.

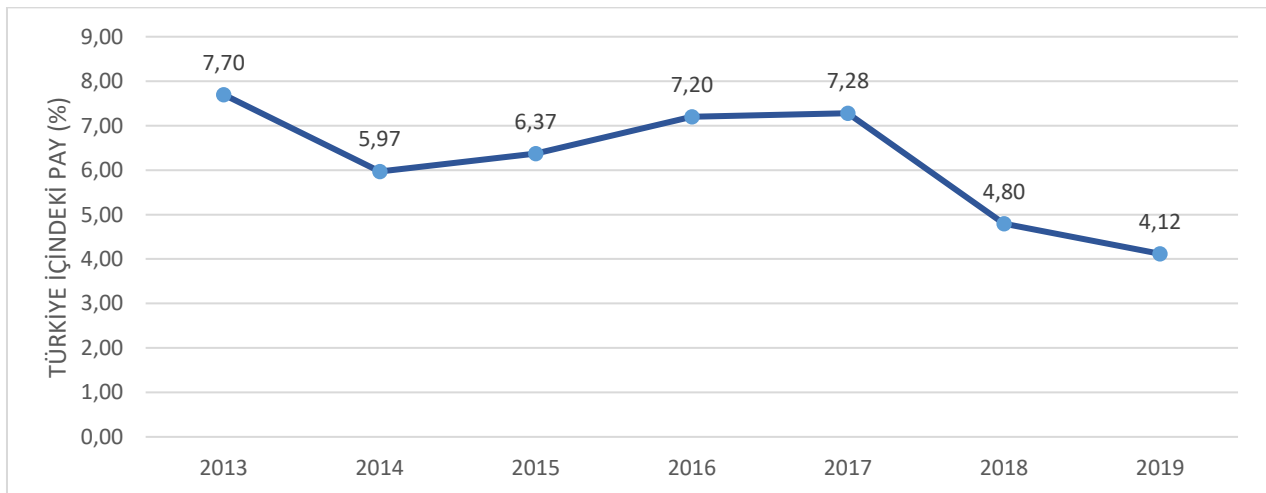
Tablo 5.3: DOKAP Bölgesinde Kamu Yatırımları Başlangıç Ödeneği Tahsisleri (2020 yılı fiyatlarıyla, bin TL)

İller	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
DOKAP Bölgesi	5.001.936	4.411.735	4.524.299	5.465.159	6.168.712	2.229.384	1.346.914
Türkiye	64.974.290	73.919.314	71.010.168	75.876.770	84.769.920	46.487.091	32.711.004

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

DOKAP Bölgesine ayrılan kamu yatırımları ödeneği toplamının Türkiye içindeki payı 2013 yılında yüzde 7,7 iken, 2019 yılında yüzde 4,1 olmuştur.

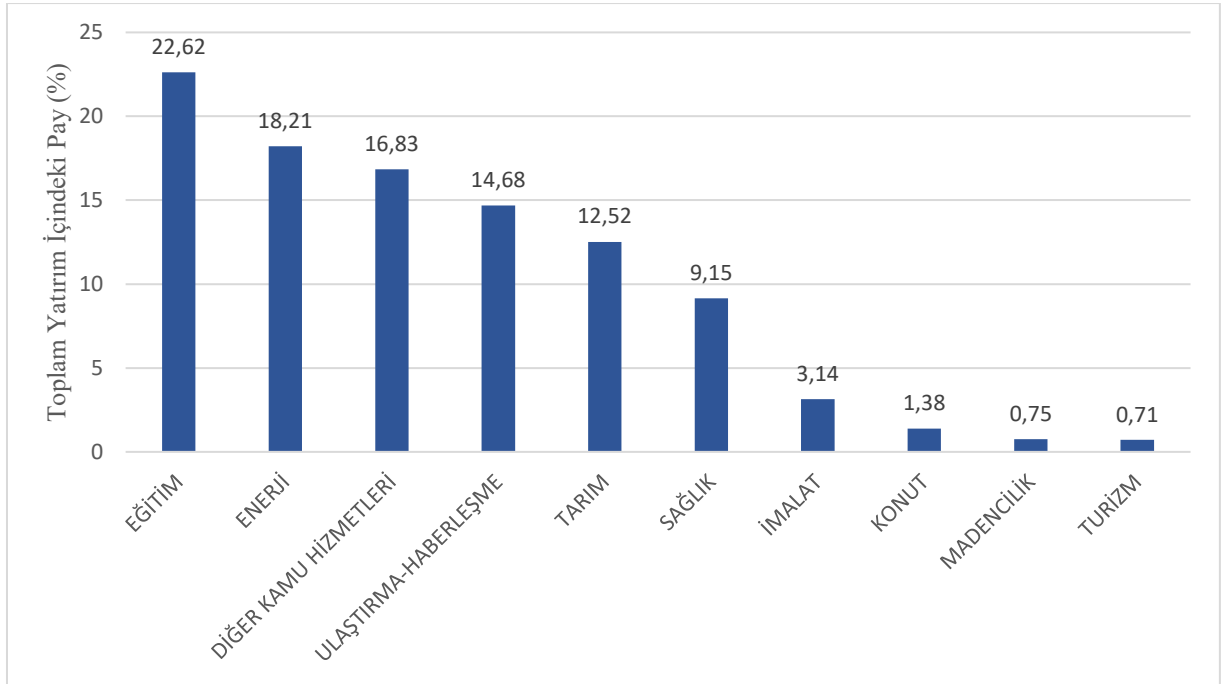
Grafik 5.3: DOKAP Bölgesinin Kamu Yatırımlarından Aldığı Payın Yıllara Göre Değişimi (%)

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

2013-2019 yılları arasında DOKAP Bölgesine tüm sektörler için 2020 yılı fiyatlarıyla 29,1 milyar TL ödenek ayrılmıştır. Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere, bu ödenekten en fazla pay alan sektörler yüzde 22,6 ile eğitim sektörü, yüzde 18,2 ile enerji sektörü olmuş iken en az pay alan sektör yüzde 0,7 ile turizm sektörü olmuştur. DOKAP Bölgesinde geçmiş yıllardan bugüne okullaşma oranında yaşanan gelişmeler eğitim sektöründeki kamu yatırımları payının yüksek seyretmesindeki en önemli etkidir. Bununla birlikte 2016 yılı sonrasında bölge illerinde yeni kurulan üniversiteler sektör yatırımlarını üst noktaya taşımıştır. Artvin ilinde gerçekleştirilen büyük ölçekli baraj projeleri bölgenin enerji yatırımlarının toplam kamu yatırımları içerisindeki payını artırmıştır. Turizm sektöründe gerçekleştirilen yatırımların ağırlıklı unsuru özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. DOKAP Bölgesi içerisindeki kamu odaklı turizm yatırımlarının oransal payı Türkiye geneli kamu odaklı turizm yatırımlarının oransal payı ile benzerlik göstermektedir.

Grafik 5.4: DOKAP Bölgesi Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (2013-2019,%)

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

6. MEVCUT DURUM ANALİZİ

6.1 Nüfus ve Demografi

DOKAP Bölge nüfusu 2013 yılında 5 milyon 343 bin 842 kişi iken, artış göstererek 2019 yılında 5 milyon 604 bin 967 kişi olmuştur. Buna rağmen Türkiye nüfusunun içindeki payı azalarak yüzde 6,7'ye gerilemiştir.

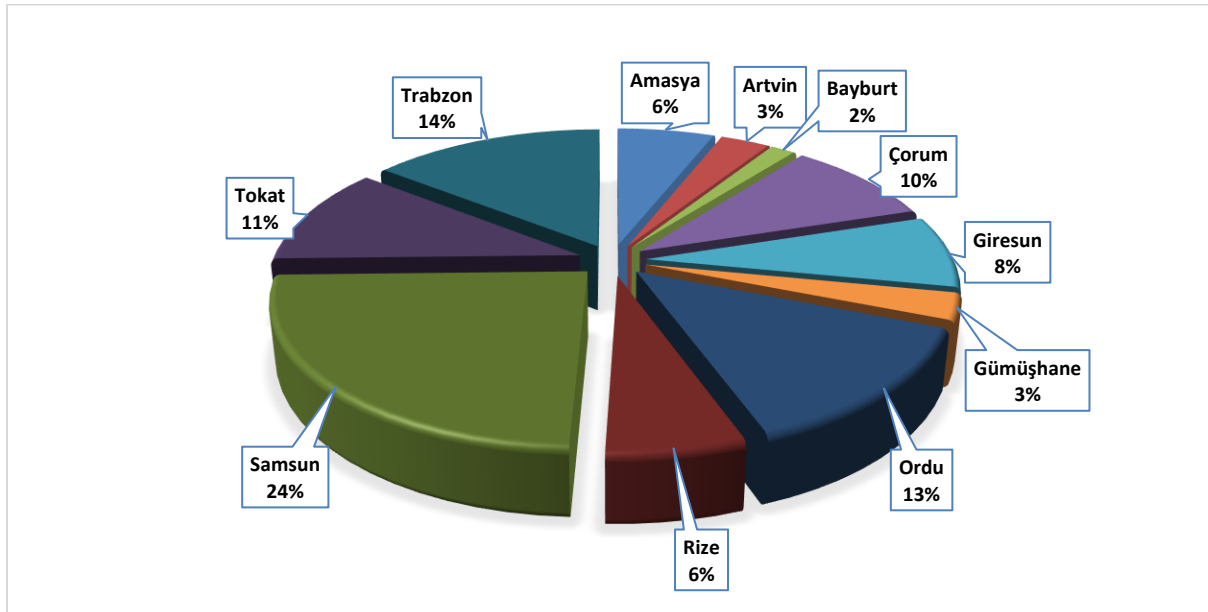
Tablo 6.1: Bölge Nüfusu İl Dağılımı (2013-2019)

İller	2013	2019
Amasya	321.977	337.800
Artvin	169.334	170.875
Bayburt	75.620	84.843
Çorum	532.080	530.864
Giresun	425.007	448.400
Gümüşhane	141.412	164.521
Ordu	731.452	754.198
Rize	328.205	343.212
Samsun	1.261.810	1.348.542
Tokat	598.708	612.747
Trabzon	758.237	808.974
DOKAP	5.343.842	5.604.967
Türkiye	76.667.864	83.154.997
DOKAP/Türkiye (%)	7	6,7

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölge illerinden en fazla nüfusa sahip il, 1 milyon 348 bin 542 kişi ile Samsun ilidir ve bölge nüfusunun yüzde 24'üne ev sahipliği yapmaktadır. Samsun'u sırasıyla Trabzon (yüzde 14), Ordu (yüzde 13) ve Tokat (yüzde 11) takip etmektedir. 84 bin 843 kişi ile en az nüfusa sahip olan Bayburt ilinin nüfusu ise bölge toplam nüfusunun yüzde 2'sine tekabül etmektedir. Çorum dışında DOKAP illerinin tamamında 2014-2018 döneminde nüfus artışı yaşanmıştır.

Grafik 6.1: DOKAP İllerinin Bölge Nüfusu İçindeki Payı (%) (2019)

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde 2019 yılı itibarıyla 185 belediye, 133 ilçe ve 3.454 köy bulunmaktadır. Tokat 37 belediye ile (ilçe ve belde belediyeleri) bölgedeki toplam belediyelerin yüzde 20'sine; Çorum ise 759 köy ile bölgedeki toplam köylerin yüzde 22'sine sahiptir.

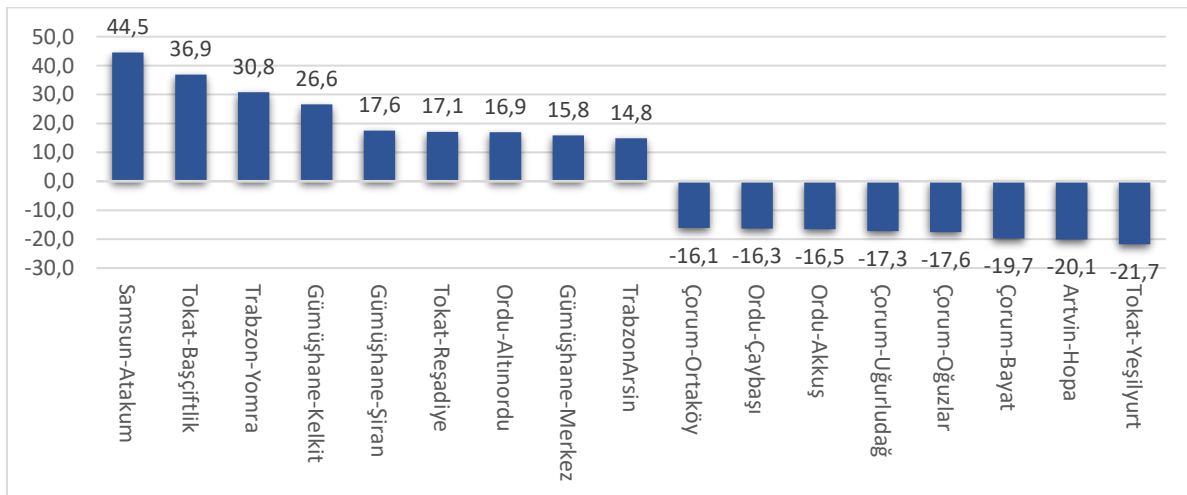
Tablo 6.2: Belediye, İlçe, Köy Sayısı (2019)

İller	Belediye sayısı	İlçe sayısı	Köy sayısı
Amasya	8	7	372
Artvin	9	9	320
Bayburt	5	3	170
Çorum	16	14	759
Giresun	24	16	551
Gümüşhane	14	6	322
Ordu	19	19	-
Rize	18	12	347
Samsun	17	17	-
Tokat	37	12	613
Trabzon	18	18	-
DOKAP	185	133	3.454

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde oran olarak en fazla nüfus artışı sırasıyla Samsun-Atakum (yüzde 44,5), Tokat-Başçiftlik (yüzde 36,9), Trabzon-Yomra (yüzde 30,8), Gümüşhane-Kelkit (yüzde 26,6) ve Gümüşhane-Şiran (yüzde 17,6) ilçelerinde yaşanmıştır. DOKAP Bölgesinde oran olarak en fazla nüfus azalışı ise sırasıyla Tokat-Yeşilyurt (yüzde 21,7), Artvin-Hopa (yüzde 20,1), Çorum-Bayat (yüzde 19,7), Çorum-Oğuzlar (yüzde 17,6) ve Çorum-Uğurludağ (yüzde 17,3) ilçelerinde yaşanmıştır.

Grafik 6.2: DOKAP Bölgesinde En Çok Nüfus Değişimi Yaşayan İl-İlçeler (2013- 2019)

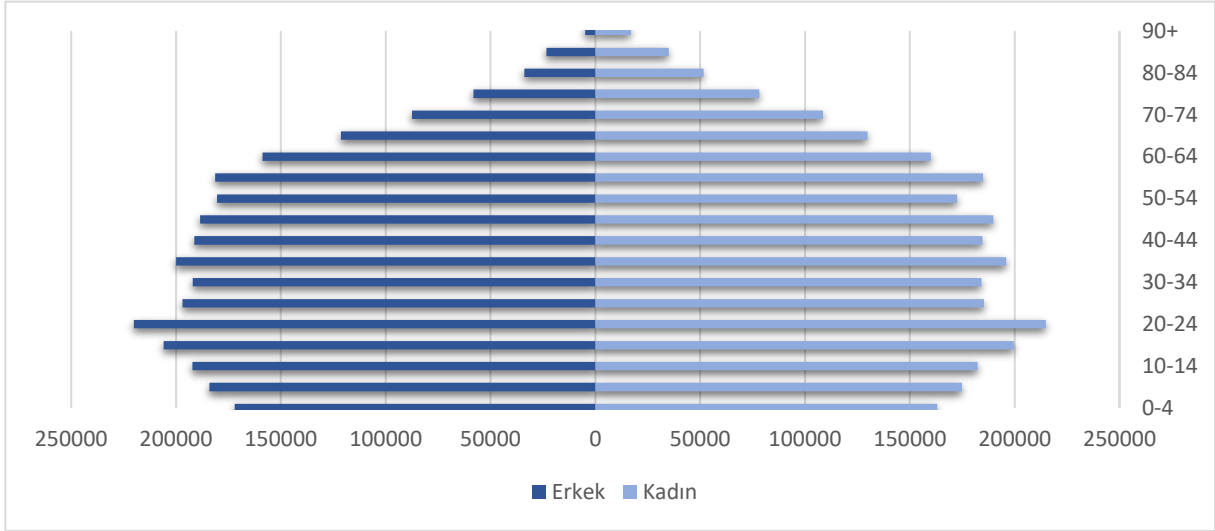

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinin nüfus piramidi incelendiğinde doğum oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Piramide göre aktif nüfus oranı fazla, ortalama yaşam süresi uzun ve yaşlı nüfus oranı fazladır. DOKAP Bölgesinde yukarıda ifade edildiği üzere 20 ile 60 yaş aralığında

bulunan aynı zamanda ekonomik hayatın içerisinde yer alan aktif nüfus bölgenin ağırlıklı nüfus kesimini oluşturmaktadır. Aktif nüfus içerisinde en yüksek seviye 20-24 yaş aralığıdır. Bölgede yaşanan birtakım kısıtlılıklar nedeniyle oluşan göç olgusunun ilk belirtileri 20-24 yaş aralığından sonra gelen yaş aralıklarında kendini göstermektedir. İlerleyen yaş aralıklarında görece birbirine yakın seyirler gösterse de azalma eğilimi ön plana çıkmaktadır.

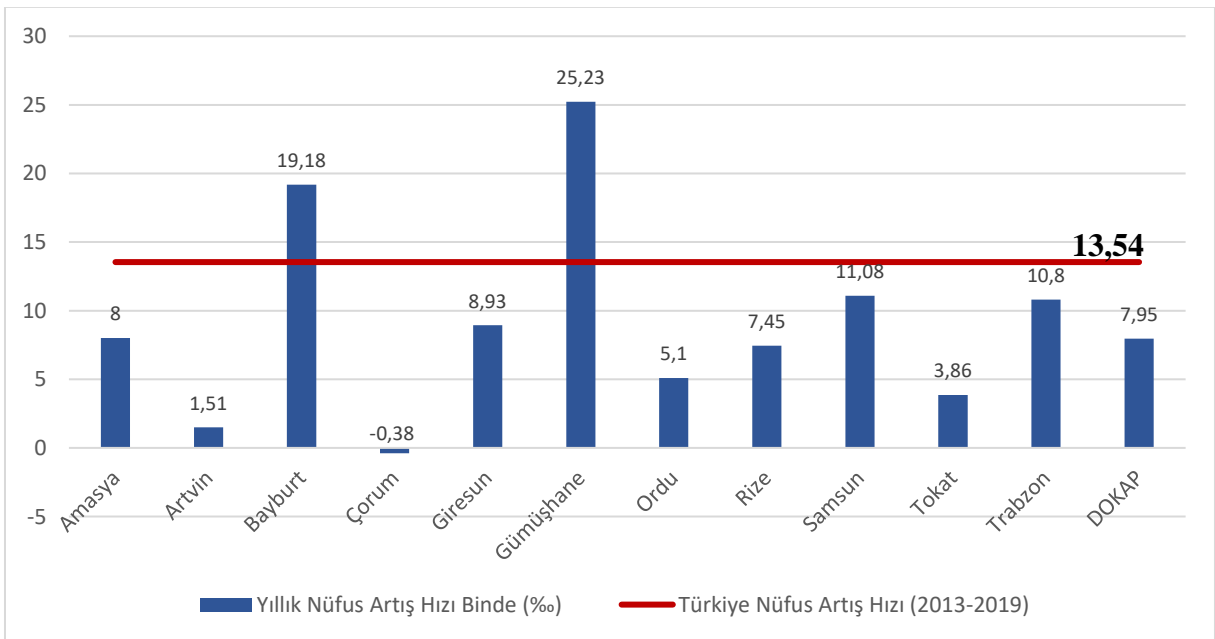
Grafik 6.3: DOKAP Bölgesi Nüfus Piramidi (2019)

Kaynak: TÜİK

2013-2019 yılları arasında DOKAP Bölgesinde Çorum dışındaki illerin nüfusunda artış yaşanmıştır. Nüfus artış hızı en fazla olan iller Gümüşhane ve Bayburt olup bu illerin nüfus artış hızı Türkiye nüfus artış hızının üzerindedir.

Grafik 6.4: DOKAP Bölgesi Yıllık Nüfus Artış Hızı (binde, 2013-2019)

Kaynak: TÜİK

2013-2019 yılları arasında DOKAP Bölgesinde ortalama hane halkı büyüklüğü 3,4'den 3,1'e düşerek Türkiye ortalamasına paralel olarak azalmıştır.

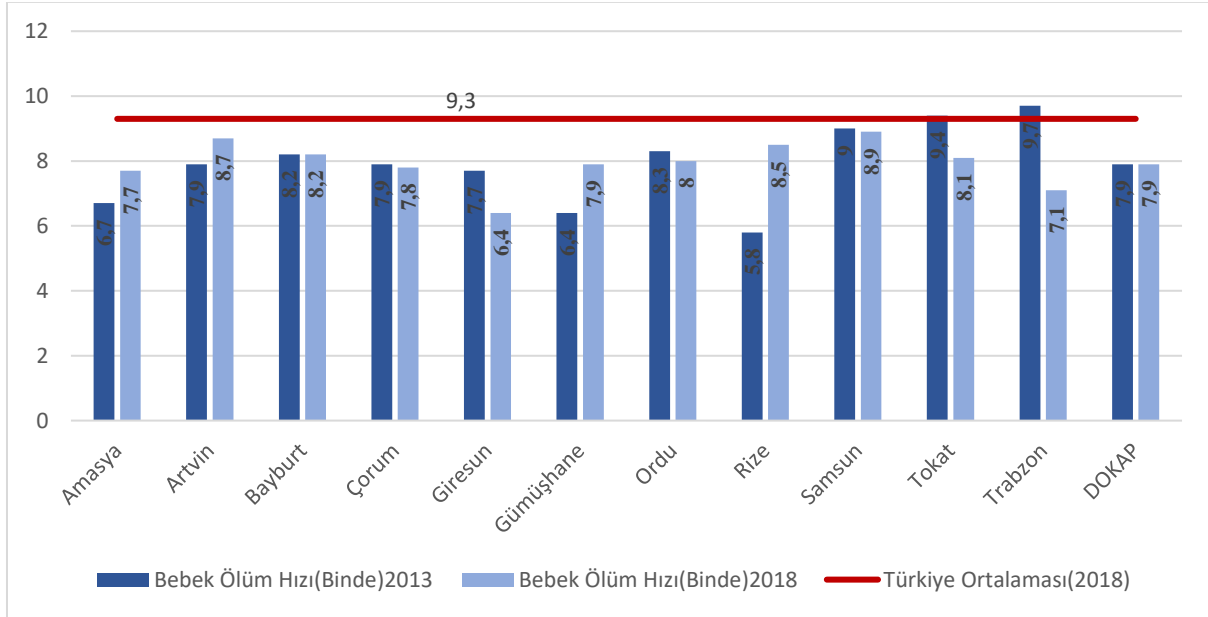
Tablo 6.3: Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü (2013-2019)

Bölgesi	2013	2019
DOKAP	3,4	3,1
Türkiye	3,6	3,4

Kaynak: TÜİK

2013-2018 yılları arasında DOKAP Bölgesi genelinde bebek ölüm hızı fazla farklılık göstermemekle beraber Türkiye ortalamasının altındadır. İl bazında incelendiğinde ise bebek ölüm hızındaki en yüksek artış Rize'de gerçekleşmiş ve binde 5,8'den binde 8,5'e yükselmiştir. Bebek ölüm hızındaki en yüksek düşüş ise Trabzon'da gerçekleşmiş ve daha önce Türkiye ortalamasının üzerinde olan bebek ölüm hızı binde 9,7'den binde 7,1'e inmiştir.

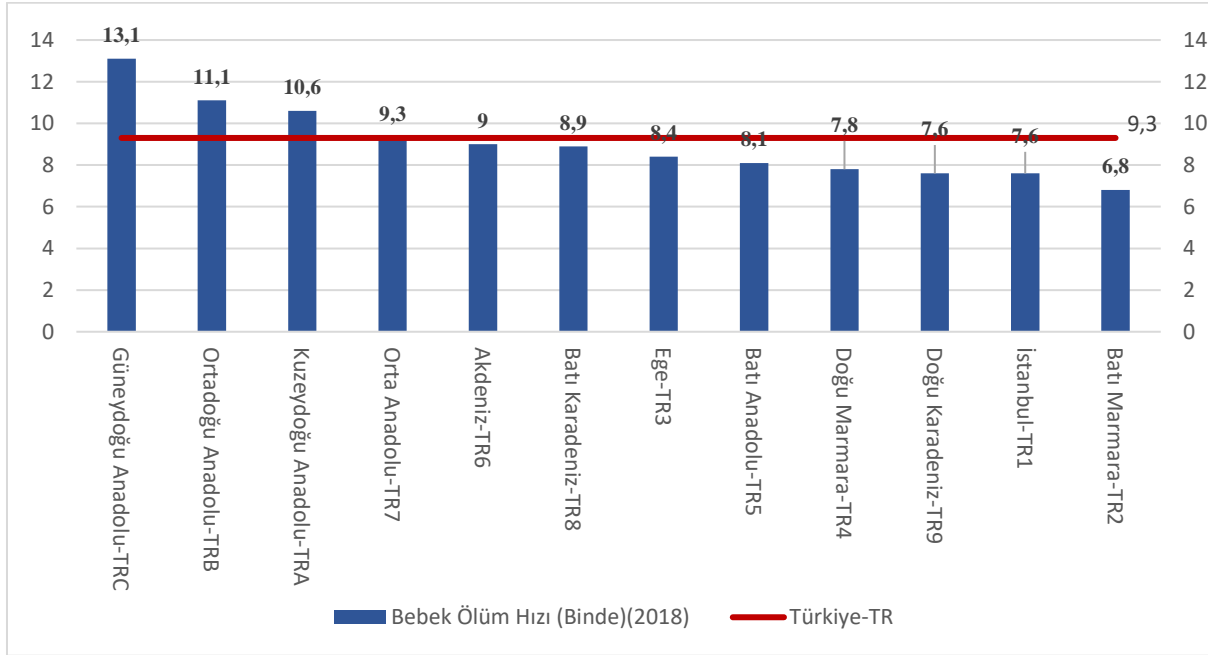
Grafik 6.5: DOKAP Bölgesinde Bebek Ölüm Hızı (binde, 2013- 2018)

Kaynak: TÜİK

Bebek ölüm hızı bölgesel düzeyde incelendiğinde ise bölge genelinin tamamına yakının yer aldığı Doğu Karadeniz ve Orta Karadeniz bölgelerinin bebek ölüm hızı oranlarında Türkiye ortalamasının altında yer aldığı görülmektedir. Bayburt ilinin bulunduğu TRA1 Bölgesi ise Türkiye ortalamasının üzerinde yer almıştır.

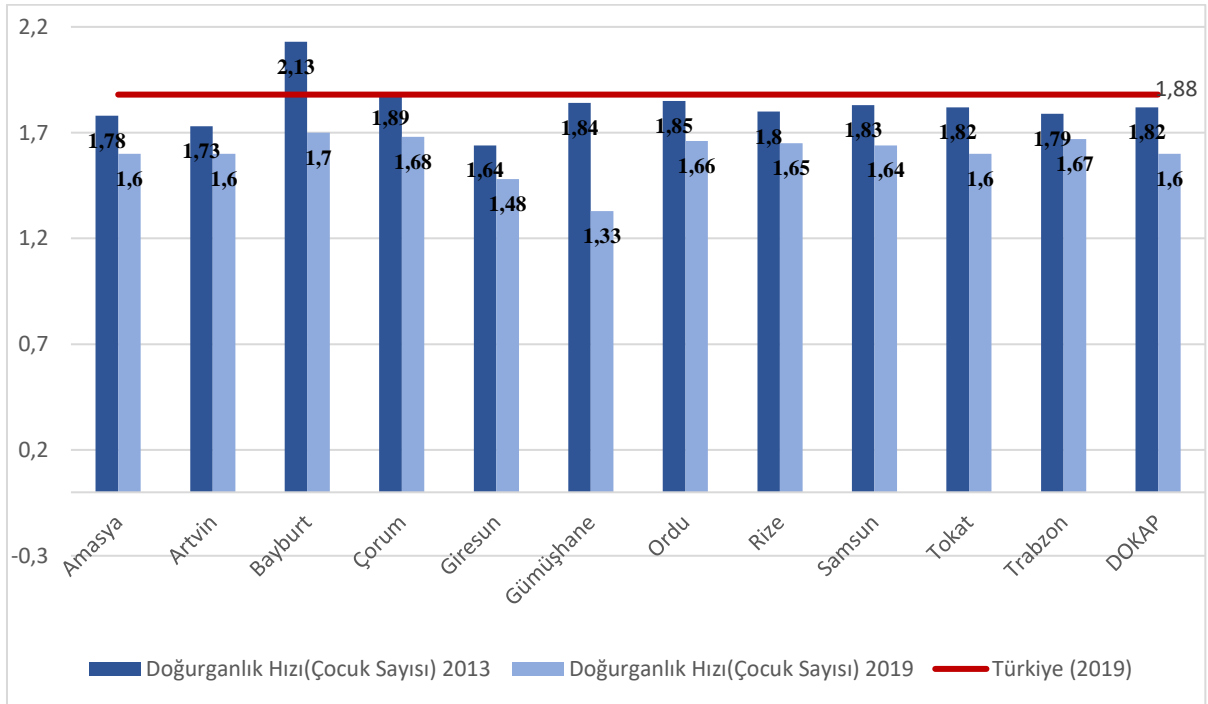
Grafik 6.6: Bölge Bazında Bebek Ölüm Hızı (binde, 2018)

Kaynak: TÜİK

2013-2018 yılları arasında DOKAP Bölgesi genelinde doğurganlık hızı azalmış ve Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Doğurganlık hızı il bazında da incelendiğinde bütün illerde bir azalmanın gerçekleştiği görülmektedir. Doğurganlık hızının en fazla azaldığı iller ise Bayburt ve Gümüşhane olmuştur.

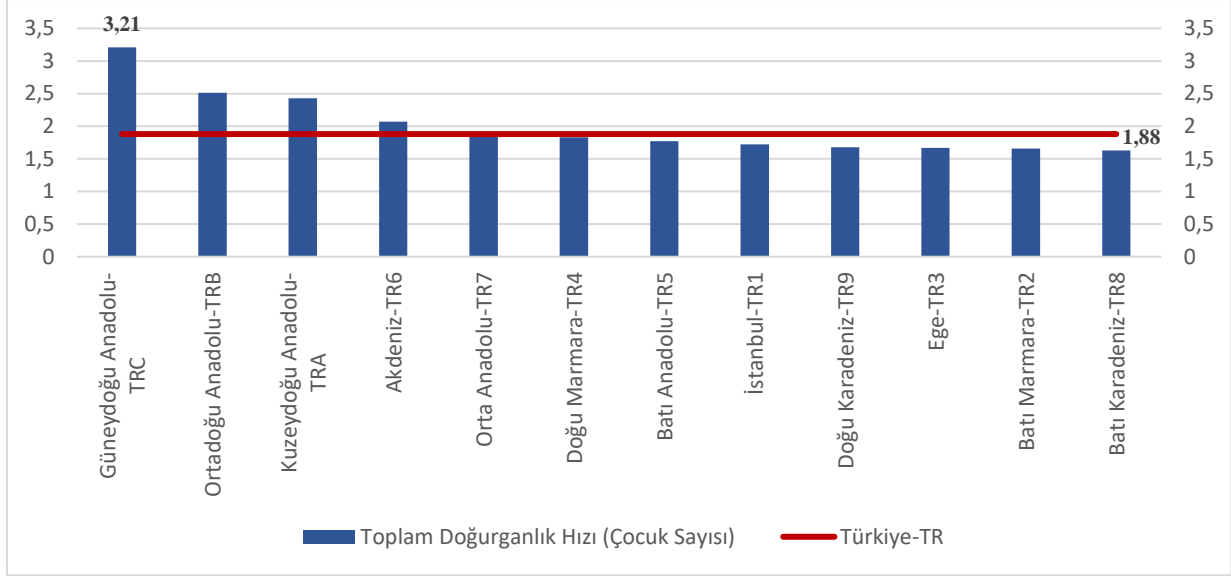
Grafik 6.7: Doğurganlık Hızı (2013-2019)

Kaynak: TÜİK

Doğurganlık hızı bölgesel düzeyde incelendiğinde bölge genelinin tamamına yakınının yer aldığı Doğu Karadeniz ve Orta Karadeniz bölgelerinin Türkiye ortalamasının altında yer aldığı görülmektedir. Bayburt ilinin bulunduğu TRA1 Bölgesinin doğurganlık hızı ise Türkiye ortalamasının üzerinde yer almıştır.

Grafik 6.8: Bölgelere Göre Doğurganlık Hızı (2019)

Kaynak: TÜİK

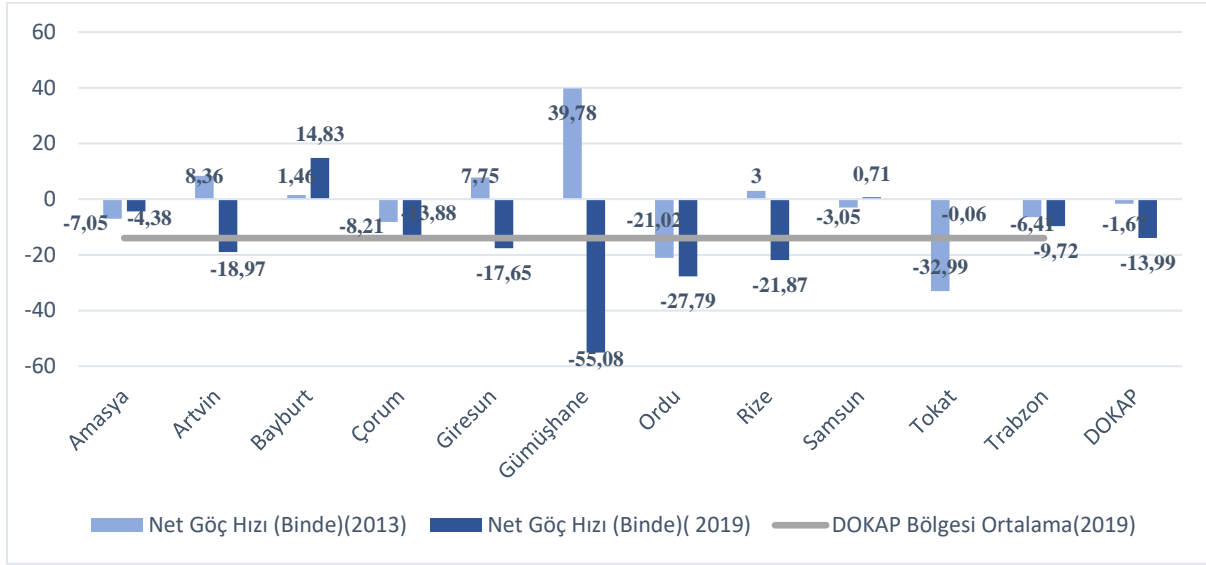
DOKAP Bölgesi genel olarak göç veren bir bölge olup göç verme hızı 2013'te yaklaşık binde 2 iken 2018'de artarak binde 14 olmuştur.

Tablo 6.4: Bölge ve İllerin Aldığı, Verdiği Göç ve Net Göç Hızı (2013-2019)

İller	Net Göç Hızı (Binde)(2013)	Net Göç Hızı (Binde)(2019)
Amasya	-7,05	-4,38
Artvin	8,36	-18,97
Bayburt	1,46	14,83
Çorum	-8,21	-13,88
Giresun	7,75	-17,65
Gümüşhane	39,78	-55,08
Ordu	-21,02	-27,79
Rize	3	-21,87
Samsun	-3,05	0,71
Tokat	-32,99	-0,06
Trabzon	-6,41	-9,72
DOKAP	-1,67	-13,99

Kaynak: TÜİK

Grafik 6.9: DOKAP Bölgesi ve İllerinin Net Göç Hızı (binde, 2013-2019)

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde göç hızındaki en büyük değişiklik Gümüşhane’de gerçekleşmiştir. 2013’de net göç hızı binde 39,8 olan ve göç alan Gümüşhane; 2018’de binde -55,08 net göç hızı oranı ile göç veren bir şehir olmuştur. Bölgede Gümüşhane’den sonra net göç hızı en düşük olan iller ise sırasıyla Ordu (binde -27,79), Rize (binde -21,87) ve Artvin (binde -18,97)’dir.

6.2 Temel Sosyo-Ekonomik Göstergeler

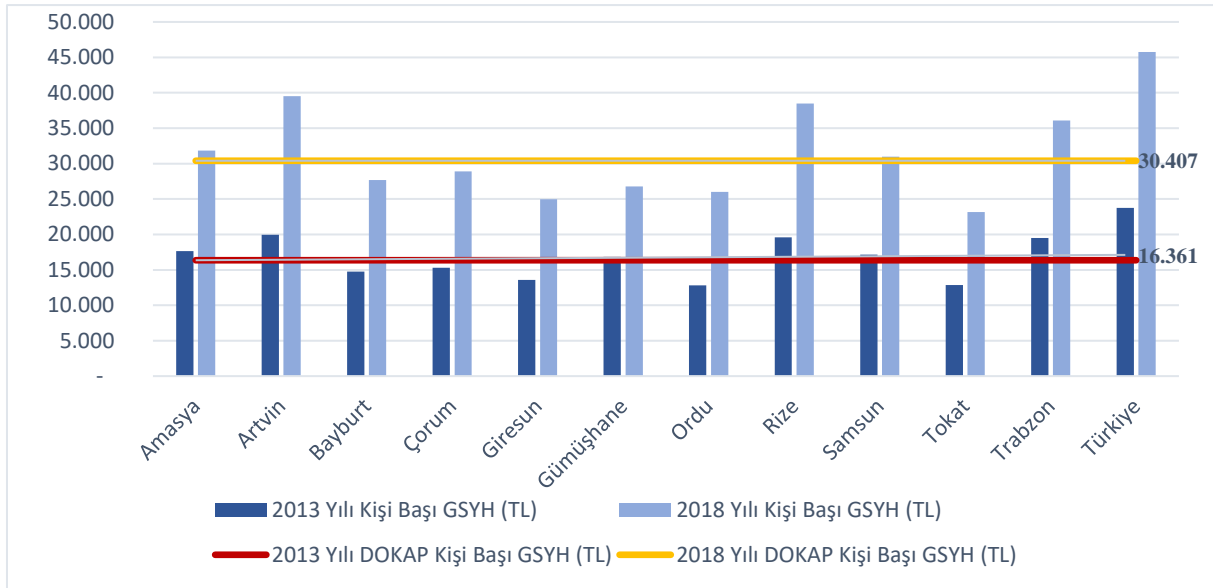
Tablo 6.5: Yıllara Göre DOKAP İlleri ve Türkiye Kişi Başı GSYH (TL, 2009 bazlı)

İller	2013	2015	2018
Amasya	17.660	22.367	31.839
Artvin	19.935	24.927	39.538
Bayburt	14.752	17.952	27.664
Çorum	15.299	19.418	28.917
Giresun	13.597	19.361	24.990
Gümüşhane	16.822	19.526	26.778
Ordu	12.796	19.265	26.014
Rize	19.607	24.996	38.497
Samsun	17.154	22.026	30.973
Tokat	12.850	16.598	23.175
Trabzon	19.498	24.937	36.089
Türkiye	23.766	29.899	45.750

Kaynak: TÜİK

Kişi başı gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) verisi bir ilin ekonomik büyüklüğünü ve bireysel refahını temsil etmede güçlü bir gösterge olarak kabul edilmektedir. 2018 yılında DOKAP illeri içinde kişi başı GSYH değeri en yüksek olan il 39.538 TL ile Artvin olurken, en düşük il 23.175 TL ile Tokat olmuştur. Artvin ilinin kişi başı GSYH değerinin diğer illere nazaran fazla olmasının en büyük nedeni altyapı, enerji vb. kamu yatırımlarının yüksek olması ve nüfusunun diğer illere nazaran düşük olmasıdır.

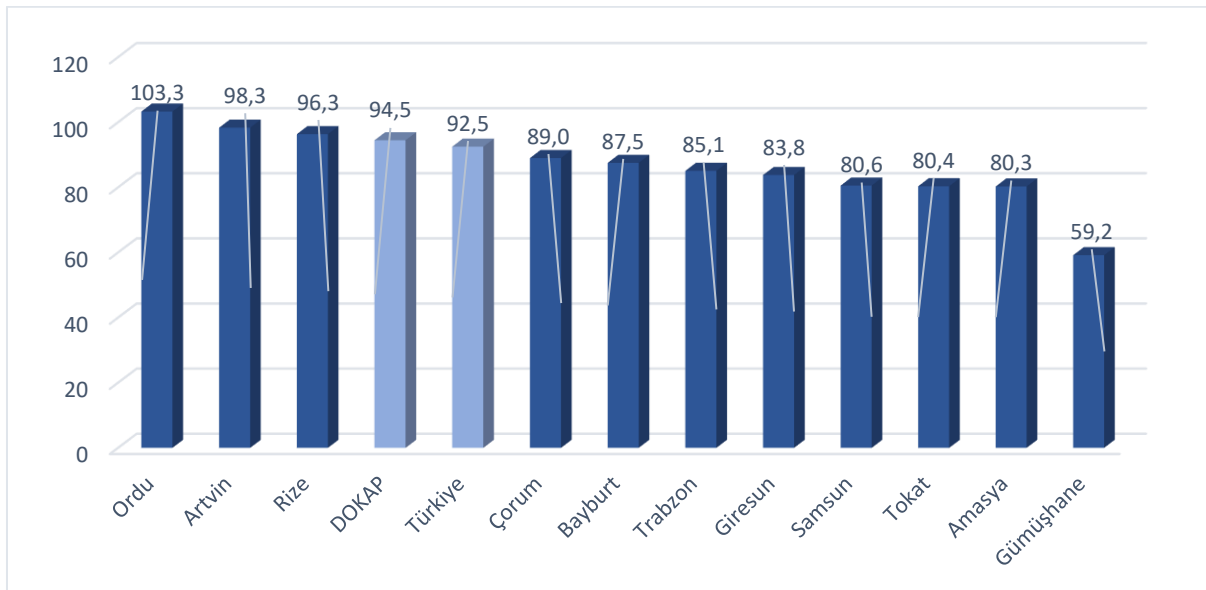
Grafik 6.10: 2013 ve 2018 Yılı DOKAP İlleri Kişi Başı Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Değeri (TL, 2009 baz yılı)

Kaynak: TÜİK

2013-2018 yılları arasında en fazla GSYH artışı yüzde 103 ile Ordu ilinde gerçekleşmiştir. DOKAP Bölgesinde il düzeyinde kişi başına gayrisafi yurtiçi hasıla değerleri 2013 yılından 2018 yılına kadar artış göstermiştir. 2013 yılı kişi başı GSYH bölge ortalaması göz önünde bulundurulduğunda; Bayburt, Çorum, Giresun, Ordu, Tokat illerinin bölge ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. 2018 yılında ise 2013 yılında bölge ortalamasının altında kalan illerin durumu değişmemiş ve bu illere Gümüşhane de eklenmiştir.

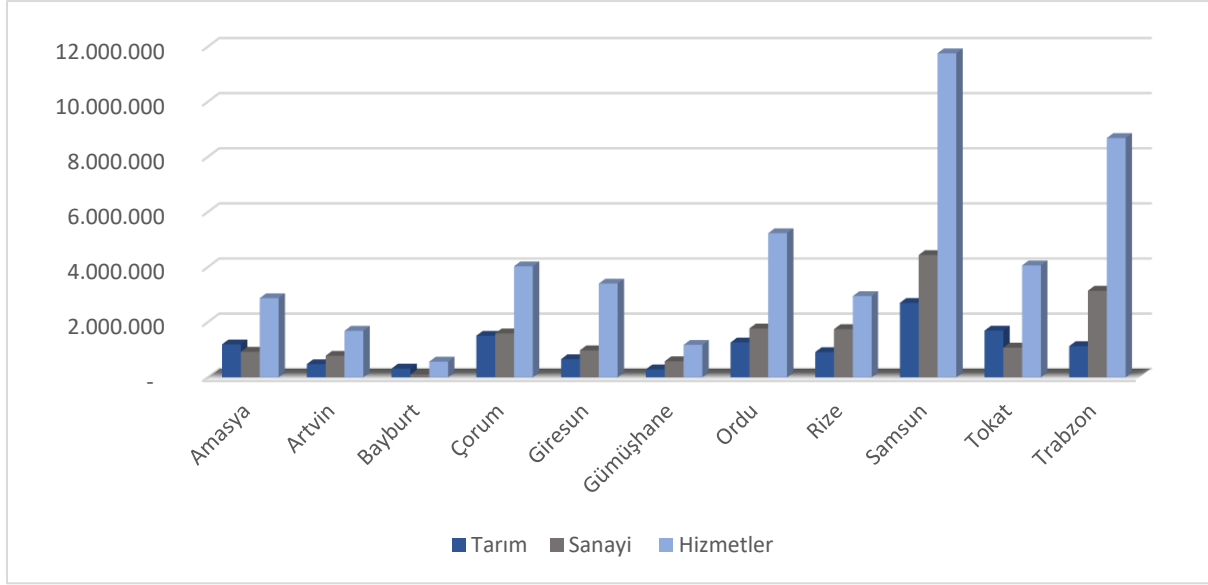
Grafik 6.11: DOKAP Bölgesi GSYH Artış Oranı (yüzde, 2013-2018)

Kaynak: TÜİK verileri baz alınarak hesaplanmıştır.

2013-2018 yılları arasında DOKAP illerinde GSYH ortalama yüzde 94,5 olarak gerçekleşmiş ve Ordu, Artvin ve Rize illeri için Türkiye ortalamasının üstüne çıkmıştır. 2013-2018 yılları arasında ise kişi başı GSYH'nin oransal olarak sırasıyla en çok Ordu (yüzde 103), Artvin (yüzde 98) ve Rize (yüzde 96) illerinde arttığı görülmüştür. Artış oranının en düşük olduğu iller ise sırasıyla Gümüşhane (yüzde 59), Amasya (yüzde 80,2) ve Tokat (yüzde 80,3)'tür.

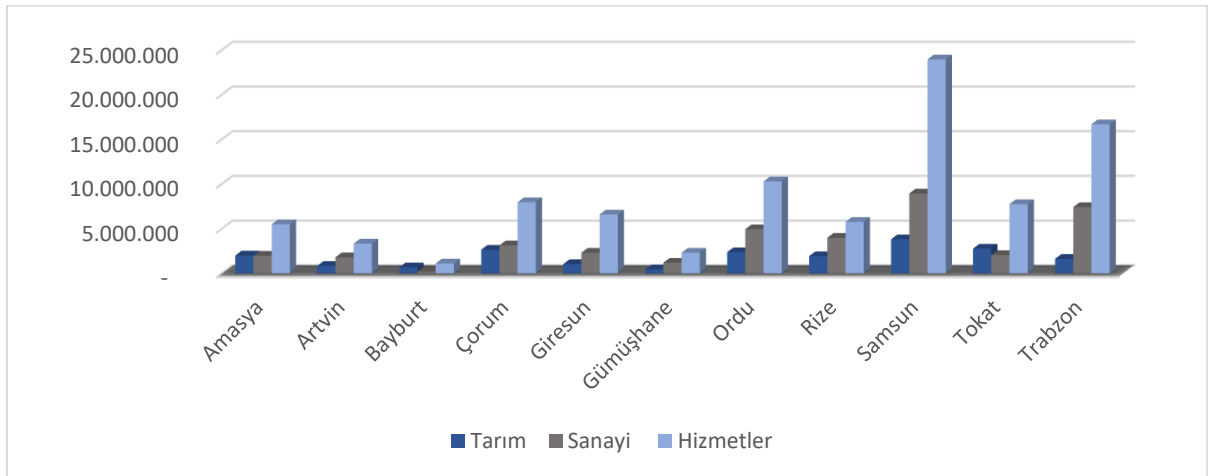
Grafik 6.12: DOKAP Bölgesi İktisadi Faaliyet Kollarına Göre GSYH (2013)

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde 2013 yılında tarım sektöründe gayrisafı katma değeri en yüksek olan iller Samsun ve Tokat, sanayi ve hizmet sektörlerinde ise Samsun ve Trabzon'dur.

Grafik 6.13: DOKAP Bölgesi İktisadi Faaliyet Kollarına Göre GSYH (2018)

Kaynak: TÜİK

2013 yılında DOKAP Bölgesinde tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde gayrisafı katma değeri en yüksek olan iller 2018 yılında da değişmemiştir. 2013-2018 yılları arasında DOKAP illerinin tamamında bu üç sektördeki gayrisafı katma değer artmıştır.

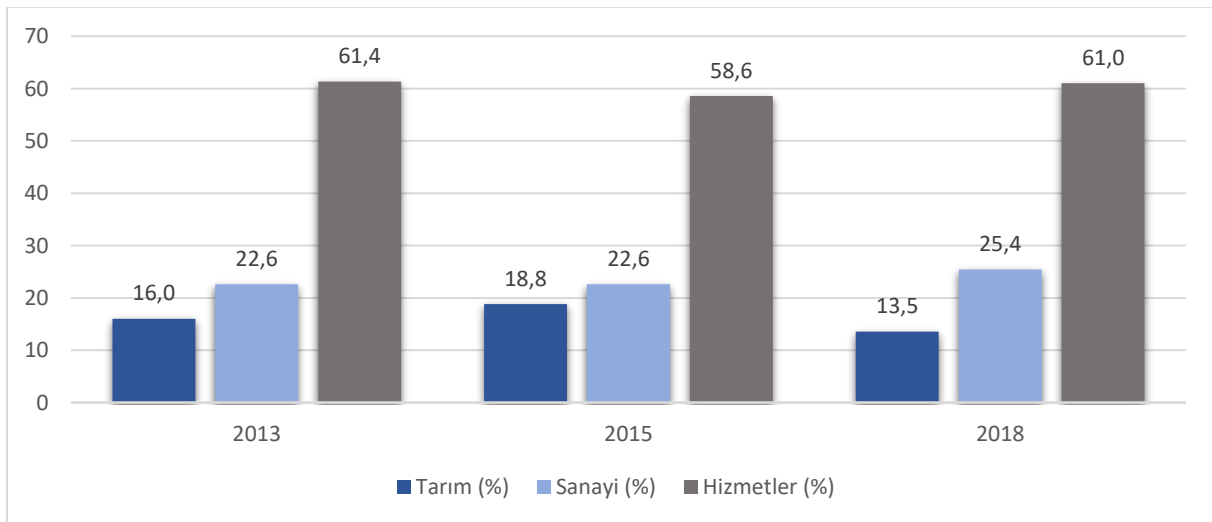
Tablo 6.6: İktisadi Faaliyet Kollarına Göre GSKD Değişim (%)

İller	Tarım			Sanayi			Hizmetler		
	2013	2015	2018	2013	2015	2018	2013	2015	2018
Amasya	24	25	21	19	19	21	57	56	58
Artvin	16	17	14	27	25	30	57	58	56
Bayburt	32	32	34	10	11	10	58	57	56
Çorum	21	21	19	22	22	23	57	57	58
Giresun	13	23	11	19	19	23	68	58	66
Gümüşhane	14	15	12	28	24	30	58	61	58
Ordu	15	25	14	22	21	28	63	54	58
Rize	16	18	17	31	31	34	53	51	49
Samsun	14	16	10	24	23	25	62	61	65
Tokat	25	26	22	16	16	16	59	58	62
Trabzon	9	10	6	24	26	29	67	64	65
DOKAP	16	19	14	22	23	25	61	59	61
Türkiye	8	8	6	32	32	33	61	60	61

Kaynak: TÜİK

DOKAP illerinin tarım sektöründeki GSKD'si 2013-2018 yılları arasında azalmasına rağmen bölgedeki çay ve fındık üretim gelirinin fazla olması nedeniyle Türkiye ortalamasının üstünde seyretmiştir. Sanayi sektöründe ise tarım sektörünün aksine bölge illerinin GSKD'sinin artış gösterdiği görülmekte, sebebinin ise tarıma dayalı sanayideki gelişmelerin olduğu değerlendirilmektedir. Bölge düzeyindeki bu artışa rağmen, DOKAP illerinin sanayi sektörü GSKD'si Türkiye ortalamasının altında bir değere sahiptir. Bölgenin hizmet sektöründeki GSKD'si 2013-2018 yıllarında kayda değer bir değişiklik göstermemiş ve Türkiye ortalamasıyla paralel seyretmiştir.

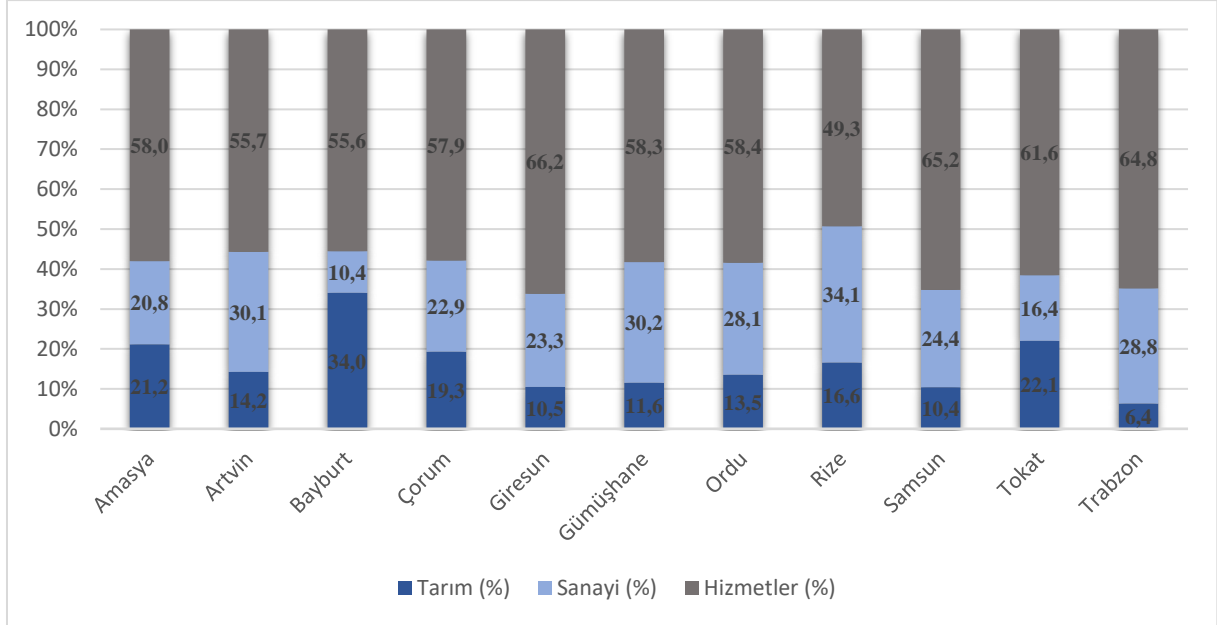
Grafik 6.14: DOKAP Bölgesindeki Sektörel GSKD Değişimi (%)

Kaynak: TÜİK verileri baz alınarak hesaplanmıştır.

2013-2018 yılları arasında DOKAP Bölgesinde hizmet sektöründe kayda değer bir değişiklik gözlenmemiş ancak tarım sektörü GSKD'si yüzde 2,5 azalırken sanayi sektörününki yüzde 2,8 artmıştır.

Grafik 6.15: İllerin Sektörel GSKD Payları (2018)

Kaynak: TÜİK verileri baz alınarak hesaplanmıştır.

Bölgedeki tüm illerde toplam GSKD'nin büyük bir kısmı hizmet sektöründen sağlanmakta olup Rize dışındaki tüm illerde bu oran yüzde 50'den yüksektir.

Hizmet sektörü dışındaki sektörlerdeki GSKD incelendiğinde; Amasya, Bayburt ve Tokat illerinde tarım sektörünün payı sanayi sektöründen daha yüksek olup, toplam GSKD'sinin yüzde 34'ünü tarım sektöründen sağlayan Bayburt, diğer illere kıyasla en yüksek orana sahiptir. Diğer illerde ise sanayi sektörünün payı daha yüksektir. Sanayi sektörünün oransal olarak en yüksek olduğu il ise Rize (yüzde 34,1)'dir.

DOKAP Bölgesi illerinin sahip olduğu potansiyel ölçeğinde tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe GSKD oranlarının 2021-2023 dönemlerinde de artış eğilimi göstermesi beklenmektedir. Özellikle tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesine yönelik uygulanacak programlarla bu alandaki GSKD oranlarının artışı sağlanacaktır. Yine bölge için önemli bir potansiyel olan turizm sektörüne bağlı olarak gerçekleştirilecek yenilikçi çalışmalarla hizmetler sektöründe de GSKD oranlarının artırılması hedeflenmektedir.

2011 yılındaki Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik sıralamasına göre Trabzon, Samsun, Tokat, Ordu illeri 2017 yılında SEGE sıralamasında iyileşme gösterirken Çorum'un sıralaması değişmemiştir.

Tablo 6.7: DOKAP İlleri SEGE Sıralamaları (2011-2017)

İller	İl Sıralaması		En Ön Sırada Gelen İlçe	2017 SEGE Sıralaması	En Son Sırada Gelen İlçe	2017 SEGE Sıralaması
	2011-SEGE	2017-SEGE				
Amasya	37	38	Merkez	166	Hamamözü	755
Artvin	44	49	Merkez	90	Ardanuç	635
Bayburt	64	65	Merkez	320	Demirözü	799
Çorum	50	50	Merkez	139	Laçın	833
Giresun	52	53	Merkez	91	Çamoluk	817
Gümüşhane	62	64	Merkez	135	Kürtün	796
Ordu	61	60	Altınordu	154	Akkuş	846
Rize	34	36	Merkez	111	Çamlıhemşin	650
Samsun	33	31	İlkadım	65	Ayvacık	790
Tokat	57	56	Merkez	147	Sulusaray	825
Trabzon	31	26	Ortahisar	72	Düzköy	685

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

7 ilçeye sahip Amasya ili ilçelerinin SEGE sıralaması incelendiğinde Merkez ilçenin 166'ncı, Merzifon'un 197'nci sırada yer alarak Amasya'nın en gelişmiş ilçeleri olarak ön plana çıktıkları görülmektedir. Göynücek ve Hamamözü ilçeleri ise Amasya ili içindeki sıralamada son sıralarda yer almaktadır.

8 ilçeye sahip Artvin ili ilçelerinin SEGE sıralaması incelendiğinde Merkez ilçenin 90'ncı, Arhavi'nin 214'üncü sırada yer alarak Artvin'in en gelişmiş ilçeleri olarak ön plana çıktıkları görülmektedir. Yusufeli ve Ardanuç ilçeleri ise Artvin ili içindeki sıralamada son sıralarda yer almaktadır.

3 ilçeye sahip Bayburt ilinin Merkez ilçesi 320'nci sırada yer almaktadır ve ilin en gelişmiş ilçesidir. Demirözü ilçesi ise Bayburt ili içindeki sıralamada son sırada yer almaktadır.

14 ilçeye sahip Çorum ili ilçelerinin SEGE sıralaması incelendiğinde Merkez ilçenin 139'uncu, Osmancık'ın 523'üncü sırada yer alarak Çorum'un en gelişmiş ilçeleri olarak ön plana çıktıkları görülmektedir. Bayat ve Laçın ilçeleri ise Çorum ili içindeki sıralamada son sıralarda yer almaktadır.

16 ilçeye sahip Giresun'un il içindeki SEGE sıralaması incelendiğinde Merkez ilçenin 91'inci, Görele'nin ise 290'uncü sırada yer alarak ilin en gelişmiş ilçeleri olarak ön plana çıktıkları görülmektedir. Dereli ve Çamoluk ilçeleri ise Giresun ili içindeki sıralamada son sıralarda yer almaktadır.

6 ilçeye sahip Gümüşhane'nin il içindeki SEGE sıralaması incelendiğinde Merkez ilçenin 135'inci, Torul'un 600'üncü sırada yer alarak ilin en gelişmiş ilçeleri olarak ön plana çıktıkları görülmektedir. Köse ve Kürtün ilçeleri ise Gümüşhane ili içindeki sıralamada son sıralarda yer almaktadır.

19 ilçeye sahip Ordu'nun il içindeki SEGE sıralaması incelendiğinde Altınordu'nun 154'üncü, Fatsa'nın 225'inci sırada yer alarak ilin en gelişmiş ilçeleri olarak ön plana çıktıkları görülmektedir. İkizce ve Akkuş ilçeleri ise Ordu ili içindeki sıralamada son sıralarda yer almaktadır.

12 ilçeye sahip Rize'nin il içindeki SEGE sıralaması incelendiğinde Merkez ilçenin 111'inci, Pazar ilçesinin 272'nci sırada yer alarak ilin en gelişmiş ilçeleri olarak ön plana çıktıkları görülmektedir. Kalkandere ve Çamlıhemşin ilçeleri ise Rize ili içindeki sıralamada son sıralarda yer almaktadır.

17 ilçeye sahip Samsun'un il içindeki SEGE sıralaması incelendiğinde İlkadım'ın 65'inci, Atakum'un 66'ncı sırada yer alarak ilin en gelişmiş ilçeleri olarak ön plana çıktıkları görülmektedir. Asarcık ve Ayvıcık ilçeleri ise Samsun ili içindeki sıralamada son sıralarda yer almaktadır.

12 ilçeye sahip Tokat'ın il içindeki SEGE sıralaması incelendiğinde Merkez ilçenin 147'nci, Zile'nin 346'ncı sırada yer alarak ilin en gelişmiş ilçeleri olarak ön plana çıktıkları görülmektedir. Yeşilyurt ve Sulusaray ilçeleri ise Tokat ili içindeki sıralamada son sıralarda yer almaktadır.

18 ilçeye sahip Trabzon'un il içindeki SEGE sıralaması incelendiğinde Ortahisar'ın 72'nci, Vakfıkebir'in 176'ncı sırada yer alarak ilin en gelişmiş ilçeleri olarak ön plana çıktıkları görülmektedir. Hayrat ve Düzköy ilçeleri ise Trabzon ili içindeki sıralamada son sıralarda yer almaktadır.

Bölgemizde bulunan 111 ilçe içerisinde 1'inci kademede ilçe bulunmamaktadır. Bununla birlikte 111 ilçeden 15 tanesi 2'nci kademe, 32 tanesi 3'üncü kademe, 36 tanesi 4'üncü kademe ve 28 tanesi 5'inci kademe kategorisinde yer almaktadır.

Tablo 6.8: DOKAP Bölgesi İllerinin Gelişmişlik Kademelerine Göre Sınıflandırılması

Gelişmişlik Kademesi	DOKAP Bölgesi İlleri
1	-
2	-
3	Trabzon, Samsun, Rize
4	Amasya, Artvin, Çorum
5	Giresun, Tokat, Ordu, Gümüşhane, Bayburt
6	-

Kaynak: İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2017)

Bölgede 1'inci ve 2'nci kademede il bulunmayıp SEGE sıralaması en yüksek il 3'üncü kademe 26'ncı sıra ile Trabzon'dur. Bilindiği üzere SEGE katsayıları hesaplanırken birçok değişken kullanılmaktadır. Bu bağlamda 5'inci kademede yer alan Ordu, Giresun ve Tokat illerinin sosyo-ekonomik açıdan heterojen bir yapısının olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle Ordu ve Giresun illerinin kıyı yerleşimleri ile iç yerleşim bölgeleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması sonuçlarına göre ilçeler altı kademede sınıflandırılmıştır. DOKAP Bölgesindeki ilçelerin dört ve beşinci kademede

yoğunlaştığı görülmektedir. İkinci kademe 19 ilçe, beşinci kademe ise 36 ilçe bulunmaktadır. Bölgedeki ilçelerin en fazla bulunduğu kademe dördüncü kademedir. Bölgedeki 133 ilçenin yüzde 34'ü dördüncü kademe bulunmaktadır. Bu veriler, bölge ilçelerinin büyük çoğunluğunun orta ve orta-alt düzeyde gelişmiş durumda olduğunu göstermektedir.

Tablo 6.9: DOKAP Bölgesindeki İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişliğine Göre Kademe Dağılımı

İller	1. Kademe		2. Kademe		3. Kademe		4. Kademe		5. Kademe		6. Kademe		Toplam İlçe Sayısı
	İlçe Sayısı	Oranı (%)	İlçe Sayısı	Oranı (%)	İlçe Sayısı	Oranı (%)	İlçe Sayısı	Oranı (%)	İlçe Sayısı	Oranı (%)	İlçe Sayısı	Oranı (%)	
Amasya	-	-	2	29	1	14	2	29	2	29	-	-	7
Artvin	-	-	2	25	2	25	4	50	-	-	-	-	8
Bayburt	-	-	-	-	1	33	-	-	2	67	-	-	3
Çorum	-	-	1	7	-	-	7	50	6	43	-	-	14
Giresun	-	-	2	12	7	41	3	18	5	29	-	-	17
Gümüşhane	-	-	1	17	-	-	4	67	1	17	-	-	6
Ordu	-	-	2	11	2	11	3	16	12	63	-	-	19
Rize	-	-	1	8	4	33	7	58	-	-	-	-	12
Samsun	-	-	3	18	6	35	6	35	2	12	-	-	17
Tokat	-	-	1	8	4	33	2	17	5	42	-	-	12
Trabzon	-	-	4	22	6	33	7	39	1	6	-	-	18
DOKAP	-	-	19	14	33	25	45	34	36	27	-	-	133

Kaynak: İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2017)

Bölgenin ihracat durumu değerlendirildiğinde Türkiye'nin toplam ihracatı içerisindeki payının son yıllarda artış gösterdiği görülmektedir. 2013 yılında DOKAP Bölgesi dış ticaret dengesi 1,5 milyar ABD Doları iken 2018 yılında 1,4 milyar ABD Doları olmuştur. 2018 yılında en fazla ihracat yapan iller Trabzon ve Çorum ilidir. 2018 yılında DOKAP Bölgesi illerinden dış ticaret dengesi negatif olan tek il Samsun'dur. Bu durumun oluşmasında Samsun limanının özellikle hububat vb. ürünler nezdinde sadece il ve bölge bazlı değil tüm Türkiye için ithalat giriş kapısı olması niteliğinde olması etkin rol oynamıştır.

Tablo 6.10: Bölge İllerinde İhracat ve İthalat Rakamları (1000 ABD Doları)

Yıllar	2013		2018	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
Amasya	86.250	27.307	110.037	53.811
Artvin	63.828	36.569	52.470	23.342
Bayburt	316	4.313	1.227	225
Çorum	190.564	116.718	741.965	514.859
Giresun	150.737	10.138	151.254	21.708
Gümüşhane	6	2.127	34.226	4.875
Ordu	169.072	33.755	204.031	38.368
Rize	353.912	37.431	150.676	16.093
Samsun	423.885	767.694	634.246	827.282

Yıllar	2013		2018	
Tokat	30.777	21.957	19.175	17.710
Trabzon	1.165.837	104.877	955.699	93.192
DOKAP	2.635.184	1.162.886	3.055.006	1.611.465
Türkiye	151.802.637	242.177.117	167.920.613	223.047.094
DOKAP/TR(%)	1,74	0,48	1,82	0,72

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

DOKAP illerinin en çok ihracat yaptığı ülkelere baktığımızda Almanya 7 ilin, İtalya ve Gürcistan ise 3'er ilin en çok ihracat yaptığı ülkelerdir. DOKAP Bölgesinin ihracattan en fazla gelir elde ettiği ürünler 1,2 milyar ABD Doları ile kuyumculuk ve ilgili maddeler; 953 milyon ABD Doları ile meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri; 437 milyon ABD Doları ile işlenmiş sebze ve meyveler; 190 milyon ABD Doları ile demir-çelik ana sanayi; 148 milyon ABD Doları ile demir dışı metal cevherleridir. DOKAP Bölgesinin ihracattan en fazla gelir elde ettiği ülkeler 854 milyon ABD Doları ile Irak; 438 milyon ABD Doları ile Birleşik Arap Emirlikleri; 368 milyon ABD Doları ile İtalya; 321 milyon ABD Doları ile Almanya ve 208 milyon ABD Doları ile Rusya Federasyonu'dur. Bu durumun oluşmasındaki en büyük etken Çorum ilinin DOKAP Bölgesine dâhil edilmesidir. Çorum ili harici diğer DOKAP illerinin ihracat gerçekleştirdiği ülkeler genellikle Avrupa ülkeleridir. Çorum ilinin kuyumculuk sektöründe Irak'a gerçekleştirdiği ihracat, bölgenin ihracat değerinde birinci sırada yer alarak sıralamayı değiştirmiştir.

Tablo 6.11: İllere Göre En Çok İhraç Edilen Ürünler ve İhracat Yapılan Ülkeler (2019)

İller	ISIC Sınıflaması	Ülkeler
Amasya	1-Giyim eşyası (kürk hariç)	1-İspanya
	2-Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri	2-Birleşik Krallık
	3-Başka yerde sınıflandırılmamış ev aletleri	3-Almanya
Artvin	1-Demir-çelik ana sanayi	1-Gürcistan
	2-Sebze, bahçe ve kültür bitkileri ürünleri	2-İran
	3-Başka yerde sınıflandırılmamış metal eşya	3-Almanya
Bayburt	1-İç ve dış lastik	1-Fas
	2-Taş	2-ABD
	3-Kum, kil ve taş ocakçılığı	3-Gürcistan
Çorum	1-Kuyumculuk ve ilgili maddeler	1-İrak
	2-Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi	2-Birleşik Arap Emirlikleri
	3-Gıda, içecek ve tütün işleyen makineler	3-Özbekistan
Giresun	1-Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri	1-İtalya
	2-İşlenmiş sebze ve meyveler	2-Almanya
	3-Alkolsüz içecekler, maden ve memba suları	3-Hollanda
Gümüşhane	1-Demir dışı metal cevherleri	1-Belçika
	2-Taş	2-Güney Kore
	3-Kereste ve parke	3-Japonya
Ordu	1-İşlenmiş sebze ve meyveler	1-Almanya
	2-Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri	2-İtalya
	3-Kum, kil ve taş ocakçılığı	3-Çin

İller	ISIC Sınıflaması	Ülkeler
Rize	1-Demir dışı metal cevherleri	1-Çin
	2-Balık ürünleri	2-Bulgaristan
	3-Başka yerde sınıflandırılmamış gıda maddeleri	3-Gürcistan
Samsun	1-Demir-çelik ana sanayi	1-Hollanda
	2-Öğütülmüş tahıl ürünleri	2-Almanya
	3-Motorlu kara taşıtlarının motorlarıyla ilgili parça ve aksesuarları	3-Rusya Federasyonu
Tokat	1-İşlenmiş sebze ve meyveler	1-Belçika
	2-Alkolsüz içecekler, maden ve memba suları	2-İrak
	3-Atık ve hurdalar	3-Almanya
Trabzon	1-Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri	1-İtalya
	2-İşlenmiş sebze ve meyveler	2-Rusya Federasyonu
	3-Sebze, bahçe ve kültür bitkileri ürünleri	3-Almanya

Kaynak: TÜİK, Uluslararası Standart Sanayi Sınıflama (ISIC)

DOKAP illerinin en çok ithalat yaptığı ülkelere baktığımızda Rusya 7 ilin, Çin 6 ilin, ABD ise 3 ilin en çok ithalat yaptığı ülkelerdir. DOKAP Bölgesinin en fazla ithal ettiği ürünler arasında 1,4 milyar ABD Doları ile demir-çelik dışındaki ana metal sanayi; 287 milyon ABD Doları ile tahıl ve başka yerde sınıflandırılmamış bitkisel ürünler; 277 milyon ABD Doları ile atık ve hurdalar ve 113 milyon ABD Doları ile maden kömürü yer almaktadır.

Tablo 6.12: İllere Göre En Çok İthal Edilen Ürünler ve İthalat Yapılan Ülkeler (2019)

İller	ISIC Sınıflaması	Ülkeler
Amasya	1-Tahıl ve başka yerde sınıflandırılmamış bitkisel ürünler	1-Çin
	2-Elektrik motoru, jeneratör, transformatörler	2-Rusya Federasyonu
	3-Sığır, koyun, keçi, at, eşek, bardo, katır vb.	3-Letonya
Artvin	1-Maden kömürü	1-Rusya Federasyonu
	2-Demir-çelik ana sanayi	2-Gürcistan
	3-Giyim eşyası (kürk hariç)	3-İran
Bayburt	1-Takım tezgâhları	1-Çin
	2-Diğer kauçuk ürünleri	
Çorum	1-Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi	1-Birleşik Arap Emirlikleri
	2-Tahıl ve başka yerde sınıflandırılmamış bitkisel ürünler	2-İrak
	3-Kuyumculuk ve ilgili maddeler	3-Ukrayna
Giresun	1-Plastik ürünleri	1-Almanya
	2-Taş	2-Çin
	3-Başka yerde sınıflandırılmamış gıda maddeleri	3-Hindistan
Gümüşhane	1-Sığır, koyun, keçi, at, eşek, bardo, katır vb.	1-Romanya
	2-İşlenmiş sebze ve meyveler	2-Macaristan
	3-Kum, kil ve taş ocaklığı	3-Almanya
Ordu	1-Tahıl ve başka yerde sınıflandırılmamış bitkisel ürünler	1-Rusya Federasyonu
	2-Maden kömürü	2-Çin
	3-Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri	3-Ukrayna
Rize	1-Maden kömürü	1-Rusya Federasyonu
	2-Ana kimyasal maddeler (kimyasal gübre ve azotlu bileşikler hariç)	2-Çin
	3-Ölçme, kontrol, test, seyrüsefer vb. amaçlı alet ve cihazlar	3-Kanada

İller	ISIC Sınıflaması	Ülkeler
Samsun	1-Atık ve hurdalar	1-Rusya Federasyonu
	2-Tahıl ve başka yerde sınıflandırılmamış bitkisel ürünler	2-Danimarka
	3-Maden kömürü	3-ABD
Tokat	1-Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri	1-Çin
	2-İşlenmiş sebze ve meyveler	2-Rusya Federasyonu
	3-Sığır, koyun, keçi, at, eşek, bardo, katır vb.	3-ABD
Trabzon	1-Balık ürünleri	1-Gürcistan
	2-Maden kömürü	2-Rusya Federasyonu
	3-Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar	3-ABD

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin en çok ihracat yapan ilk 1000 şirketinden 2013 yılında 22 tanesi DOKAP Bölgesindeyken bu sayı 2018 yılında 29'a çıkmıştır. İhracatta ilk binde yer alan firmaların verilerine göre Trabzon ve Samsun illeri bölgenin en çok ihracatçı firmaya sahip illerdir. Çorum ilinde 2013 yılında ihracatta ilk bin içerisinde yer alan herhangi bir firma bulunmazken 2018 yılında dört firma listede yer bulmuştur.

Tablo 6.13: İhracatta İlk Binde Yer Alan Firmaların İllere Göre Dağılımı (adet)

İller	2013	2018
Amasya	-	-
Artvin	-	-
Bayburt	-	-
Çorum	-	4
Giresun	2	2
Gümüşhane	-	1
Ordu	2	3
Rize	2	1
Samsun	7	9
Tokat	-	-
Trabzon	9	9
DOKAP	22	29

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi

Temel işgücü göstergeleri TÜİK tarafından Düzey-2 bölgeleri bazında açıklanmaktadır. İşgücüne katılma oranı ve istihdam oranı 2013-2019 yılları arasında TRA1 Bölgesinde azalırken TR83 ve TR90 Bölgelerinde artmıştır. TR83 ve TR90 Bölgelerinde bu oranlar Türkiye ortalamasının üzerindeyken TRA1'de ortalamasının altındadır. (TRA1 Bölgesinin değerlendirmeye alınması Bayburt ili nedeniyledir.) İşgücüne katılma oranı en yüksek olan Düzey-2 bölgesi TR90 Bölgesidir. İşsizlik oranları incelendiği ise üç Düzey-2 bölgesinde de 2013-2019 yılları arasında bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Ancak bu oranların 2013-2019 yıllarında Türkiye işsizlik oranı ortalamasının altında seyrettiği görülmektedir.

Tablo 6.14: Düzey-2 Bazında Temel İşgücü Göstergeleri (%)

Düzey-2 Bölgeleri	2013			2015			2018			2019		
	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	50,3	6,6	46,9	51	5,9	48	48,2	7,5	44,6	47,8	11,2	42,5
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	50,7	6,5	47,4	51,1	6,5	47,8	55,2	6,4	51,7	53,8	8,3	49,4
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	51,1	6,8	47,6	53,9	4,8	51,3	54,6	6,2	51,3	56,3	9,9	50,8
Türkiye	50,8	9,7	45,9	51,3	10,3	46	53,2	11	47,4	53	13,7	45,7

Kaynak: TÜİK

Not: Erzurum ve Erzincan illeri, Bölge illerine dâhil olmayıp veri setlerine dâhildir.

15 yaş üstü nüfusun istihdamının sektörel dağılımı incelendiğinde, DOKAP Bölgesinde hizmetler ve tarım sektörlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bölgede tarım ve hizmetler sektöründe istihdamın 2013-2019 yılları arasında arttığı, sanayi sektöründe ise azaldığı gözlemlenmektedir.

Tablo 6.15: İktisadi Faaliyet Koluna Göre İstihdam Oranı (15+ yaş)

	2013	2015	2018	2019
Tarım	44,6	43,1	40,5	40,7
Sanayi	15,9	16,9	16,1	14,7
Hizmetler	39,6	39,9	43,4	44,6
DOKAP Bölgesi İstihdam Oranı (%)	47,3	49	49,2	47,6
TÜRKİYE İstihdam Oranı (%)	45,9	46	47,4	45,7

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri uyarınca hesaplanmıştır.

Not: Erzurum ve Erzincan illeri, Bölge illerine dâhil olmayıp veri setlerine dâhildir.

Özellikle son yıllarda ülke genelinde yaşanan genç işsizlik sorununun yansımaları DOKAP Bölgesinde de görülmektedir. Erkeklerde genç işsizlik oranı 2013-2019 yılları arasında TRA1 ve TR83 Bölgesinde artarken TR90 Bölgesinde azalmıştır. Bu oran TR83 ve TR90 Bölgelerinde Türkiye ortalamasının altındayken TRA1 Bölgesinde ortalamanın üstündedir. Kadınlarda genç işsizlik oranı 2013-2019 yılları arasında TRA1 ve TR90 Bölgelerinde artarken TR83 Bölgesinde azalmıştır. Bu oran TRA1 ve TR83 Bölgelerinde Türkiye ortalamasının altındayken TR90 Bölgesinde ortalamanın üstündedir. Genelde genç işsizlik oranı tüm bölgelerde artmıştır. Bu oran TR83 Bölgesinde Türkiye ortalamasının altındayken TRA1 ve TR90 Bölgelerinde ortalamanın üstündedir.

Tablo 6.16: Düzey-2 Bölgeleri Bazında Genç İşsizlik Göstergeleri (15-24 yaş, %)

Düzey-2 Bölgeleri	2013			2019		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	12,9	10,8	12,2	28,7	18,6	25,6
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	13,9	19,9	16,3	16,3	18,6	17,3
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	23,4	20,3	22,2	22,3	33	26,8
Türkiye	17	21,9	18,7	22,5	30,6	25,4

Kaynak: TÜİK

Not: Erzurum ve Erzincan illeri, Bölge illerine dâhil olmayıp veri setlerine dâhildir.

Kadınlarda iş gücüne katılma oranı ve istihdam oranı 2013-2019 yılları arasında TRA1 Bölgesinde azalırken TR83 ve TR90 Bölgelerinde artmıştır. Bu oranlar TRA1 Bölgesinde Türkiye ortalamasının altında kalırken TR83 ve TR90 Bölgelerinde ortalamanın üstündedir. Kadınlarda işsizlik oranı ise 2013-2019 yılları arasında üç bölgede de artmış ancak Türkiye ortalamasının altında kalmıştır.

Tablo 6.17: Düzey-2 Bazında Kadın Temel İşgücü Göstergeleri (%)

Düzey-2 Bölgeleri	2013			2015			2018			2019		
	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	30,7	4,5	29,3	32,5	2,6	31,6	27,6	7,3	25,6	26,7	8,4	24,5

Düzyey-2 Bölgeleri	2013			2015			2018			2019		
	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	33,7	8,3	30,9	35,1	7,6	32,4	39,9	7,8	36,8	37,9	8,7	34,6
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	36,6	5,2	34,7	39,7	4,4	38	40,4	6,8	37,7	43,5	11,3	38,6
Türkiye	30,8	11,9	27,1	31,5	12,6	27,5	34,2	13,9	29,4	34,4	16,5	28,7

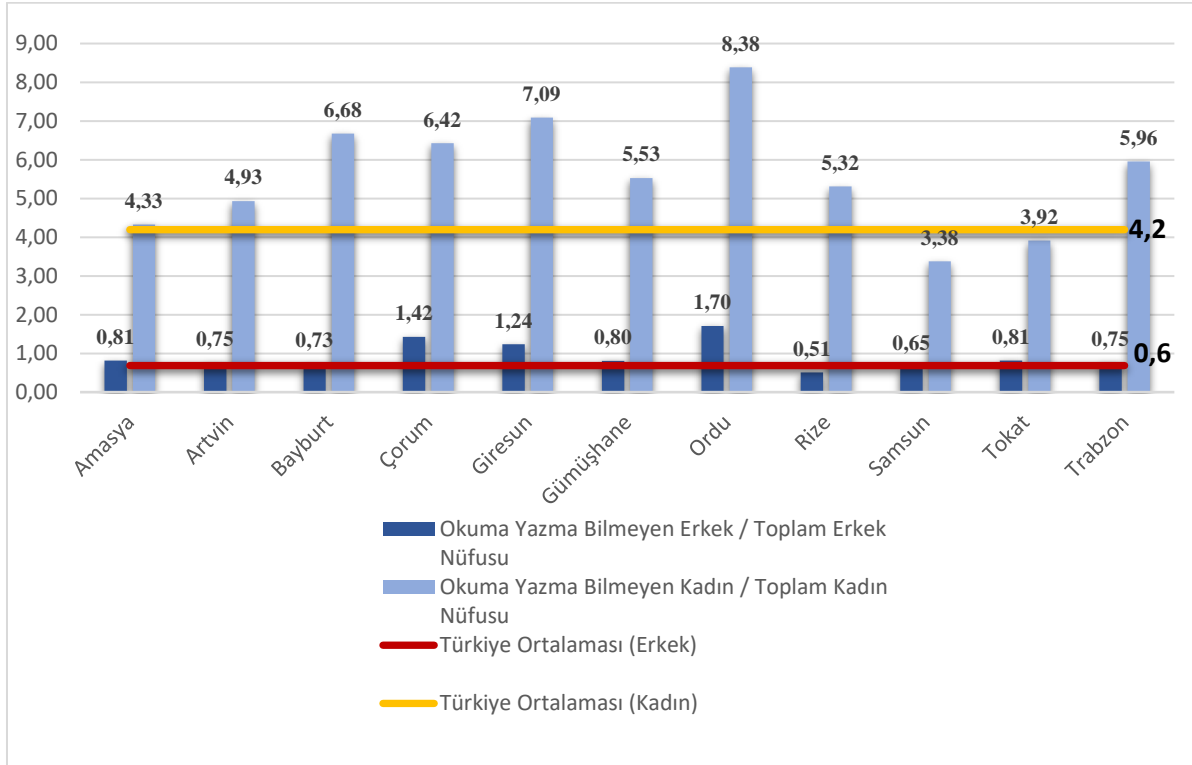
Kaynak: TÜİK

Not: Erzurum ve Erzincan illeri, Bölge illerine dâhil olmayıp veri setlerine dâhildir.

6.3 Eğitim

2013-2019 yılları arasında DOKAP Bölgesinde okuma yazma bilmeyen kişi sayısı erkek ve kadın ayrımında genel olarak azalma eğilimi göstermesine rağmen Türkiye ortalamasındaki payı artmıştır. DOKAP Bölgesinde okuma yazma bilmeyen kişi sayısı 2013 yılında 224.339 iken 2018 yılında 178.653'e düşmüştür. 2019 yılı itibarıyla okuma yazma bilmeyenlerin yüzde 14,9'u erkek, yüzde 85,1'i kadındır.

Grafik 6.16: Okuma Yazma Bilmeyen Kadın ve Erkek Sayılarının Oranı (2019)

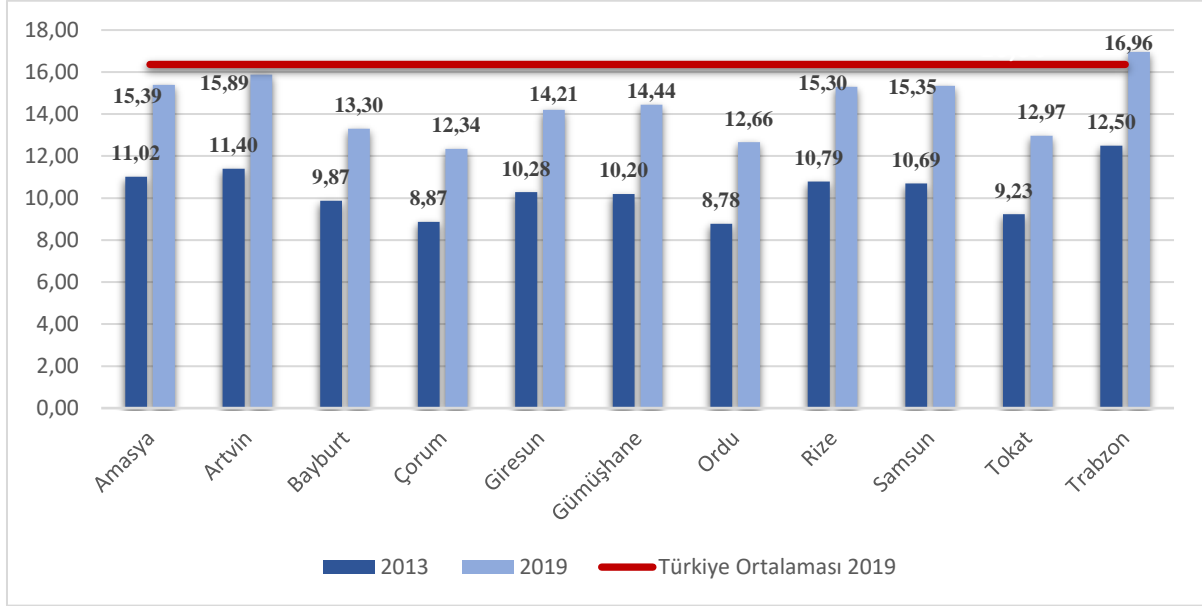
Kaynak: TÜİK

2013 yılında DOKAP Bölgesinde okuma yazma bilmeyen toplam nüfusun bölge içindeki genel nüfusa oranı yüzde 4,19'dur. 2013 yılında iller bazında oransal olarak en fazla okuma yazma bilmeyen nüfusa sahip iller; yüzde 6,47 ile Ordu, yüzde 5,25 ile Çorum ve yüzde 5,12 ile Bayburt illeridir. 2019 yılı için ise DOKAP Bölgesinde okuma yazma bilmeyen toplam nüfusun bölge içindeki genel nüfusa oranı yüzde 3,18'e gerilemiştir. 2019 yılında iller bazında oransal olarak en fazla okuma yazma bilmeyen nüfusa sahip iller; yüzde 5,04 ile Ordu, yüzde 4,17 ile Giresun ve yüzde 3,94 ile Çorum'dur.

2019 yılında DOKAP Bölgesinde okuma yazma bilmeyen erkek oranı Rize ve Samsun dışında Türkiye ortalamasının üstünde olup bu oranın en yüksek olduğu il yüzde 1,70 ile Ordu'dur. 2019 yılında DOKAP Bölgesinde okuma yazma bilmeyen kadın oranı ise Samsun ve Tokat dışında Türkiye ortalamasının üstünde olup bu oranın en yüksek olduğu il yüzde 8,38 ile yine Ordu'dur.

2013-2019 yılları arasında DOKAP illerindeki yüksekokul veya fakülte mezunu oranı tüm illerde artmıştır ancak Trabzon dışındaki illerin tamamı Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Yüksekokul veya fakülte mezunu oranının en yüksek olduğu il Trabzon iken en düşük olduğu il Çorum'dur.

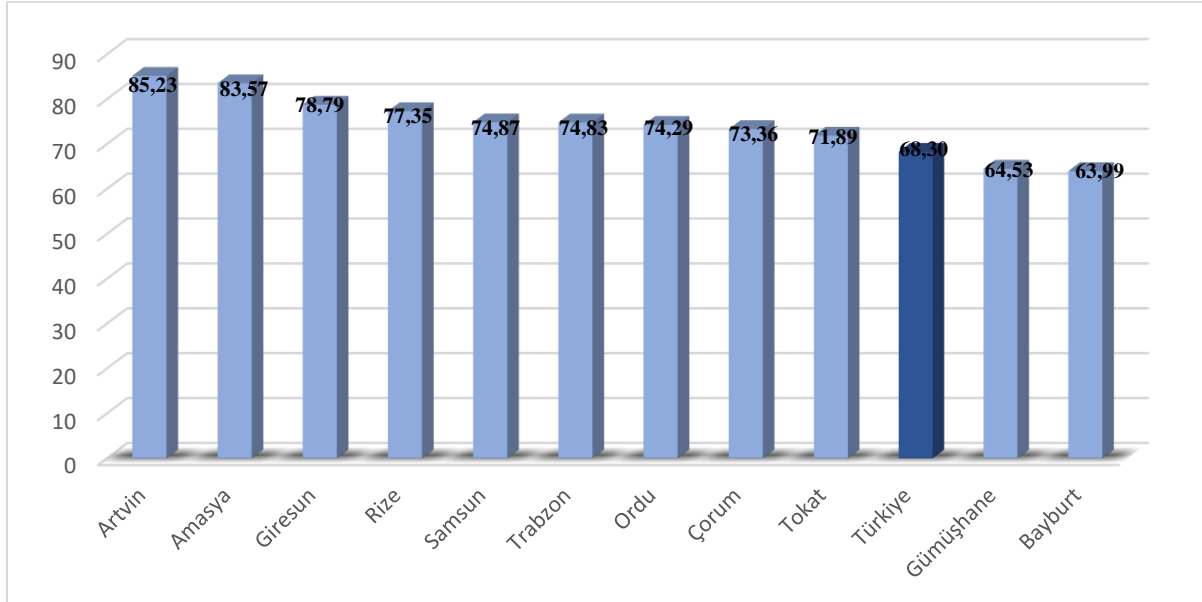
Grafik 6.17: Yüksekökol veya Fakülte Mezunu Oranı (%)

Kaynak: TÜİK

2019 Yılında DOKAP Bölgesi illerinde okul öncesi eğitim net okullaşma oranı (5 yaş) Gümüşhane ve Bayburt dışında Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu alanda en önde olan şehir ise yüzde 85,23 okullaşma oranı ile Artvin olurken okullaşma oranının en düşük olduğu il yüzde 63,99 ile Bayburt'tur.

Grafik 6.18: Okul Öncesi Eğitimde Okullaşma Oranı (2019, %)

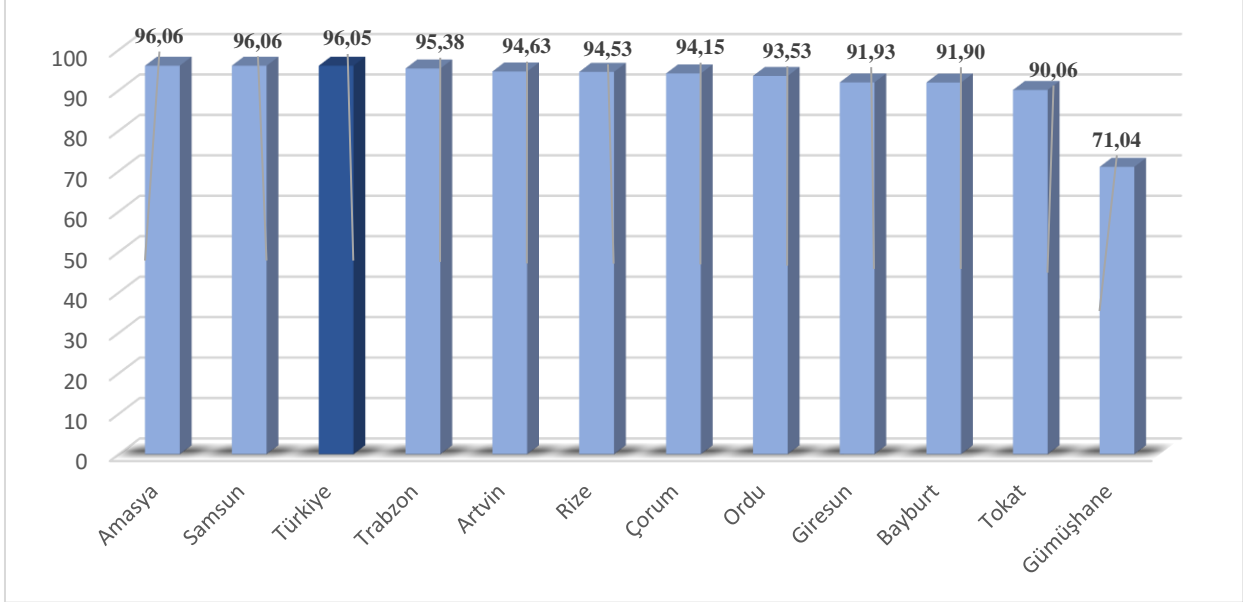

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, Örgün Eğitim İstatistikleri

2019 Yılında DOKAP Bölgesi illerinde ilköğretimde net okullaşma oranı Amasya ve Samsun dışında Türkiye ortalamasının altındadır. Bu alanda en yüksek orana sahip olan şehir

yüzde 96,06 ile Samsun olurken okullaşma oranının en düşük olduğu il yüzde 71,4 ile Gümüşhane'dir.

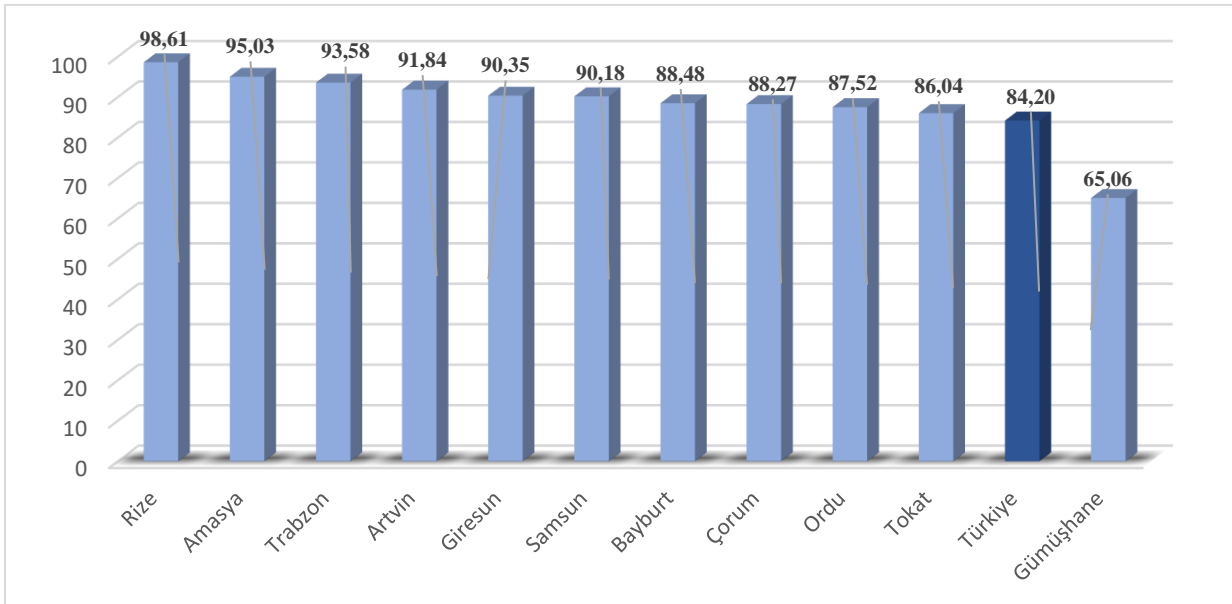
Grafik 6.19: İlköğretimde Okullaşma Oranı (2019, %)

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, Örgün Eğitim İstatistikleri

2019 Yılında DOKAP Bölgesi illerinde ortaokulda net okullaşma oranı Gümüşhane dışında Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu alanda en önde olan şehir yüzde 98,61 okullaşma oranı ile Rize olurken okullaşma oranının en düşük olduğu il yüzde 65,06 ile Gümüşhane'dir.

Grafik 6.20: Ortaöğretimde Okullaşma Oranı (2019, %)

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, Örgün Eğitim İstatistikleri

2013-2018 yılları arasında DOKAP illerinde okul öncesi öğrenci sayısı artarken ilkököl, ortaokul ve ortaöğretim öğrenci sayıları azalmıştır. Okul öncesi, ilkököl, ortaokul ve ortaöğretim öğrencilerinin Türkiye içindeki payı azalmıştır.

Tablo 6.18: Eğitim Kademelerine Göre DOKAP İlleri ve Türkiye Öğrenci Sayısı

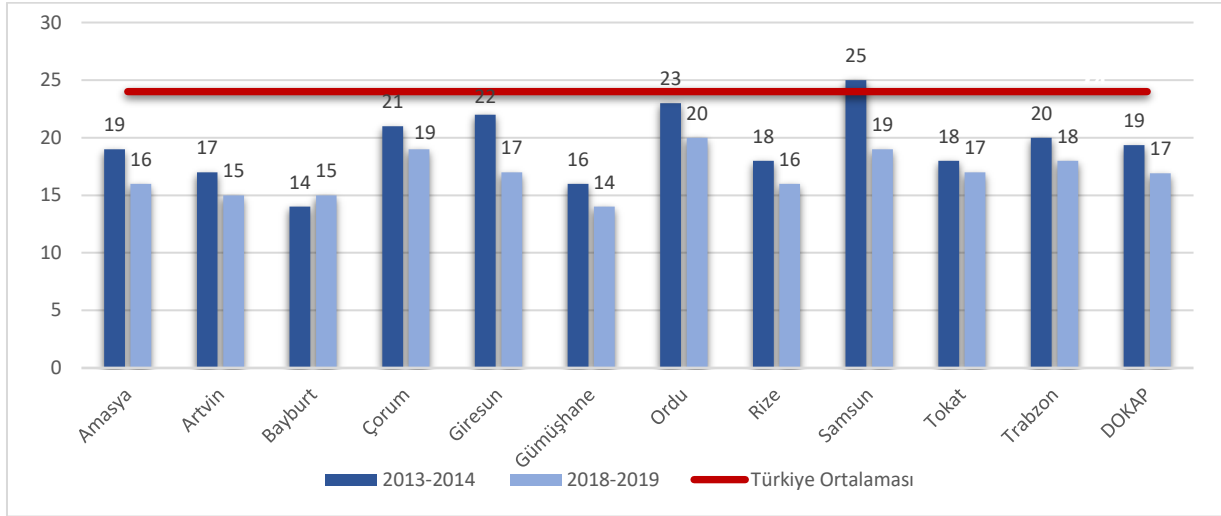
İller	Okul Öncesi		İlkokul		Ortaokul		Ortaöğretim	
	2013	2018	2013	2018	2013	2018	2013	2018
Amasya	6.161	6.494	18.349	16.670	20.317	18.561	23.655	22.162
Artvin	2.143	2.970	8.636	6.972	9.443	8.209	12.043	9.857
Bayburt	1.007	1.257	5.012	4.184	5.188	4.747	6.330	5.752
Çorum	6.481	8.862	31.763	27.793	34.718	31.095	37.402	35.669
Giresun	5.594	7.450	22.351	18.539	24.660	21.553	31.020	26.454
Gümüşhane	1.389	2.112	8.965	5.440	7.209	6.299	9.335	7.321
Ordu	8.753	12.312	42.367	37.130	46.162	42.529	47.883	47.449
Rize	4.170	5.945	18.662	15.995	20.775	19.018	28.998	25.242
Samsun	17.080	23.370	79.454	70.879	86.129	80.815	93.669	93.645
Tokat	7.733	10.602	36.987	29.653	40.118	35.171	42.937	41.453
Trabzon	11.328	14.110	44.803	41.407	46.687	45.581	57.731	53.715
DOKAP	71.839	95.484	317.349	274.662	341.406	313.578	391.003	368.719
Türkiye	1.059.495	1.564.813	5.574.916	5.267.378	5.478.399	5.627.075	5.420.178	5.649.594

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde 2018 yılı itibarıyla okul öncesi, ilkököl, ortaokul ve ortaöğretim kademelerinde 1.052.443 öğrenci bulunmaktadır. Bu sayı Türkiye'deki öğrenci sayısının yüzde 5,8'ine tekabül etmektedir. Bölgedeki öğrencilerin yüzde 9'u okul öncesi, yüzde 26'sı ilkököl, yüzde 30'u ortaokul, yüzde 35'i ise ortaöğretim öğrencileridir. 2013 yılına göre ilkököl öğrenci sayısındaki düşüşün sebebinin ilkökula başlama yaşında yapılan değişiklikler olduğu düşünülmektedir.

2013-2018 yılları arasında DOKAP illerinin tamamına yakınında derslik başına düşen öğrenci sayısı azalmış ve Türkiye ortalamasının altında seyretmiştir.

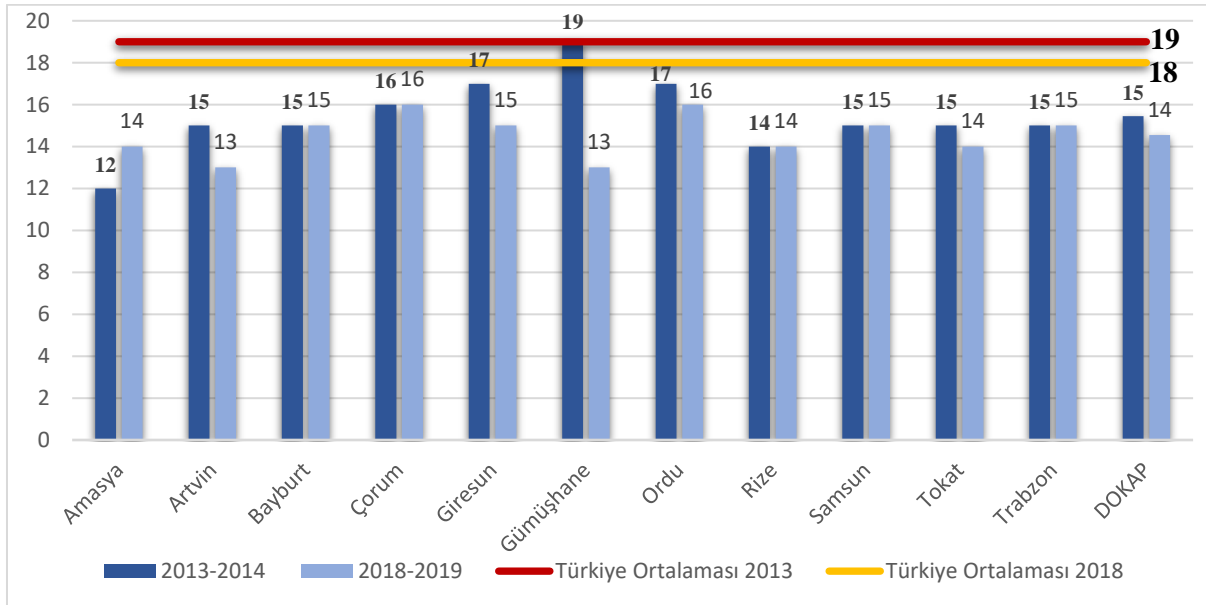
Grafik 6.21: İlköğretimde Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Kaynak: TÜİK

2013-2019 yılları arasında ilköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı Bayburt ilinde artış göstermiştir. Aynı şekilde 2013 yılından 2019 yılına derslik başına düşen öğrenci sayısı oransal olarak en fazla Samsun ilinde azalmıştır.

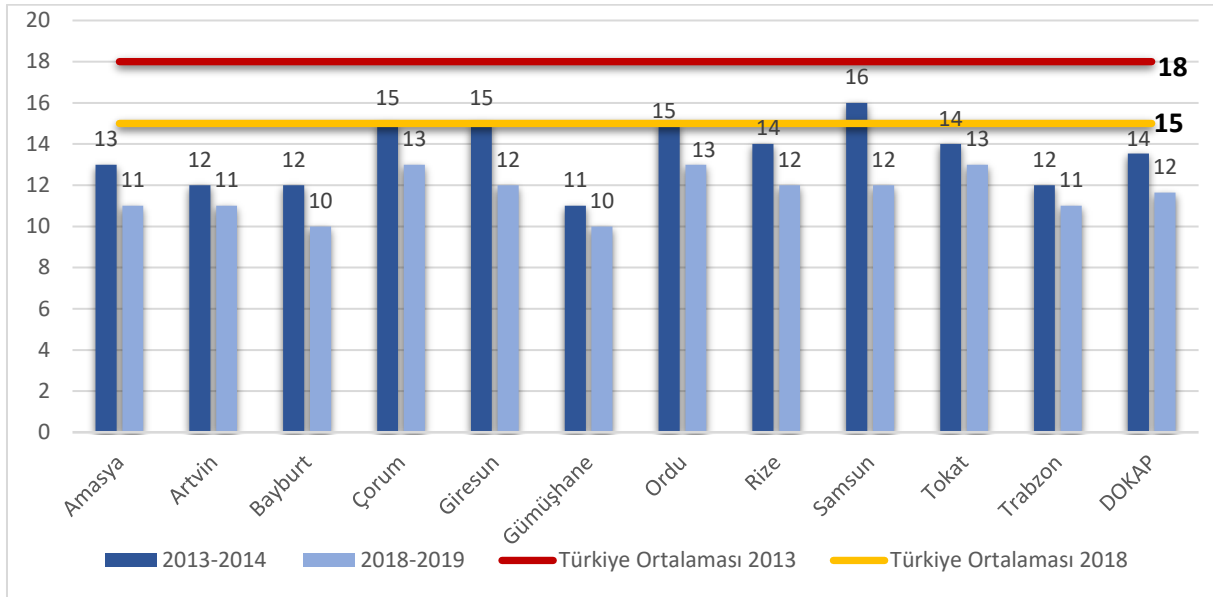
Grafik 6.22: İlkokul Seviyesinde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölge illerinde ilkokul seviyesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Amasya'da 2013 yılından bu yana artsa da bölgenin tamamında Türkiye ortalamasına göre iyi bir değer almış ve ortalamanın altında kalmıştır. 2013-2019 yılları arasında ilkokul kademesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı en fazla Gümüşhane ilinde azalmıştır.

Grafik 6.23: Ortaokul Seviyesinde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı

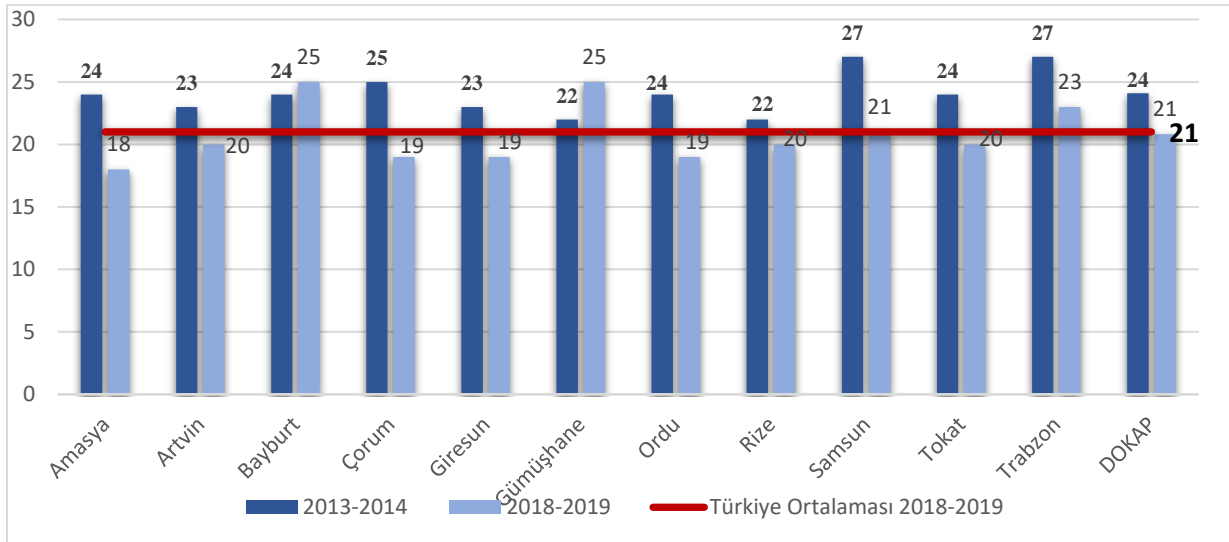

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölge illerindeki ortaokul seviyesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı bütün illerde azalmış ve Türkiye ortalamasına göre iyi bir değer olarak ortalamamın altında kalmıştır.

2013-2019 yılları arasında ortaokul kademesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı en fazla Samsun ilinde azalmıştır.

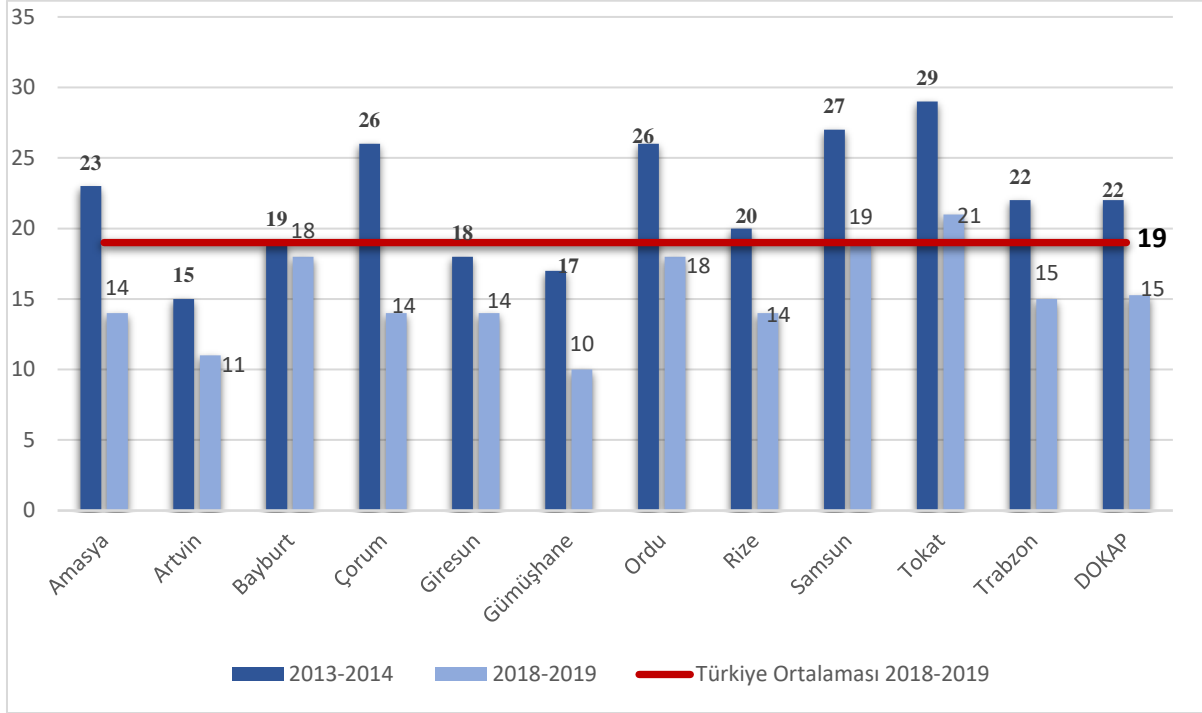
Grafik 6.24: Genel Ortaöğretim Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölge illerindeki genel ortaöğretim seviyesinde derslik başına düşen öğrenci sayısı Bayburt ve Gümüşhane dışındaki bütün illerde azalmış ve Türkiye ortalamasına göre iyi bir değer olarak ortalamamın altında kalmıştır. 2018-2019 öğretim yılında Bayburt ve Gümüşhane’de ise bu sayı Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmiştir.

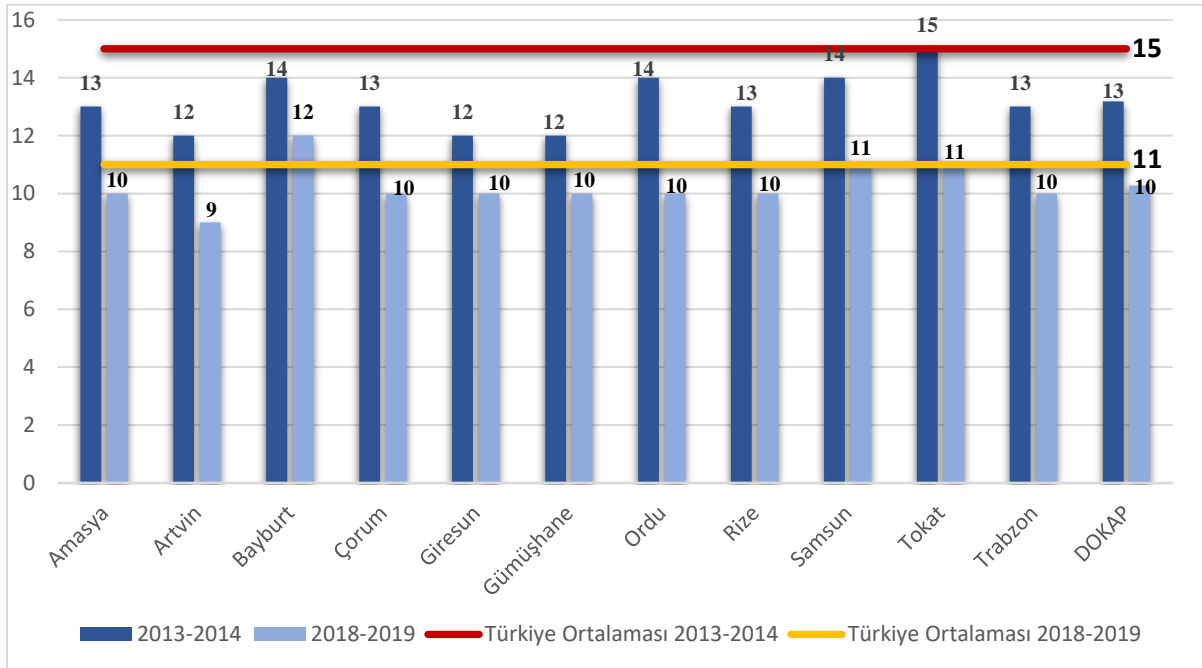
Grafik 6.25: Mesleki Ortaöğretim Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Kaynak: TÜİK

2013-2019 yılları arasında mesleki ortaöğretim kademesinde derslik başına düşen öğrenci sayısı en fazla Çorum ilinde azalmıştır. Tokat ili ise 21 öğrenciyle ülke ortalamasının üstünde seyretmiştir.

Grafik 6.26: Ortaöğretim Seviyesinde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı

Kaynak: TÜİK

DOKAP illerinde ortaöğretim seviyesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı bütün illerde azalmış ve Bayburt dışındaki tüm şehirlerde Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. 2013-2019 yılları arasında ortaöğretim kademesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı en fazla Ordu ve Tokat illerinde azalmıştır.

Bölgede 12 tane devlet, 1 tane de vakıf olmak üzere 13 adet üniversite bulunmaktadır. 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibarıyla bu üniversitelerde bulunan öğrenci sayısı 271.222'dir. Ülkemizde yükseköğretimdeki öğrenci sayısının yüzde 3,5'i DOKAP Bölgesindedir. Bölgede en çok üniversiteye sahip olan il Trabzon olup en çok öğrenciye sahip üniversite de Samsun ilinde bulunan Ondokuz Mayıs Üniversitesi'dir.

2013-2018 yılları arasında DOKAP Bölgesindeki üniversitelerde eğitim gören öğrenci sayısı artmıştır. Bölge üniversitelerinde doktora yapan öğrenci sayısının Türkiye'deki payı artarken, diğerleri azalmıştır.

Bölge üniversitelerinde toplam 12.489 öğretim elemanı görev yapmaktadır. Ülkemizdeki toplam öğretim elemanlarının yüzde 7,5'i bölge üniversitelerindedir. Bölgedeki öğretim elemanlarının yaklaşık yüzde 10,9'u ise profesördür. Öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı (yüksek lisans ve doktora öğrencisi de dâhil) 12,7 iken, Türkiye ortalaması 46,6'dır.

DOKAP Eylem planı 2014-2018 döneminde bölgede bulunan 8 devlet ve bir vakıf üniversitesi ile DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından DOKAP Bölgesi Üniversiteler Birliği (ÜNİDOKAP) kurulmuştur. İlerleyen yıllarda gerek DOKAP Bölgesine yeni katılan illerin olması gerekse de yeni kurulan üniversitelerimizin varlığı nedeniyle Birliğe 6 devlet üniversitemiz daha dâhil olmuştur.

ÜNİDOKAP ile DOKAP Bölgesi üniversiteleri arasında eğitim-öğretim, araştırma-geliştirme ve toplumsal hizmet gibi alanlarda akademik ve idari işbirlikleri yapmak, üniversite-sanayi etkileşimini ve üniversite-şehir bütünleşmesini ileri düzeye taşımak ve ülkemizin gelecek vizyonuna ve kalkınma çabalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

ÜNİDOKAP kurulduğu günden bu yana; 3 adet uluslararası sempozyum, 2 adet dergi yayını, 1 adet bölgesel proje çalıştayı, 13 adet proje çalışma grubu ve akademik, idari ve teknik çalışma toplantıları gerçekleştirmiştir. Önümüzdeki DOKAP Bölge Kalkınma Programı döneminde ÜNİDOKAP'ın iş birliği kanallarının kuvvetlendirilerek, özellikle üniversite-sanayi ve üniversite-kent bütünleşmesi alanlarında çalışmalar yapabilmesine yönelik çalışma programlarının oluşturulması hedeflenmektedir.

6.4 Kültür

Tarihi ipek yolunun önemli liman merkezlerinden biri olan Doğu Karadeniz birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Tarihi ulaşım ağlarının kesim noktası olması ve ticaret yollarının uğrağı olması, Bölgede zengin bir kültür hayatının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

2014 yılı verilerine göre DOKAP Bölgesinde, Kültür Turizm Bakanlığı'na bağlı 20 tane müze ve 5 tane ören yeri; 8 tane özel müze bulunmaktadır. 2014 yılında DOKAP Bölgesindeki müze ve ören yerlerini ziyaret edenlerin sayısı 1 milyon 338 bin kişidir. 2018 yılında DOKAP Bölgesindeki müze ve ören yerlerini ziyaret edenlerin sayısı 1 milyon 218 bin kişidir. 2018 yılı

itibarıyla DOKAP Bölgesinde Kültür Turizm Bakanlığına bağlı müze ve ören yerleri sayısında bir değişim yaşanmazken, özel müze sayısı 13'e yükselmiştir.

Tablo 6.19: Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Bağlı Müze ve Ören Yerleri

İller	Müze ve Ören Yeri Sayısı		Müze ve Ören Yeri Ziyaretçi Sayısı	
	2014	2018	2014	2018
Amasya	3	3	256.097	144.775
Artvin	-	-	-	-
Bayburt	1	1	-	-
Çorum	5	5	133.806	111.694
Giresun	2	2	10.000	11.795
Gümüşhane	1	1	4.077	2.637
Ordu	1	1	14.693	14.876
Rize	2	2	10.823	25.728
Samsun	3	3	83.719	107.103
Tokat	4	4	52.671	57.027
Trabzon	3	3	416.738	1.582
DOKAP	25	25	982.624	477.217
Türkiye	330	342	29.799.790	28.169.615

Kaynak: TÜİK

2014 -2018 yılları arasında, müze ve ören yerlerine ziyaretçi sayılarında; Giresun, Ordu, Rize, Samsun ve Tokat illerinde artış yaşanmıştır. Özellikle Rize ve Samsun illerinde yaşanan artış yüksek seviyede gerçekleşmiştir. Trabzon iline 2014 yılında gerçekleştirilen ziyaretçi sayısı, 416.738 kişi ile bölgeye yapılan ziyaretlerin aşağı yukarı yarısına tekabül etmektedir. Bu durumun oluşmasında Sümela Manastırı'na yapılan ziyaretlerin önemli bir yeri vardır. 2018 yılında Trabzon iline gelen ziyaretçi sayısı 1.582'ye gerilemiştir. Bu durumun yaşanmasında temel etken, Sümela Manastırı'nın tadilat nedeniyle ziyaretçilere kapalı olmasıdır.

DOKAP Bölgesinde özel müze alanında çalışmalar devam etmektedir. 2014 yılından 2018 yılına Rize'de bir, Samsun'da iki, Trabzon'da iki adet yeni özel müze hizmete girmiştir. DOKAP genelinde bulunan özel müzelere gerçekleştirilen toplam ziyaretçi sayıları 2014 yılında 355.712 iken 2018 yılında 740.436'ya yükselmiştir.

Tablo 6.20 Özel Statüdeki Müze Yerleri

İller	Müze Sayısı		Müze Ziyaretçi Sayısı	
	2014	2018	2014	2018
Amasya	2	2	53.440	51.577
Artvin	-	-	-	-
Bayburt	1	1	8.000	20.000
Çorum	-	-	-	-
Giresun	-	-	-	-
Gümüşhane	-	-	-	-
Ordu	-	-	-	-
Rize	-	1	-	2.167

İller	Müze Sayısı		Müze Ziyaretçi Sayısı	
	2014	2018	2014	2018
Samsun	3	5	84.963	655.817
Tokat	1	1	31.500	9.886
Trabzon	1	3	177.809	989
DOKAP	8	13	355.712	740.436
Türkiye	200	251	8.131.778	12.478.229

Kaynak: TÜİK

2013 yılında DOKAP Bölgesinde 147 halk kütüphanesi ve 1,9 milyon kitap ile hizmet verilmiştir. 2013 yılında DOKAP Bölgesinde halk kütüphanelerinde bin kişi başına yararlanma sayısı 508 kişidir. 2018 yılında DOKAP Bölgesinde 153 halk kütüphanesi ve 2,6 milyon kitap ile hizmet verilmiştir. 2018 yılında DOKAP Bölgesinde halk kütüphanelerinde bin kişi başına yararlanma sayısı 523 kişidir.

Tablo 6.21: Halk Kütüphanesi Göstergeleri

İller	Kütüphane Sayısı		Kitap Sayısı		Bin Kişi Başına Yararlanma Sayısı	
	2013	2018	2013	2018	2013	2018
Amasya	7	7	145.105	209.242	298	415
Artvin	8	8	130.222	145.300	678	396
Bayburt	4	4	69.409	94.473	401	461
Çorum	21	21	283.715	360.613	904	967
Giresun	15	17	163.908	293.858	918	768
Gümüşhane	9	9	100.539	136.930	585	451
Ordu	19	22	244.332	350.839	367	817
Rize	16	16	178.056	219.520	313	263
Samsun	15	16	224.948	304.466	390	324
Tokat	15	14	182.556	230.517	436	525
Trabzon	18	19	205.349	279.611	301	364
DOKAP	147	153	1.928.139	2.625.369	508	523
Türkiye	1.118	1.162	16.099.993	19.966.573	264	344

Kaynak: TÜİK

2013-2018 yılları arasında Giresun, Ordu, Samsun ve Trabzon illerinde kütüphane sayıları artmıştır. Bölge genelinde bulunan bütün kütüphanelerdeki kitap sayısı artmıştır. 129.950 adet kitap artışıyla en fazla artış Giresun ilinde yaşanmıştır. 2018 yılı verilerine göre bin kişi başına yararlanma sayısı bakımından 967 ile Çorum ili ön plana çıkmaktadır.

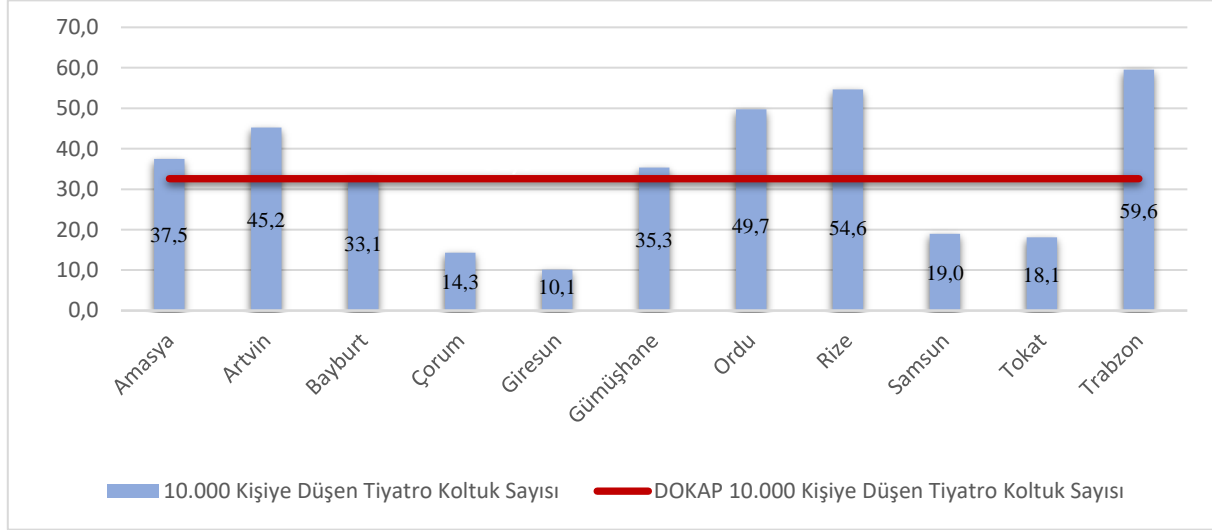
2013 yılında DOKAP Bölgesinde 45 tiyatro salonu, 18.924 koltuk sayısı ile 219.712 kişiye hizmet vermiştir.

2018 yılında ise DOKAP Bölgesinde 41 tiyatro salonu, 18.326 koltuk sayısı ile 346.886 kişiye hizmet vermiştir.

DOKAP Bölgesinde 2013 yılından bu yana bölgedeki tiyatro salonu ve koltuk sayısı azalmasına rağmen seyirci sayısı ve Türkiye içindeki payı artmıştır.

DOKAP Bölgesinde on bin kişiye düşen tiyatro koltuk sayısı 32,6'dır. Bu kapsamda en önde gelen şehir on bin kişiye 59,6 koltuk ile Trabzon olurken en gerideki şehir ise on bin kişiye 10,1 koltuk ile Giresun olmuştur.

Grafik 6.27: 2018 Yılı On Bin Kişiye Düşen Tiyatro Koltuk Sayısı

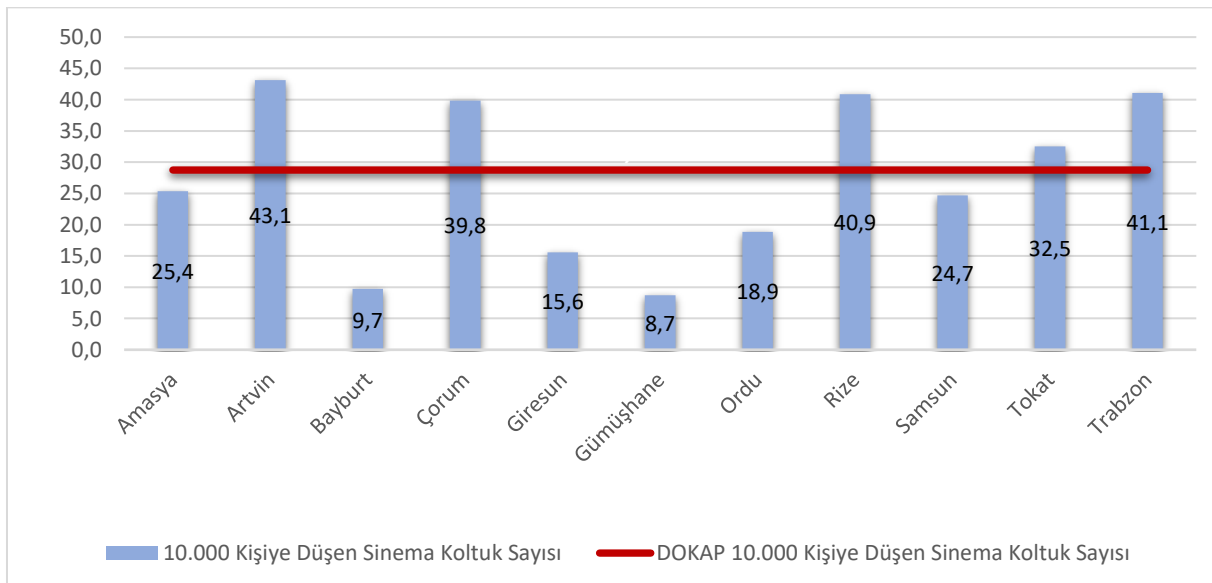

Kaynak: TÜİK

2013 yılında DOKAP Bölgesinde 130 sinema salonu, 13.471 koltuk sayısı ile 1.766.985 seyirciye hizmet vermiştir. 2018 yılında ise DOKAP Bölgesinde 164 sinema salonu, 16.163 koltuk sayısı ile 2.754.036 seyirciye hizmet vermiştir. 2013-2018 yılları arasında DOKAP Bölgesinin sinema, koltuk ve seyirci sayısının Türkiye içindeki payı artmıştır.

DOKAP Bölgesinde on bin kişiye düşen sinema koltuk sayısı 28,7'dir. Bu kapsamda en önde gelen şehir on bin kişiye 43,1 koltuk ile Artvin olurken en gerideki şehir ise on bin kişiye 8,7 koltuk ile Gümüşhane olmuştur.

Grafik 6.28: On Bin Kişiye Düşen Sinema Koltuk Sayısı (2018)

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesi arkeolojik ve kültürel değerler açısından önemli potansiyellere sahiptir. Ancak sahip olunan bu potansiyel arzu edilen şekilde değerlendirilememiştir. Geçmiş yıllarda Kültür varlıkları envanterinin olmayışı bölgenin sahip olduğu bu değerlerin etkin hale getirilememesinin en büyük nedenlerinden biri olmuştur ve DOKAP Eylem Planı 2014-2018 döneminde bu eksiklik giderilmiştir. DOKAP Bölge Kalkınma Programında oluşturulan envanter çalışmasının da sonuçları dikkate alınarak bölgenin kültür varlıklarının etkin tanıtımı ve ihtiyaç duyduğu eksikliklerin giderilmesi yönünde çeşitli çalışmaların yapılması planlanmaktadır.

6.5 Sağlık

Sosyo-ekonomik açıdan kalkınmışlık düzeyinin en önemli göstergelerinden birisi de sağlık hizmetleridir. Bireylerin kentte ve kırdaki nitelikli ve sürdürülebilir sağlık hizmetlerine erişiminin sağlanması oldukça önem arz etmektedir.

2013 yılında DOKAP Bölgesinde 146 kurumda 16.691 yatak ile hizmet verilirken, 2018 yılında bu sayı 145 kurumda 18.268 yatak olmuştur. 2013-2018 yılları arasında bölgedeki sağlık kuruluşlarının yatak kapasitesi artmıştır. Aynı dönemde Rize ilinde sağlık kurumları sayısı artış gösterirken, Samsun ilinde azalma göstermiştir. Diğer illerdeki sağlık kurumları sayısı değişim göstermemiştir. 2013 yılından 2018 yılına Artvin, Gümüşhane ve Trabzon illerinde yatak sayılarında azalma yaşanırken diğer illerde artış yaşanmıştır.

Tablo 6.22: Hastane Kurum ve Yatak Sayıları (2013-2018)

İller	Kurum Sayısı		Yatak Sayısı	
	2013	2018	2013	2018
Amasya	7	7	820	835
Artvin	8	8	355	346
Bayburt	1	1	150	200
Çorum	16	16	1.404	1.662
Giresun	17	17	1.398	1.575
Gümüşhane	6	6	334	327
Ordu	17	17	1.905	2.144
Rize	9	11	1.018	1.109
Samsun	29	26	4.074	4.624
Tokat	15	15	1.907	2.199
Trabzon	21	21	3.326	3.247
DOKAP	146	145	16.691	18.268
Türkiye	1.517	1.534	202.031	231.913

Kaynak: TÜİK

2013 yılında DOKAP Bölgesinde yüz bin kişiye düşen yatak sayısı 286 olup Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bölgede yüz bin kişiye en çok yatak düşen şehir 439 yatak ile Trabzon olurken, en az yatak düşen şehir 198 yatak ile Bayburt olmuştur. 2018 yılında DOKAP Bölgesinde yüz bin kişiye düşen yatak sayısı 295 olup yine Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bölgede yüz bin kişiye en çok yatak düşen şehir 402 yatak ile Trabzon olurken, en az yatak düşen şehir 199 yatak ile Artvin olmuştur.

2013-2018 yılları arasında DOKAP Bölgesinde Bayburt dışındaki illerin tamamında nitelikli yatak sayısı oranı artmıştır. Bölgedeki nitelikli yatak sayısı oranı Türkiye ortalamasının üstünde olup en önde gelen şehir yüzde 87 nitelikli yatak sayısı oranı ile Çorum'dur.

Tablo 6.23: Yüz Bin Kişi Başına Düşen Yatak Sayısı

İller	Yüz Bin Kişi Başına Düşen Yatak Sayısı		Nitelikli Yatak Sayısı Oranı (%)	
	2013	2018	2013	2018
Amasya	255	247	57,22	73,2
Artvin	210	199	49,85	86
Bayburt	198	243	86,62	75,7
Çorum	264	310	37,96	87
Giresun	329	347	50,12	78
Gümüşhane	236	201	56,41	58,5
Ordu	260	278	31,85	67,2
Rize	310	318	82,41	85,3
Samsun	323	346	52,59	72,9
Tokat	319	359	62,90	85
Trabzon	439	402	64,94	66,6
DOKAP	286	295	54,90	75,95
Türkiye	264	283	52,56	71,9

Kaynak: TÜİK ve Sağlık Bakanlığı (Sağlık istatistikleri yılı)ğ)

DOKAP Bölgesindeki toplam hekim sayısı 2013'te 8.669 iken 2018'de 9.662 olmuştur. Hekim başına düşen hasta sayısı ise 2013'te 616,4 iken 2018'de 582'ye düşmüştür. Hekim başına düşen kişi sayısı bakımından Rize, Samsun ve Trabzon illeri Türkiye ortalamasının altındadır.

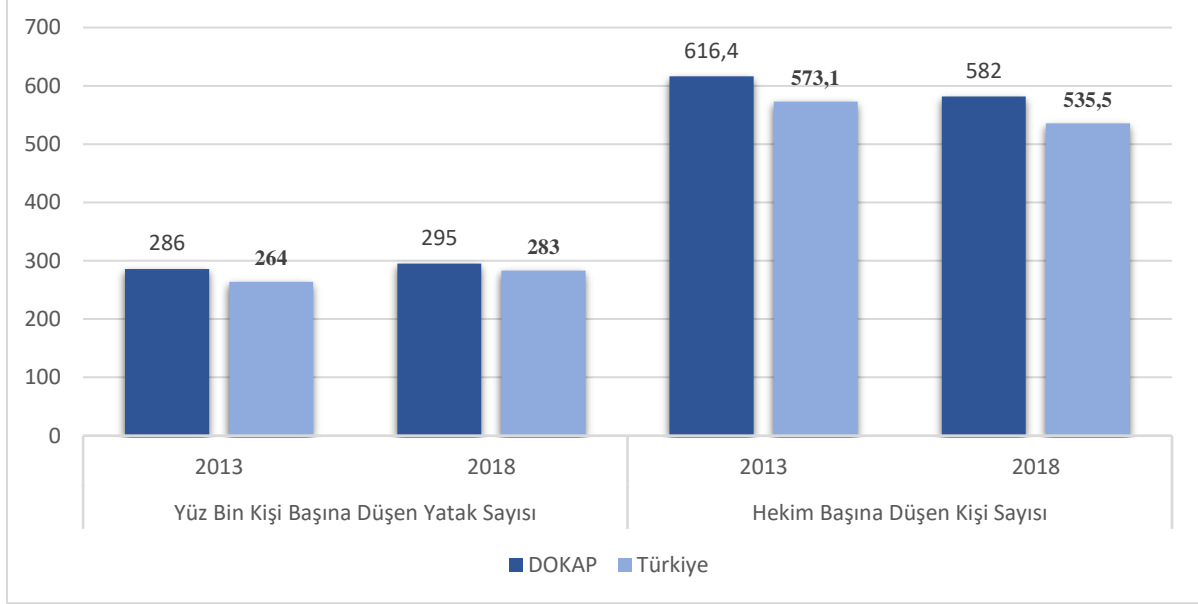
Tablo 6.24: Hekim Sayısı ve Hekim Başına Düşen Kişi Sayısı

İller	Hekim Sayısı		Hekim Başına Düşen Kişi Sayısı	
	2013	2018	2013	2018
Amasya	379	449	849,5	751,7
Artvin	219	255	773,2	682,4
Bayburt	113	112	669,2	734,6
Çorum	654	768	813,6	698,5
Giresun	556	678	764,4	669,5
Gümüşhane	155	186	912,3	875,0
Ordu	932	1.072	784,8	720,1
Rize	478	701	686,6	497,3
Samsun	2.575	2.737	490,0	488,0
Tokat	875	933	684,2	656,6
Trabzon	1.733	1.771	437,5	456,2
DOKAP	8.669	9.662	616,4	582,0
Türkiye	133.775	153.128	573,1	535,5

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde yüz bin kişiye düşen yatak sayısı 2013-2018 yılları arasında artmış ve Türkiye ortalamasının üzerinde yer almıştır. Hekim başına düşen hasta sayısı da azalmasına rağmen Türkiye ortalamasına göre yüksek seyretmiştir.

Grafik 6.29: Yüz Bin Kişi Başına Düşen Yatak Sayısı ve Hekim Başına Düşen Kişi Sayısı

Kaynak: TÜİK

Bölge genelinde nitelikli sağlık hizmetleri Rize, Samsun ve Trabzon illerinde gelişme göstermektedir. Bu durum bu illerde yer alan üniversite hastanelerinin kapasiteleri ile doğru orantılıdır. Son dönemlerde yeni kurulan üniversiteler ile oluşturulan tıp fakülteleri bölgenin sağlık hizmetlerine erişimi noktasında önemli katkılar sunmaya başlamışlardır.

Son dönemlerde özellikle Karadeniz Havzası ülkelerinden bölgeye gelen yabancı hasta sayısındaki artış, DOKAP Bölgesinin ilerleyen zaman diliminde önemli bir sağlık turizmi merkezi olacağını da göstermektedir.

6.6 Turizm

Doğu Karadeniz Bölgesi genel itibarıyla turizm alanı olarak algılanmaktadır. Doğal kaynakların zenginliği, kültürel varlıkları ve sosyal yapısı ile hem yerli hem yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir.

DOKAP Bölgesinde 2019 yılında bakanlık ve belediye belgeli toplam 726 tesis bulunmakta olup bu tesisler 25.567 oda ve 52.913 yatak ile hizmet vermiştir.

2019 yılında bakanlık ve belediye belgeli konaklama tesislerinde en fazla yatak sayısı toplam 14.961 ile Trabzon ilinde bulunmaktadır. Trabzon ilini Samsun, Rize ve Ordu illeri takip etmektedir.

Tablo 6.25: Turizm Yatak Sayısı İstatistikleri (2019)

Bakanlık Belgeli Konaklama Tesisi İstatistikleri							Belediye Belgeli Konaklama Tesisi İstatistikleri		
İller	İşletme Belgeli Tesis Sayısı	İşletme Belgeli Oda Sayısı	İşletme Belgeli Yatak Sayısı	Yatırım Belgeli Tesis Sayısı	Yatırım Belgeli Oda Sayısı	Yatırım Belgeli Yatak Sayısı	Belediye Belgeli Tesis Sayısı	Belediye Belgeli Oda Sayısı	Belediye Belgeli Yatak Sayısı
Amasya	20	643	1.281	1	20	40	64	951	2.090
Artvin	11	536	1.074	7	645	1.285	58	1.316	2.637
Bayburt	2	138	271	1	90	180	4	73	122
Çorum	9	515	994	0	0	0	40	1.037	2.096
Giresun	30	888	1.748	6	323	626	40	714	1.492
Gümüşhane	6	267	526	1	34	68	23	376	818
Ordu	37	1.654	3.342	6	217	396	32	599	1.294
Rize	14	808	1.644	7	380	799	36	1.197	2.597
Samsun	30	1.997	4.015	6	480	1.002	30	506	1.084
Tokat	16	768	1.513	3	65	150	49	1.243	2.768
Trabzon	65	3.595	7.349	24	2.138	4.625	48	1.354	2.987
DOKAP	240	11.809	23.757	62	4.392	9.171	424	9.366	19.985

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü

DOKAP Bölgesinde belediye belgeli konaklama tesislerinde 2013-2018 yılları arasında tesise geliş ve geceleme sayısı azalırken ortalama kalış süresi artmıştır. Bununla beraber ortalama kalış süresi Amasya, Çorum ve Ordu ili haricinde yükselmiştir.

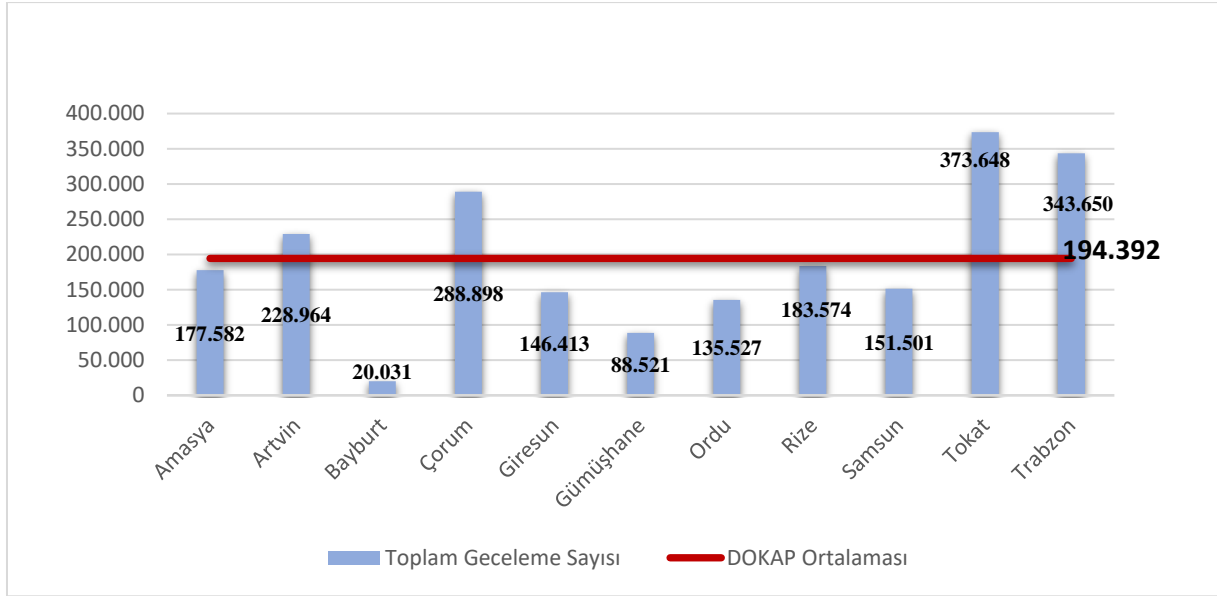
Tablo 6.26: Bölgedeki Belediye İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine İlişkin Göstergeler

İller	2013			2018		
	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme Sayısı	Ortalama Kalış Süresi	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme Sayısı	Ortalama Kalış Süresi
Amasya	64.957	11.526	1,72	129.086	177.582	1,38
Artvin	191.629	234.752	1,23	155.647	228.964	1,47
Bayburt	29.180	33.364	1,14	14.121	20.031	1,42
Çorum	83.994	278.582	3,32	149.509	288.898	1,93
Giresun	93.406	105.751	1,13	91.336	146.413	1,60
Gümüşhane	18.279	27.557	1,51	51.121	88.521	1,73
Ordu	150.700	229.222	1,52	92.950	135.527	1,46
Rize	50.424	65.588	1,30	98.955	183.574	1,86
Samsun	346.353	496.879	1,43	90.755	151.501	1,67
Tokat	115.966	130.948	1,13	185.707	373.648	2,01
Trabzon	353.845	434.286	1,23	191.007	343.650	1,80
DOKAP	1.498.733	2.148.455	1,43	1.250.194	2.138.309	1,71
Türkiye	21.219.062	47.027.016	2,22	21.612.838	46.271.455	2,14
DOKAP/ Türkiye (%)	7,06	4,57		5,78	4,62	

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde 2018 yılında belediye belgeli tesislerde geceleme sayısı ortalama 194.392'dir. En fazla geceleme yapıldığı şehir 373.648 ile Tokat olurken, en az geceleme yapıldığı şehir 20.031 ile Bayburt'tur.

Grafik 6.30: Belediye İşletme Belgeli Tesislerde Geceleme Sayıları (2018)

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde turizm belgeli konaklama tesislerinde 2013-2018 yılları arasında tesise geliş sayısı, geceleme sayısı ve ortalama kalış süresi artmıştır. Ortalama kalış süresi artmasına rağmen Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. 2018 yılı itibarıyla turizm belgeli tesislerde geceleme sayısı en fazla olan il 779.388 geceleme ile Trabzon'dur. Trabzon ilini 491.819 ile Samsun ve 343.088 ile Ordu illeri takip etmektedir. Aynı sıralama tesise geliş sayıları içinde geçerlidir.

Tablo 6.27: Bölgedeki Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerine İlişkin Göstergeler

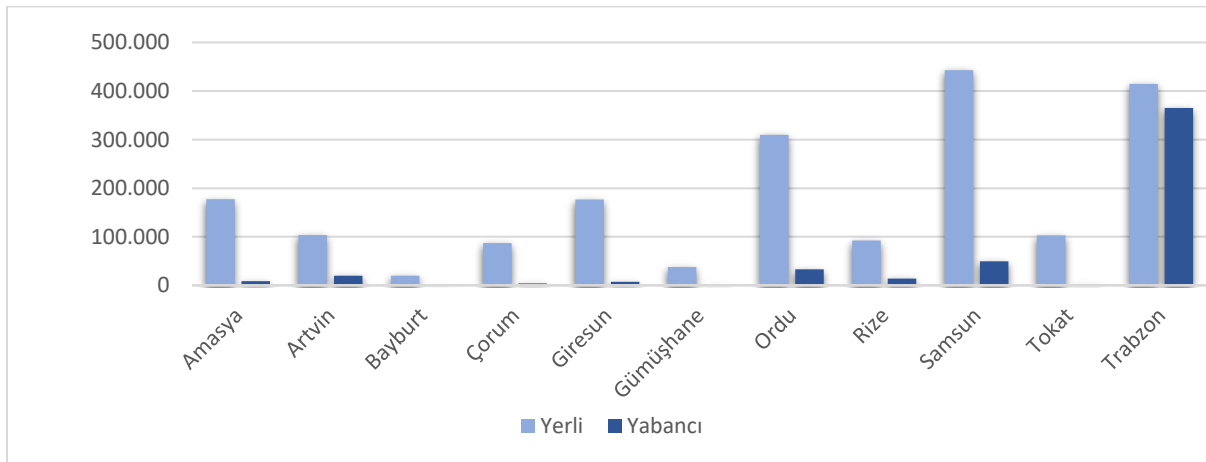
İller	2013			2018		
	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme Sayısı	Ortalama Kalış Süresi	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme Sayısı	Ortalama Kalış Süresi
Amasya	60.844	89.636	1,47	129.170	185.986	1,44
Artvin	56.799	100.476	1,77	79.815	123.127	1,54
Bayburt	-	-	-	5.065	19.936	3,94
Çorum	74.182	99.489	1,34	52.957	90.482	1,71
Giresun	74.997	111.065	1,48	129.170	184.406	1,43
Gümüşhane	20.712	35.069	1,69	21.792	38.632	1,77
Ordu	178.629	228.157	1,28	228.068	343.088	1,50
Rize	64.134	93.274	1,45	63.404	106.265	1,68
Samsun	152.430	223.432	1,47	342.148	491.819	1,44
Tokat	71.942	84.735	1,18	60.927	104.978	1,72

İller	2013			2018		
	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme Sayısı	Ortalama Kalış Süresi	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme Sayısı	Ortalama Kalış Süresi
Trabzon	257.022	401.907	1,56	393.941	779.388	1,98
DOKAP	1.011.691	1.467.240	1,45	1.506.457	2.468.107	1,64
Türkiye	38.282.433	122.685.184	3,20	50.344.818	144.415.267	2,87
DOKAP/ Türkiye%	2,64	1,20		2,99	1,71	

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesine gelen turistlerin büyük çoğunluğu yerli turist olup, yabancı turistlerin en çok ziyaret ettiği şehir Trabzon'dur. Bu durumun oluşmasında Trabzon ilinde bulunan destinasyon alanlarının uluslararası düzeyde tanınırlığı ve bilinirliğinin olması büyük rol oynamaktadır. Yerli turistler bazında konu ele alındığında Samsun ili ön plana çıkmaktadır. Samsun ilini sırasıyla Trabzon ve Ordu illeri takip etmektedir. Gerek yerli gerekse de yabancı turistlerin geliş sayıları incelendiğinde bölge içerisinde diğer illere nazaran nüfus yoğunluğunun fazla olduğu, büyükşehir statüsündeki illerin ön plana çıktığı gözlenmiştir. Bu durum şehirlerin sahip olduğu, nüfus, altyapı ve ekonomik hacimleriyle doğru orantılıdır.

Grafik 6.31: Yerli ve Yabancı Turist Sayısı (2018)

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü

Turizm bölgenin başat sektörlerinden birisidir. Bu itibarla bölge turizm altyapısının mevcut potansiyele cevap verebilmesi için bazı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Sektörde ortaya çıkan en önemli sorunlardan birisi yetişmiş personelde yaşanmaktadır. Artan yabancı turist sayısı dikkate alındığında dil bilen hizmet personeli sayısı sınırlıdır. Tesislerde nitelikli oda sayısının artırılması gelecek turist profilini etkileyecektir.

Turizm faaliyetleri bölge iklim yapısına bağlı olarak dar bir sezona sıkışmış görünmektedir. Bölgenin önemli avantajlarından birisi olan kış turizminin geliştirilmesi ile bölge turizmi tüm yıla yayılabilecektir. Bu yayılmanın sağlanabilmesi için kış turizm alanı olarak belirlenmiş bölgelerde altyapı ve üstyapı ihtiyaçları bulunmaktadır.

DOKAP Bölgesinde deniz turizmi alanları kısıtlıdır. Bölgenin batı illerinde deniz turizmine uygun sahiller bulunmaktadır. Doğu illerinde ise turizm faaliyetleri ağırlıklı olarak üst kotlarda gerçekleştirilen yayla faaliyetlerine odaklanmaktadır. Özellikle Arap ülkelerinden son dönemde artan talep de yayla turizmini ön plana çıkarmaktadır.

DOKAP Bölgesi sahip olduğu coğrafi yapısı gereğince değişik turizm alanlarında da önemli gelişim potansiyeline sahiptir. Bölge mevcut sistemde hâlihazırda yürütülen yayla turizminin yanında spor turizmi, eko turizm gibi değişik içeriklerde de çekim merkezi olmaya adaydır. Bunun yanında bölge, sahip olduğu doğal güzellikleri, kurvaziyer turizm gibi çeşitli turizm alanlarıyla entegre hale getirme çabasıdadır. Ayrıca bölgenin sahip olduğu zengin flora ve fauna kaynakları bilimsel gözlem yapmak isteyen birçok araştırmacı için önemli çekim merkezlerinden biri olarak tanımlanmaktadır (Kuş gözlemciliği vb.). Bölgenin sahip olduğu doğal güzelliklere sahip yerleşim alanları, ilerleyen zamanlarda kongre ve fuar turizmi gibi alanlarda cazibe merkezi olmaya aday durumdadır.

Turizm bölgenin lokomotif sektörü olmakla beraber her geçen gün hızla gelişmeye devam etmektedir. DOKAP Bölge Kalkınma Programı ile; gelişmenin sürdürülebilir kılınması, doğa ile dost işletmelerin ve turizm faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve sektörün 12 ay boyunca aktif olması için, bölgedeki kültür varlıklarının korunarak, geliştirilmesi ve turizme kazandırılması, bölgenin etkin tanıtımının yapılması, bölgenin turizminin gelişimine bağlı olarak ihtiyaç duyulacak olan nitelikli işgücü kapasitesinin oluşturulması ve alternatif turizm alanlarında marka değer olması için çeşitli strateji alanları belirlenerek çalışma programlarının oluşturulması hedeflenmektedir.

6.7 Tarım ve Ormancılık

6.7.1 Toprak, Su Kaynakları ve Sulama

Bölgenin ana geçim kaynaklarına bakıldığında tarım ön plana çıkmaktadır. DOKAP Eylem Planının uygulandığı 2014-2018 döneminde DOKAP Bölgesi illerinin; arazi yapısı, işletme büyüklüğü, bitkisel ürün çeşitliliği ve ürün verimliliği açısından sahip olduğu dezavantajlı durumuna rağmen üretim ve yetiştiricilikte üstün olduğu alanlar bulunmaktadır. Son dönemde DOKAP Bölgesi içerisine Amasya, Çorum ve Tokat illerinin dâhil edilmesi, bölgenin tarım potansiyelini çok farklı konuma getirmiştir.

2018 yılında DOKAP Bölgesinde toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkilerin Türkiye içindeki payı yüzde 9,48'dir.

DOKAP Bölgesi tarım alanlarının yüzde 70'i işlenen tarım alanı, yüzde 30'u da meyvecilik ve bağ alanından oluşmaktadır.

Bölgede işlenen en büyük tarım ve uzun ömürlü bitki alanına sahip il 521.683 hektar ile Çorum iken en küçük alana sahip il 29.982 hektar ile Artvin'dir.

Tablo 6.28: DOKAP Tarım Alanı Büyüklüğü (2018)

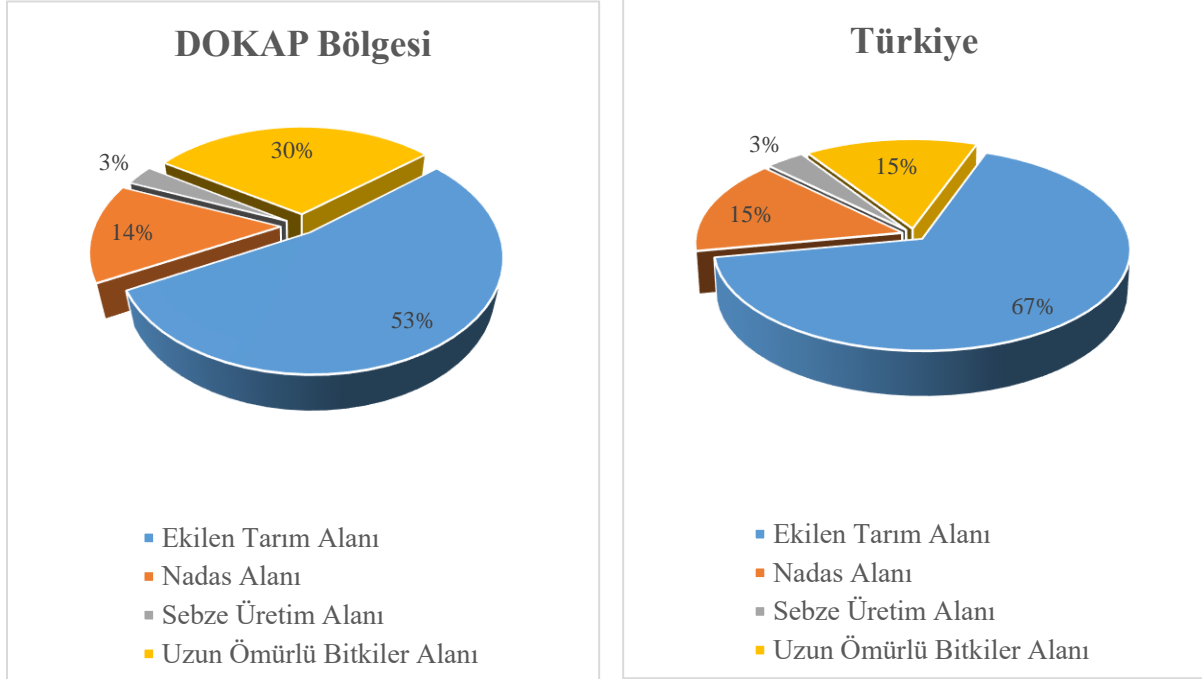
İller	Toplam işlenen tarım alanı (hektar)				Toplam uzun ömürlü bitkilerin alanı (hektar)		
	Ekilen	Nadas	Sebze	Toplam	Meyve, içecek ve baharat bitkileri alanı	Bağ alanı	Toplam
Amasya	179.975	31.159	10.026	221.160	6.742	775	7.517
Artvin	5.124	4.500	991	10.615	19.091	196	19.367
Bayburt	85.654	11.163	237	97.054	132	-	132
Çorum	358.266	143.784	10.521	512.570	5.185	3.928	9.113
Giresun	21.735	12.657	2.661	37.053	119.374	0	119.374
Gümüşhane	42.855	37.163	894	80.912	1.999	-	1.999
Ordu	13.340	10.405	1.307	25.053	227.721	-	227.721
Rize	249	-	288	542	55.358	21	55.379
Samsun	219.838	20.575	16.734	257.211	117.730	84	117.831
Tokat	234.018	35.964	17.540	287.564	8.384	6.084	14.468
Trabzon	11.852	-	2.504	14.357	80.849	-	80.905
DOKAP	1.172.906	307.370	63.703	1.544.091	642.565	11.088	653.806
Türkiye	15.421.497	3.512.773	783.632	19.723.076	2.175.441	417.041	3.456.910
DOKAP /Türkiye	7,61	8,75	8,13	7,83	29,54	2,66	18,91

Kaynak: TÜİK

2018 yılında DOKAP Bölgesinde tarımsal alan kullanımının yüzde 53'lük kısmı ekilen tarım alanlarından oluşturmaktadır. Türkiye geneli tarımsal alan kullanımı ise yüzde 67'dir.

DOKAP Bölgesi uzun ömürlü bitkiler alanı yüzde 30 iken bu oran Türkiye geneli için yüzde 15'tir. Bu durumun en önemli nedeni çay ve fındık gibi bölgeye özel ürünlerin varlığıdır.

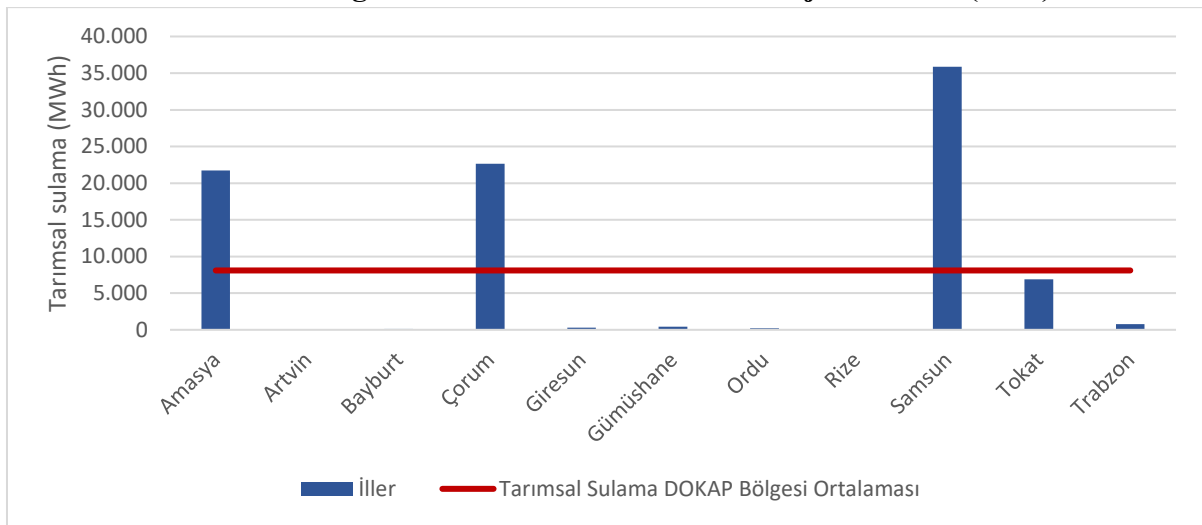
Grafik 6.32: DOKAP Bölgesi Tarımsal Alan Kullanımı (2018)

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri

2018 yılında bölgede tarımsal sulamada enerji tüketiminde Samsun 35.867 MWh tüketim ile ilk sırada yer almaktadır. Sonrasında sırasıyla Çorum ve Amasya illeri gelmektedir. Bu durumun en önemli nedeni Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinin topografik yapısı ve işlenen tarım alanlarının fazlalığı nedeniyle sulama sistemlerinin basınçlı olarak tesis edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Grafik 6.33: DOKAP Bölgesinde Tarımsal Sulamada Enerji Tüketimi (2018)

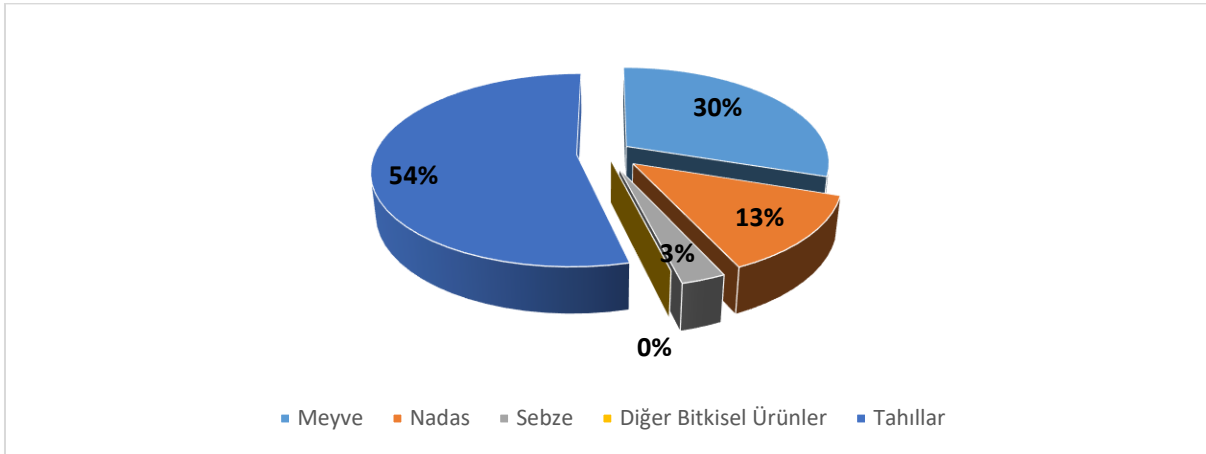

Kaynak: TÜİK

6.7.2 Bitkisel Üretim

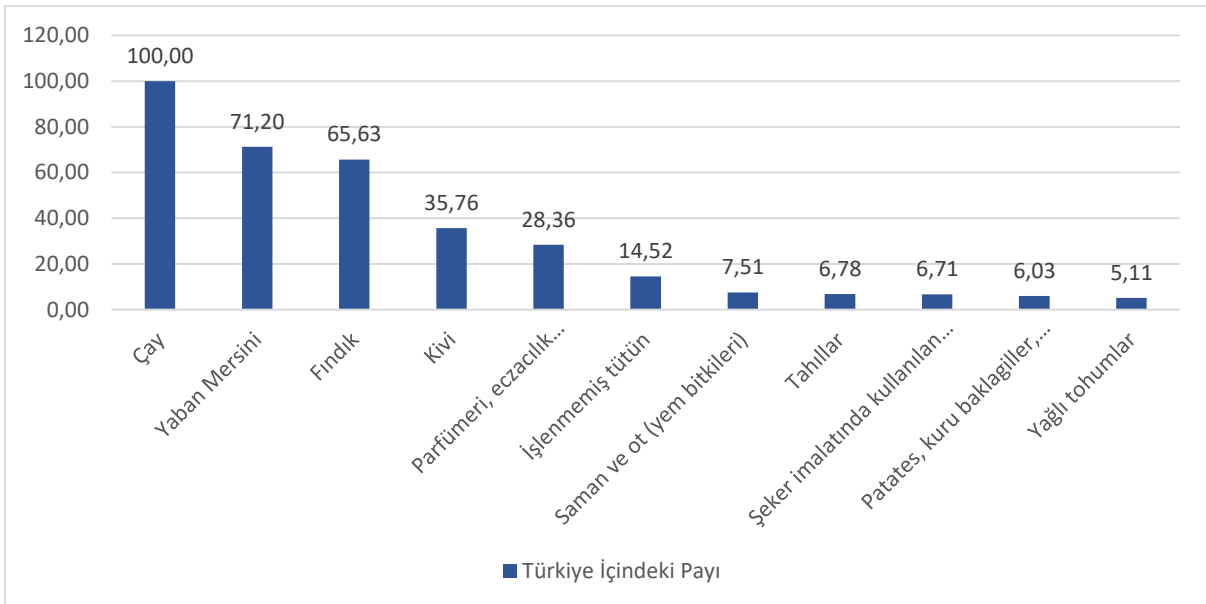
2019 yılında DOKAP Bölgesinde üretilen ürünlerde yüzde 54 pay ile tahıl grubu yer almaktadır. DOKAP Bölgesinin sahip olduğu ekolojik özellikler itibarıyla, çok çeşitli ve özel ürünler üretilmektedir. Bölge genel itibarıyla kendi içerisinde çok farklı agro-ekolojik özelliklere sahiptir. Bölgenin önemli bölümünde mono-kültür tarım yapılmaktadır. İller itibarıyla farklılık gösteren başat ürünler fındık ve çaydır.

Grafik 6.34: DOKAP Bölgesinde Üretilen Bitkisel Ürünlerin Toplam Tarım Alanı İçindeki Payı (2019 Ekilen Alan %)

Kaynak: TÜİK

Grafik 6.35: DOKAP Bölgesinde Üretilen Tahıl ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Türkiye İçindeki Payı (2018)

Kaynak: TÜİK

Çay üretimi yapan ülkeler arasında Türkiye ve dolayısıyla DOKAP Bölgesi özel bir öneme sahiptir. Türkiye, dünyada çay üretim bölgesine kar yağan tek ülke konumundadır. Diğer

çok önemli bir farkı ise, büyük çay plantasyonlarının olduğu ülkelerde çay bitkisi zararlılarının yoğun olması nedeniyle oldukça fazla miktarda pestisit kullanılırken bu bölgede, ekolojik özellikler nedeniyle pestisit kullanılmamaktadır. Ülkemizde çayın üretildiği tek bölge Doğu Karadeniz Bölgesidir. İç pazardaki çay ihtiyacının büyük kısmı Doğu Karadeniz Bölgesi tarafından karşılanmaktadır. Çay ihracatı konusunda bölge genelinde çeşitli çalışmalar yürütülmekle birlikte, bu konuda coğrafi konum gereği geniş yapraklı çay bitkisinin ülkemizde yetişmemesi, çayın girdi maliyetlerinin diğer ülkelere göre yüksek oluşu, ekonomik ömrünü tamamlamış çay bahçelerinin yoğunluğu gibi nedenler çayın dünya pazarında istenilen düzeyi yakalayamamasına neden olmuştur.

Ancak Türk çayı, yukarıda bahsedildiği gibi pestisit oranının az oluşu, organik çay üretimine elverişli yapının varoluşu gibi nedenlerle dünya pazarında sağlıklı çay tüketimi konusunda önemli bir marka değer olma potansiyelini taşımaktadır. Türkiye de çay üretimi yapan iller Artvin, Giresun, Ordu, Rize ve Trabzon'dur. DOKAP Bölge illeri Türkiye'deki çay üretiminin %100'ünü karşılamaktadır.

Bölgede 2013 yılından bu yana hem fındık toplu meyvelik alanları hem de üretilen fındık miktarı artış göstermiştir. Ancak Türkiye içindeki üretim miktarının payı 2013 yılından bu yana azalış göstermiştir. DOKAP Bölgesindeki fındık üretim miktarının Türkiye içindeki payı yüzde 71,6'dan yüzde 65,1'e düşmüştür.

DOKAP Bölge illerinden Bayburt ve Çorum hariç tüm illerde fındık üretimi yapılmaktadır. İlk defa Doğu Karadeniz Bölgesinde başlatılan kültür ırkı fındık yetiştiriciliği, devletin fındığa 1964 yılından sonra alım garantisi vermesi, fındığın diğer ürünlere göre daha az emekle yetiştirilen bir ürün olması, bölgeden göçler vb. etkenlerden dolayı önce Batı Karadeniz Bölgesi, daha sonra ise diğer bölgelere yayılmıştır. Çiftçi Kayıt Sistemi'ne göre Türkiye'de 38 ilde fındık yetiştiriciliği yapılmasına rağmen, ticarete konu olan yetiştiriciliğin tamamına yakını Ordu, Giresun, Samsun, Trabzon, Düzce, Sakarya, Zonguldak, Artvin, Bartın, Kocaeli, Sinop, Gümüşhane, Kastamonu ve Rize illerinde gerçekleştirilmektedir.

Bölgede fındık verimi, Sakarya ve Düzce illerinin fındık verimine göre daha düşüktür. Sakarya ve Düzce illerindeki işletme büyüklükleri ve verimin daha yüksek olması nedeniyle bu bölgedeki dikim alanları hızla artmaktadır.

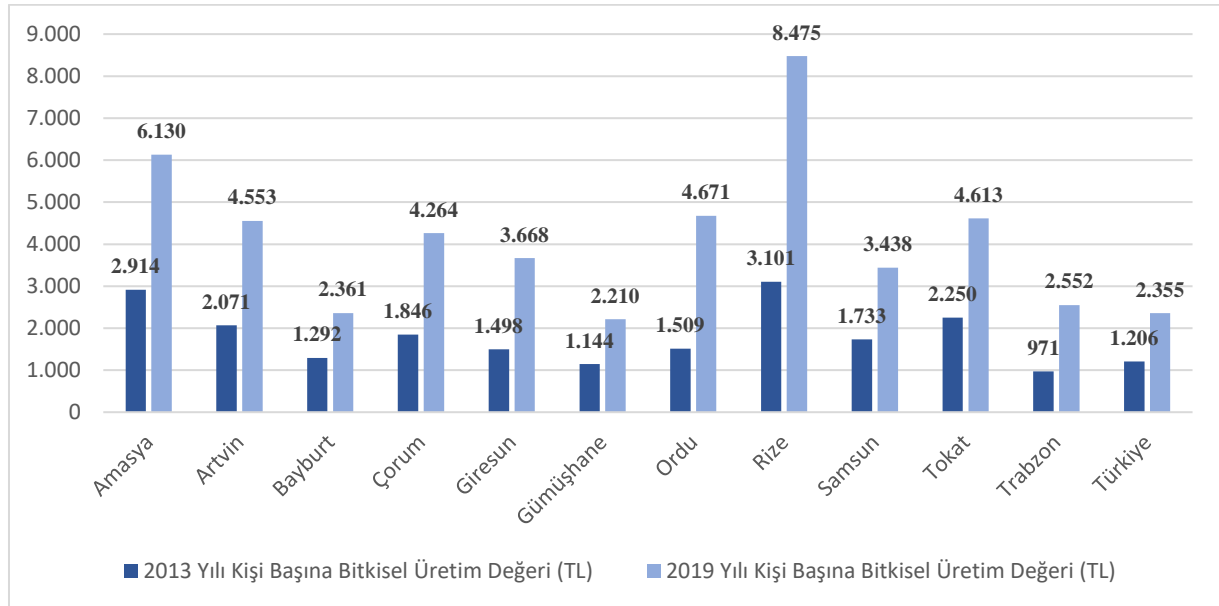
Bölgede fındık verimi ortalaması yaklaşık 76 kg/da olup gerek ülkemiz ve gerekse dünya verim ortalamasının altındadır. İklim şartları, gerekli kültürel işlemlerin yeterince yapılmaması ve fındık bitkisinde görülen periyodisite gibi etkenler, verimdeki dalgalanmayı artırmaktadır. Fındık bahçelerinin genelde yaşlı olması, ocakların ise sık dikili olmasından dolayı Trabzon, Giresun ve Ordu illerindeki fındık verimi ciddi olarak etkilenmektedir. Ayrıca fındık üretimi çay üretiminde de olduğu gibi yoğun emek gerektirmemekte ve yıl içerisinde yaklaşık toplam bir ay gibi bir sürede tarımsal faaliyetler tamamlanabilmektedir. Dolayısıyla, bu iki ürün bölgede yaşanan nüfus hareketleri de düşünüldüğünde ürün sahiplerinin belirli bölümü için oldukça elverişli ürünler olarak ortaya çıkmaktadır.

Ülkemiz fındık üretiminde verim düşüklüğüne rağmen dünya fındık üretiminde söz sahibi ülke konumunu korumaktadır. İhraç ürününün büyük çoğunluğunu üreten Ordu ve Giresun illerinde ekonomik ömrünü tamamlayan fındık bahçelerinin varlığı, yanlış tarım tekniklerinin uygulanması nedeniyle oluşan verim düşüklüğü, anlık mevsim değişikliklerinin sık yaşanmaya başlanması, hasatta aflatoksin oluşumu gibi nedenler hem üretim kalitesini hem

de rekolteyi dalgalı bir seyre taşımaktadır. Fındık üretiminde yaşanan bu türlü sorunlar fındığın ekonomik değeri ve fiyatında istikrarsızlığı beraberinde getirmektedir. Bu nedenle çikolata sanayi gibi katma değeri yüksek olan sektörlerin ham madde olarak kullandıkları fındığın yerine alternatif ürün arayışı içerisine girdikleri gözlenmektedir. Ayrıca ihraç edilen fındığın büyük bir kısmının ham madde niteliğinde olması, ürünün katma değeri yüksek formlara dönüştürülebilmesi fındık ihracatından elde edilen geliri alt seviyelerde tutmaktadır. Bununla birlikte dünyada en fazla fındık üreten ülke konumunda olan Türkiye'nin fiyat politikalarını belirlemede daha etkin bir sürece sahip olabilmesi için lisanslı depoculuk gibi altyapı faaliyetlerinin yaygınlaştırılması büyük önem arz etmektedir.

2019 yılı DOKAP Bölgesi illerinde kişi başına düşen bitkisel üretim değerlerine baktığımızda Rize ili Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir. 2019 yılı Türkiye ortalaması kişi başına düşen bitkisel üretim değerinin altında kalan sadece Gümüşhane ilidir.

Grafik 6.36: 2013-2019 Yılı DOKAP Bölgesi Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri (TL)

Kaynak: TÜİK

Bölgede fındık ve çay dışında ticari değeri olan ve üretimi gerçekleşen diğer bitkisel ürünlerden yaban mersininin Türkiye içindeki payı yüzde 71,20 iken kivi'nin yüzde 35,75 olduğu görülmektedir. Kivi ve yaban mersini bölge için potansiyel bir ürün olmakla birlikte depolama sorunu nedeniyle pazara erişiminde sorunlar yaşanmaktadır. Hasat sonrası fazla dayanımı olmayan ürünün hemen pazara sevk edilmesi nedeniyle arz/fiyat dengesi gereğince kısa sürede fiyatta oluşan aşağı yönlü dalgalanma neticesinde üretici zarar edebilmektedir. Bu doğrultuda DOKAP Eylem Planı 2014-2018 döneminde gerçekleştirilen soğuk hava deposu kurulum çalışmaları bu sorun alanına önemli çözüm adımları geliştirmiştir.

Bölge endemik türler açısından zengin bir floraya sahiptir. DOKAP Eylem Planının (2014-2018) önemli konularından biri olan tıbbi ve aromatik bitkilerle ilgili gerçekleştirilen çalışmalar önemli sonuçları da beraberinde getirmiştir. Özellikle ticari kullanım kapasitesi olan tıbbi ve aromatik bitkilerin envanterinin bölge geneli için il bazlı belirlenmesi, deneme

bahçelerinin kurulması, üreticilerin eğitimi ve sertifikasyon konularında çalışmalar yapılmıştır. DOKAP Bölge Kalkınma Programı döneminde tıbbi ve aromatik bitkilerin üretimi ve pazarlanması konusunda bugüne kadar gerçekleştirilen çalışmaların tasarlanacak yeni programlarla devam ettirilmesi hedeflenmektedir.

DOKAP Bölge Kalkınma Programı döneminde bitkisel üretim konusunda gerek kivi ve yaban mersini gerek tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği gerekse de fındık ve çay vb. ürünlerin, organik üretim, pazarlama, marka değer, sertifikasyon ve ürün kalitesi alanlarında çeşitli çalışma programlarının oluşturulması hedeflenmektedir.

6.7.3 Hayvancılık

2019 yılında DOKAP Bölgesinde en fazla büyükbaş hayvan sayısı Samsun ilinde olup en az büyükbaş hayvan sayısı ise Rize ilindedir. Bölgede bulunan küçükbaş hayvan sayılarında ise en fazla küçükbaş hayvan sayısı Tokat ilinde olup en az küçükbaş hayvan sayısı ise yine Rize ilinde görülmektedir.

2013-2019 yıllarına ait veriler değerlendirildiğinde DOKAP Bölgesine Amasya, Çorum ve Tokat illerinin eklenmesi hayvan varlığının artmasında önemli etken olmuştur.

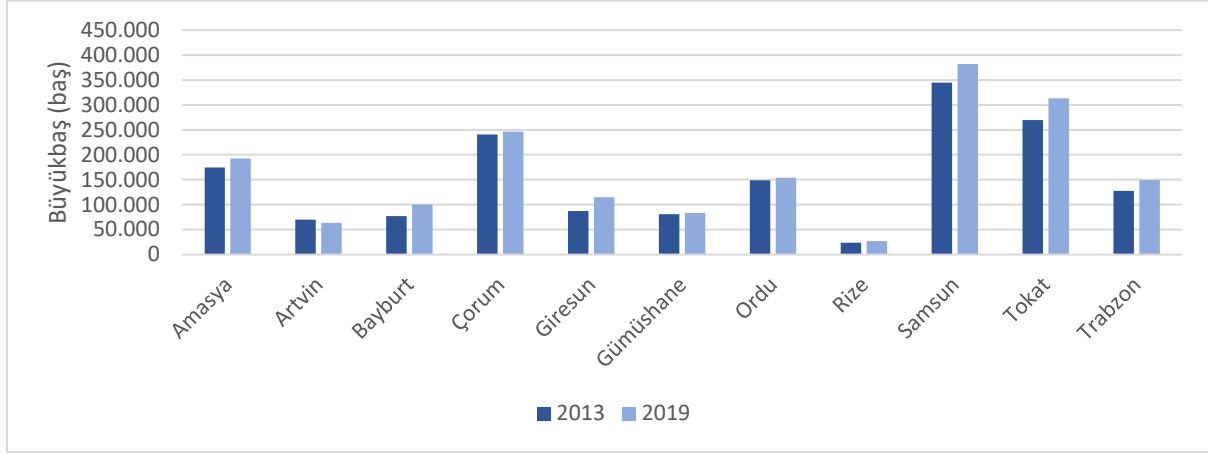
Tablo 6.29: DOKAP Bölgesi Hayvan Sayıları (2013-2019)

İller	Büyükbaş (baş)		Küçükbaş (baş)	
	2013	2019	2013	2019
Amasya	174.667	192.846	142.124	215.671
Artvin	70.324	63.900	112.863	147.121
Bayburt	76.804	100.026	70.983	39.951
Çorum	240.474	246.598	190.765	254.200
Giresun	87.635	114.907	76.788	112.089
Gümüşhane	80.719	83.791	37.210	38.989
Ordu	148.665	154.051	120.582	135.565
Rize	23.753	27.203	23.775	28.303
Samsun	344.765	381.912	198.048	224.621
Tokat	269.639	313.346	299.977	378.219
Trabzon	127.732	149.896	106.505	173.363
DOKAP	1.645.177	1.828.476	1.379.620	1.748.092
Türkiye	14.532.848	17.872.331	38.509.795	48.481.479
DOKAP/ Türkiye	11,32	10,23	3,58	3,61

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde 2013 ve 2019 yıllarında en fazla büyükbaş hayvan sayısına sahip iller, Samsun ve Tokat illeridir. Samsun ve Tokat illerini önemli bir hayvancılık merkezi olan Çorum ve Amasya illeri takip etmektedir. TR 90 Bölgesi içerisinde yer alan Doğu Karadeniz illerinde ise Ordu, Trabzon ve Giresun illeri ön plana çıkmaktadır.

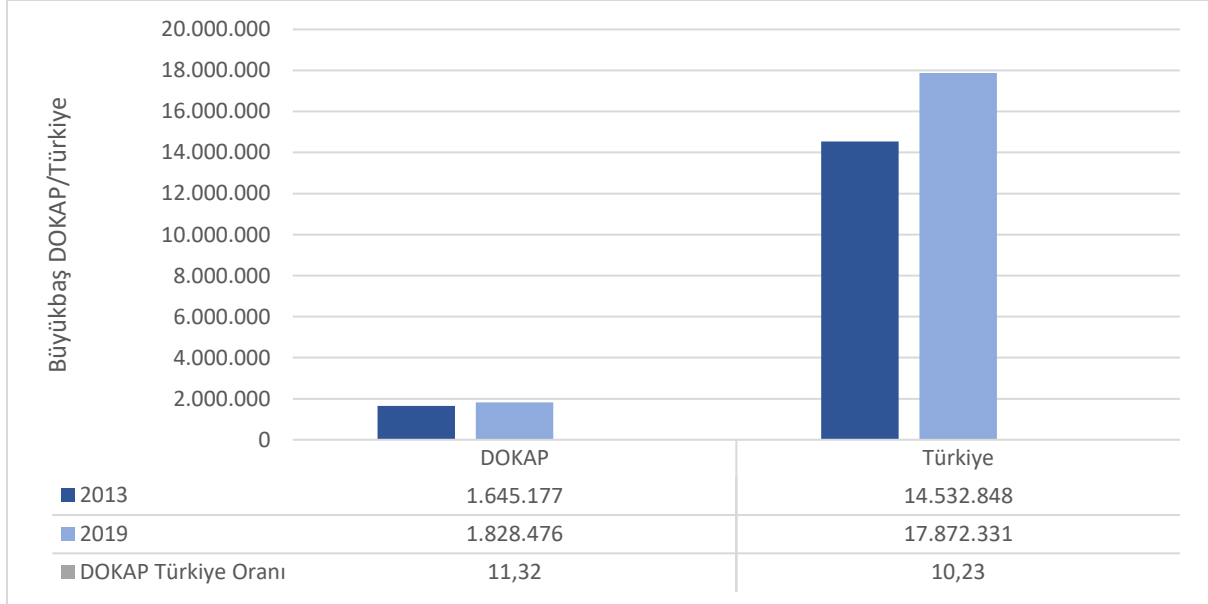
Grafik 6.37: 2013-2019 Yıllarındaki DOKAP Bölgesi Büyükbaş Hayvan Sayısı

Kaynak: TÜİK

2013 yılında DOKAP Bölgesinde toplam 1,6 milyon büyükbaş hayvan bulunurken 2019 yılında toplam 1,8 milyon büyükbaş hayvan bulunmaktadır. DOKAP Bölgesinde büyükbaş hayvan varlığı 2019 yılında Türkiye'deki büyükbaş hayvan sayısının yüzde 10,23'ünü oluşturmaktadır.

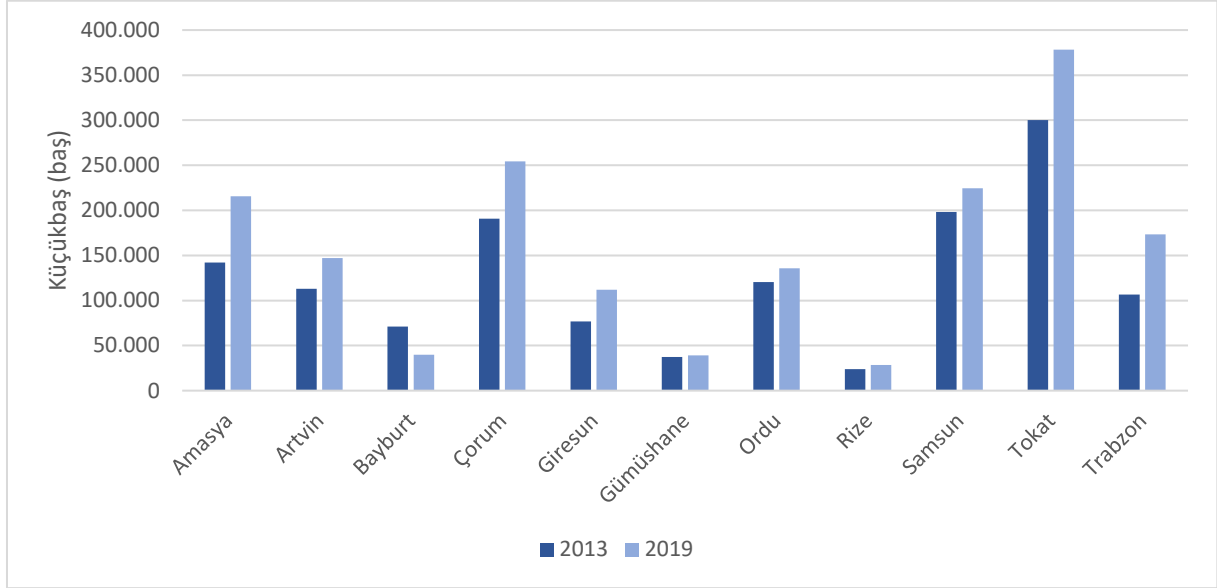
Grafik 6.38: 2013-2019 Yılları DOKAP Bölgesi Büyükbaş Hayvan Sayısı Türkiye'ye Oranı

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde 2013 yılında en fazla küçükbaş hayvan sayısı Tokat ve Samsun ilindeyken 2019 yılında en fazla sayıya sahip iller Tokat ve Çorum olarak görülmektedir.

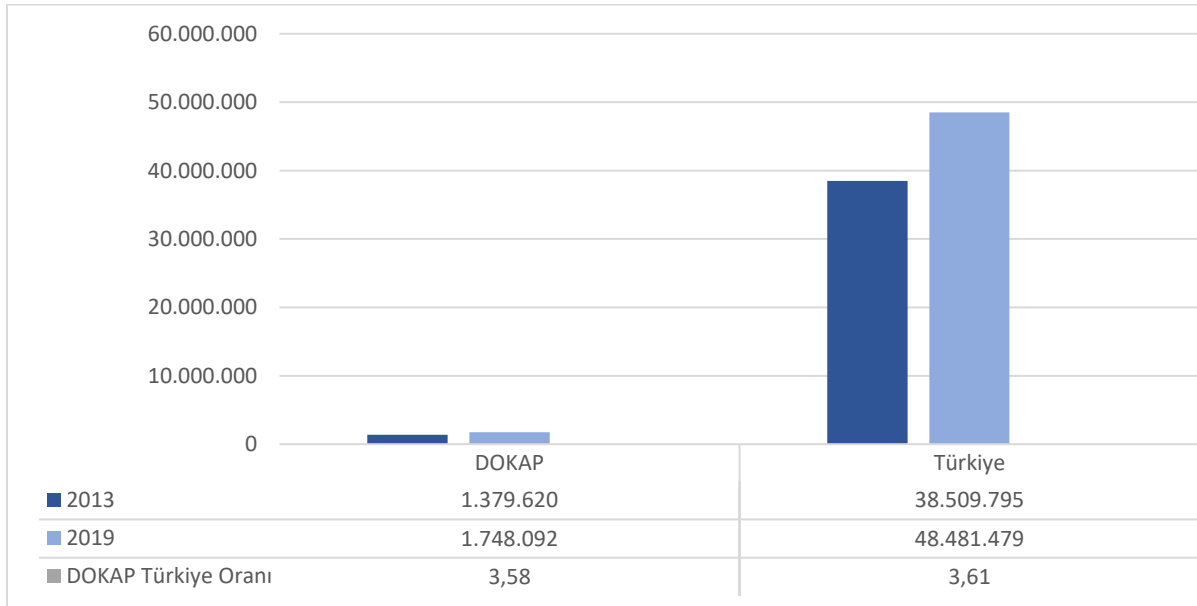
Grafik 6.39: 2013-2019 Yıllarındaki DOKAP Bölgesi Küçükbaş Hayvan Sayısı

Kaynak: TÜİK

2013 yılında DOKAP Bölgesinde toplam 1,3 milyon küçükbaş hayvan bulunurken 2019 yılında toplam 1,7 milyon küçük hayvan bulunmaktadır. DOKAP Bölgesinde küçükbaş hayvan varlığı 2019 yılında Türkiye’deki küçükbaş hayvan sayısının yüzde 3,6’sını oluşturmaktadır.

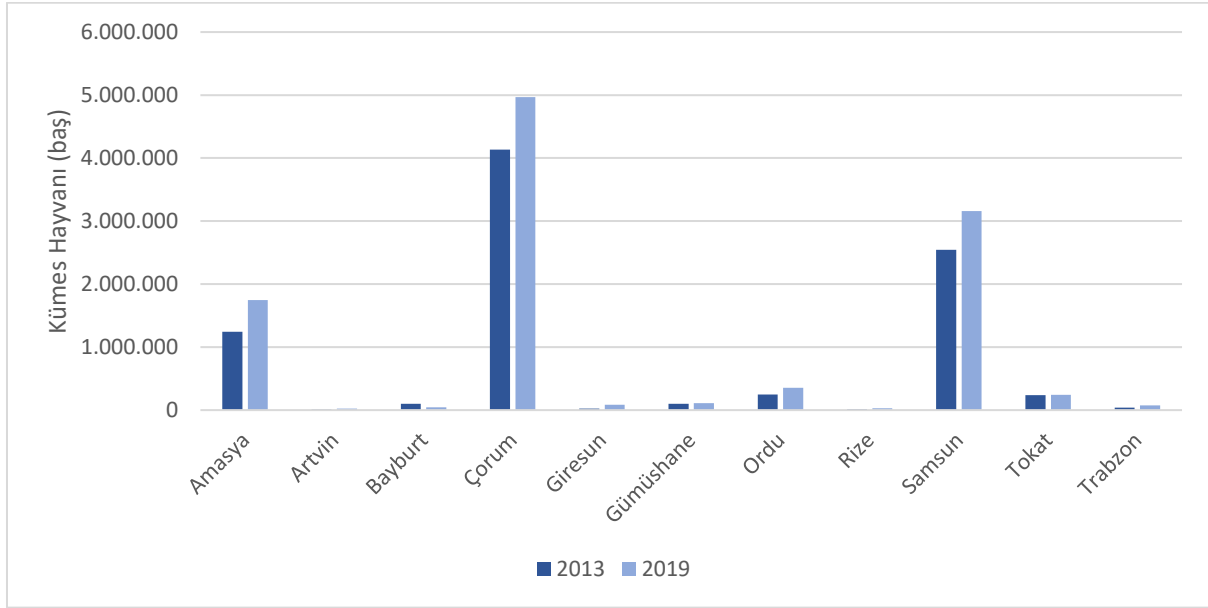
Grafik 6.40: 2013-2019 Yılları DOKAP Bölgesi Küçükbaş Hayvan Sayısı

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde 2013 ve 2019 yıllarında en fazla kümes hayvan sayısı Çorum ilinde yer almaktadır. Ardından en fazla sayıya sahip il Samsun’dur.

Grafik 6.41: 2013-2019 Yıllarındaki DOKAP Bölgesi Kümes Hayvan Sayısı

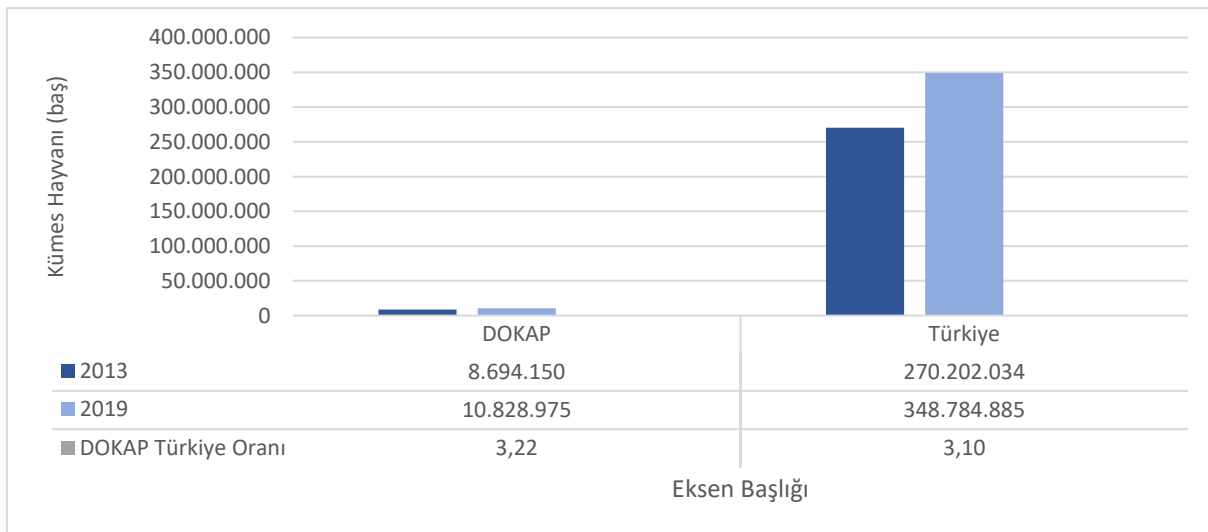

Kaynak: TÜİK

2013 yılında DOKAP Bölgesinde toplam 8,7 milyon kümes hayvanı bulunurken bu sayı 2019 yılında toplam 10,8 milyona yükselmiştir. DOKAP Bölgesinde kümes hayvan varlığı 2019 yılında Türkiye’deki kümes hayvan sayısının yüzde 3’ünü oluşturmaktadır.

Kanatlılarda kayda değer ve organize olmuş üretimin Çorum, Samsun ve Amasya illerinde yapıldığı görülmektedir. Bölge katma değeri yüksek organik tavuk ve yumurta üretimi için de önemli potansiyele sahiptir. Bu konuda DOKAP Eylem Planı 2014-2018 döneminde özellikle Ordu ilinde mevcut tarım alanlarında (fındık bahçeleri gibi) yapılan düzenlemeler ile önemli derecede kanatlı ve buna bağlı olarak yumurta üretimi yapılması sağlanmıştır.

Grafik 6.42: 2013-2019 Yılları DOKAP Bölgesi Kümes Hayvan Sayısı Türkiye’ye Oranı

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölge Kalkınma Programı ile hayvancılık alanında bölgenin kapasitesinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

DOKAP Bölgesinin coğrafi şartlarının yanı sıra sahip olduğu zengin florası sayesinde arıcılık konusunda çok önemli potansiyele sahiptir. Bölge, ülkemiz arı kovanı varlığının yüzde 17,2'sine sahiptir. Arıcılık, bölge sahil illerinde gezginci arıcılık şeklinde yapılmaktadır.

2019 yılında DOKAP Bölgesinde en fazla kovan sayısına sahip il Ordu olup en az kovan sayısı Amasya ilinde bulunmaktadır. Bal üretiminde 17 bin ton üretim ile yine Ordu ilk sırayı alırken en az üretim ise 398 ton ile Amasya ilinde gerçekleşmiştir.

Bölgede kovan başına verimin en fazla olduğu il 24,7 kg ile Ordu olup ikinci sırada 16,9 kg ile Gümüşhane ili gelmektedir.

Bölgede arıcılık yapan işletme sayısının en fazla olduğu il Ordu'dur. En az işletme sayısına sahip il ise Amasya'dır.

DOKAP Bölgesinin bal üretiminde Türkiye içindeki payı 2013 yılında yüzde 21,3 iken, bu oran 2019 yılında yüzde 22,2'ye yükselmiştir.

Artvin'in Borçka ilçesinde yer alan Camili (Macahel) Havzası'nın dünyada sayılı olan biyosfer rezerv alanlarından biri olması nedeniyle bu bölgede yapılan arıcılık faaliyetleri, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından "Gen Kaynaklarının Korunması" programı kapsamında desteklenmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi Camili (Macahel) Havzası gibi özel biyosfer rezerv alanı olabilecek birçok havzaya sahiptir. DOKAP Bölgesinde arıcılık faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, ulusal ve uluslararası pazarda marka değer olabilecek bal üretiminin gerçekleştirilmesine imkân sağlaması amacıyla DOKAP Eylem Planı 2014-2018 döneminde özellikle katma değeri yüksek arı ürünlerinin üretilmesi, paketlenmesi ve pazarlanması konularında birçok proje hayata geçirilmiş önemli sonuçlar elde edilmiştir. DOKAP Bölge Kalkınma Programı özellikle katma değeri yüksek arı ürünleri konusunda oluşturulacak çalışmalarla bölgenin bu konudaki farkındalığının ve kapasitesinin geliştirilmesini hedeflenmektedir.

Tablo 6.30: Arıcılık Göstergeleri

İller	Bal Üretiminin Türkiye İçindeki Payı (%)		Kovan Başına Verim (kg)		Balmumu üretimi (ton)		Arıcılık yapan işletme sayısı (adet)	
	2013	2019	2013	2019	2013	2019	2013	2019
Amasya	0,2	0,4	11,2	15,4	12,3	24,8	444	316
Artvin	0,9	0,9	10,3	9,5	50,7	53,4	2.133	1.505
Bayburt	0,3	0,4	8,9	5,0	29,5	49,7	402	658
Çorum	0,3	0,4	10,2	11,8	23,1	13,1	1.023	1.019
Giresun	1,4	0,9	14,6	8,3	80,1	82,4	1.398	1.731
Gümüşhane	0,6	0,4	16,9	9,9	19,8	21,5	356	429
Ordu	13,6	15,6	24,7	29,7	199,5	119,9	3.881	2.636
Rize	0,8	1,1	8,4	10,0	49,5	39,4	2.965	2.427

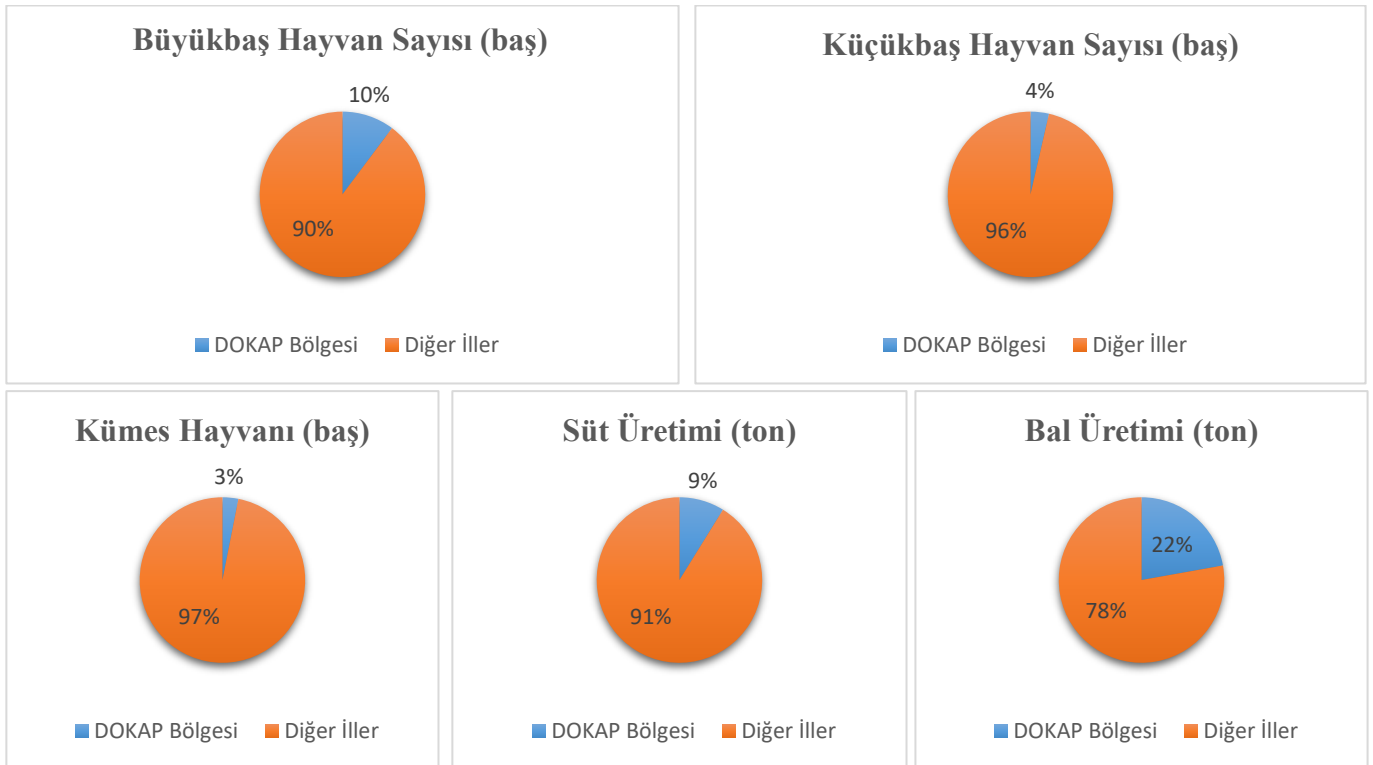
İller	Bal Üretiminin Türkiye İçindeki Payı (%)		Kovan Başına Verim (kg)		Balmumu üretimi (ton)		Arıcılık yapan işletme sayısı (adet)	
	2013	2019	2013	2019	2013	2019	2013	2019
Samsun	1,2	0,8	14,9	11,8	70,7	21,0	1.515	1.380
Tokat	0,6	0,5	14,5	12,1	29,6	28,6	1.769	549
Trabzon	1,2	0,9	8,4	5,7	64,7	70,4	1.886	2.170
DOKAP	21,3	22,2	17,3	17,4	629,3	524,0	17.772	14.820
Türkiye	-	-	14,3	13,5	4.241,0	3.971,1	79.934	80.675

Kaynak: TÜİK

2019 yılında öne çıkan hayvan sayıları ve hayvansal ürünler bazında DOKAP Bölgesinin Türkiye geneline oranla sahip olduğu paylar;

- Büyükbaş hayvan sayısında yüzde 10,
- Küçükbaş hayvan sayısında yüzde 4,
- Kümes hayvan sayısında yüzde 3,
- Süt üretiminde yüzde 9,
- Bal üretiminde yüzde 22 şeklindedir.

Grafik 6.43: DOKAP Bölgesi Öne Çıkan Hayvansal Ürünler Bazında Bölge Üretiminin Türkiye Üretimi İçinde Payı (2019)

Tablo 6.31: DOKAP Bölgesi Çayır-Mera Alanı (ha)

İller	Çayır-Mera Alanı (ha)	TR İçindeki Pay (%)
Amasya	47.134	0,3
Artvin	110.227	0,8
Bayburt	209.814	1,4
Çorum	71.000	0,5
Giresun	103.264	0,7
Gümüşhane	174.384	1,2
Ordu	49.336	0,3
Rize	93.760	0,6
Samsun	15.300	0,1
Tokat	54.940	0,4
Trabzon	112.121	0,8
DOKAP	1.041.279	7,1
TÜRKİYE	14.617.000	-

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesi ülke çayır-mera varlığının yüzde 7'sini bünyesinde barındırmaktadır. DOKAP Bölgesinde çayır-mera alanlarının en yüksek olduğu il Bayburt'tur. Bayburt ilini sırasıyla Gümüşhane, Trabzon ve Artvin illeri takip etmektedir.

6.7.4 Su Ürünleri

DOKAP Bölgesi gerek avcılık ve gerekse yetiştiricilik alanında hem denizde hem de içsularda önemli potansiyele sahiptir.

DOKAP Bölgesinde 2019 yılında en fazla toplam avlanan içsu ürünü miktarı 384 ton ile Amasya ilinde olup en az miktar 2 ton ile Rize ve Trabzon illerinde gerçekleşmiştir. 2019 yılında en fazla toplam su ürünü üretim miktarı 7.702 ton ile Trabzon'da olup en az miktar 9 ton ile Amasya ilindedir.

DOKAP Bölgesinde toplam avlanan içsu ürünü miktarı 2019 yılında Türkiye'deki ürün miktarının yüzde 2,2'sini oluştururken toplam su ürünü miktarı, Türkiye genelinin yüzde 8,4'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 6.32: Su Ürünleri İstatistikleri (2019)

İller	Toplam Avlanan İçsu Ürünleri Miktarı (Ton)	Toplam Su Ürünleri Yetiştiricilik Üretim Miktarı (Ton)
Amasya	384	9
Artvin	8	5.353
Bayburt	11	720
Çorum	28	12
Giresun	13	120
Gümüşhane	18	2.508
Ordu	24	2.917
Rize	2	1.003
Samsun	151	6.341

İller	Toplam Avlanan İçsu Ürünleri Miktarı (Ton)	Toplam Su Ürünleri Yetiştiricilik Üretim Miktarı (Ton)
Tokat	58	4.761
Trabzon	2	7.702
DOKAP	699	31.446
Türkiye	31.596	373.356
DOKAP / Türkiye	2,2	8,4

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde 2019 yılında toplam su ürünü üretim miktarı 31.446 ton olarak gerçekleşmiştir. En fazla üretim yapan il Trabzon'dur. Bölgede toplam en fazla avlanan içsu ürünleri miktarı Amasya ilinde olup DOKAP Bölgesinin toplam üretim miktarının yarısından fazlası burada gerçekleşmiştir.

Su ürünleri avcılığında son dönemde bölge balıkçılarının tekne donanımlarında ciddi iyileşme olmuştur. Teknelerde modern ekipmanların kullanılmaya başlanması, teknelerin fiziksel kapasitelerinin geliştirilmesi ile daha uzun süre denizde kalılabilmekte ve balık sürülerinin yerleri net biçimde bulunabilmektedir. Açık deniz avcılığında en önemli ve başat ürün hamsidir. Kültür balıkçılığında iç sularda alabalık, denizlerde ise levrek ve çipura öne çıkan ürünlerdir. Ekonomik değer ifade eden ve ihracata dönük avcılığı yapılan diğer ürünler ise kum midyesi ve salyangozdur.

DOKAP Bölge Kalkınma Programı döneminde oluşturulacak çalışmalarla gerek içsu balıkçılığı gerekse de deniz balıkçılığı alanında bölgenin katma değerini yükseltecek çalışmaların yapılması hedeflenmektedir.

6.7.5 Ormanlık

DOKAP Bölgesinin en önemli doğal varlıklarının başında ormanları gelmektedir. Bölge toplam alanının yaklaşık yüzde 39,5'i ormanlarla kaplıdır. 2018 yılı Türkiye ormanlık alan oranı yüzde 29,2 ile ifade edilirken bu oran DOKAP Bölgesinde yüzde 39,5 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölge illerinden en fazla ormanlık alan yüzdesine sahip il Artvin olup en az ormanlık alan oranı Bayburt ilindedir. DOKAP Bölgesinin toplam yüzölçümünün yüzde 40'ı ormanlık alanlardan oluşmaktadır. DOKAP Bölgesindeki orman varlığının Türkiye toplam orman varlığı içindeki payı yüzde 10'dur.

Tablo 6.33: Ormanlık Alanları İl Bazlı Dağılımları (2018)

İller	İl Genel Alanı (ha)	2018 Ormanlık Alan %
Amasya	560.474	39,4
Artvin	710.973	56,8
Bayburt	363.809	8,2
Çorum	1.253.797	35,2
Giresun	711.632	36,3
Gümüşhane	591.592	40,5
Ordu	587.114	34,6
Rize	383.729	46,6

İller	İl Genel Alanı (ha)	2018 Ormanlık Alan %
Samsun	975.104	39,9
Tokat	999.067	47,9
Trabzon	521.299	34,9
DOKAP	7.658.590	39,5
Türkiye	78.004.644	29,2

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü

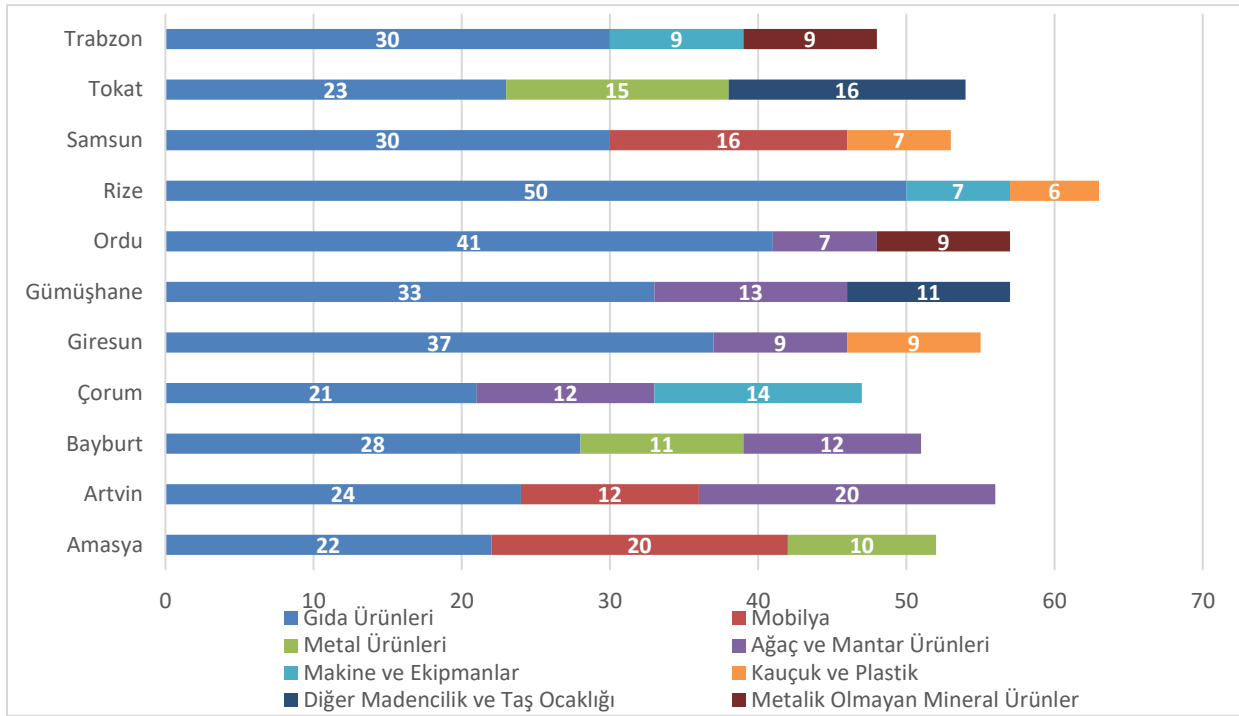
DOKAP Bölgesi korunan alan varlığı açısından oldukça zengindir. Boğazköz Alacahöyük ve Kop Dağı Müdafaası Tarihi Milli Parkları, Hatıla Vadisi, Kaçkar Dağları, Karagöl Sahara ve Altındere Vadisi, Milli Parkları; Boraboy, Çatak, Sıklık, Karagöl (Borçka), Altıparmak, Balıklı ve Güneşli Şelaleleri, Cehennem Deresi Kanyonu, Ağaçaş, Koçkayası, Kuzalan, Yedideğirmenler, Köroğlu, Aymaç, Harşit, Şaban Kalesi, Efendioğlu Hanyanı, Paşaca, Limni Gölü, Tomara Şelalesi, Çağlayandibi Şelalesi, Gümüşhane Karşiyaka, Köse, Artabel Gölleri, Çınarsuyu, Ulugöl, Tunca Vadisi, Hemşin Şelaleleri, Handüzü, Isırlık, Sarıgazel, Vezirsuyu, Amazon, Şahinkaya Kanyonu, Bayraktepe, Ballica Mağarası, Zinav Gölü, Sera Gölü, Çalcamili, Görnek, Kayabaşı, Beşikdağ, Kadıralak, Sisdağı ve Uzungöl Tabiat Parkları; Kamilet-Doğu Kayını, Melodere Doğu Kayı Ladini, Aliağanın Kavağı, Kirani Evliya Ardıç, Yenice Şelaleleri, Tar Deresi Bulut Şelalesi ve İkizdere Manle Şelalesi Tabiat Anıtları ile Camili-Gorgit, Çamburnu, Camili Efeler Ormanı, Örumcek Ormanı ve Haciosman Ormanı Tabiatı Koruma Alanları bölge sınırları içinde yer alan korunan alanlardır. Özellikle bölgedeki Milli Park ve Tabiat Parkları oldukça yüksek ziyaretçi potansiyeline sahiptir.

Fosil yakıtlara alternatif olmak üzere ormanlardaki odun biyokütlesi ve orman endüstrisi atıklarından elde edilecek biyokütle yakılarak enerjiye çevrilebilmektedir. Bu amaca hizmet edecek ve hızlı gelişebilen ağaçlardan oluşan ormanlara enerji ormanları adı verilmektedir. Türkiye’de doğal olarak bulunan ve hızlı geliştikleri için enerji ormancılığına çok uygun olan kızılçam, kavak, kestane, dişbudak, çınar, akasya ve söğüt ağaçları yönünden ülkemiz büyük bir potansiyele sahiptir. DOKAP Bölgesinde ise kızılçam cinsinin enerji ormanı amaçlı yetiştirilebileceği gözlenmektedir.

6.8 Sanayi

DOKAP Bölgesi genelinde sanayi sektörü imalat sanayi üzerinde yoğunlaşmıştır. İşletmelerin çok büyük bölümü KOBİ hüviyetindedir. Bölge genelinde sanayi sektöründe işletme sayısı bakımından öne çıkan sektörler gıda ürünleri, ağaç ve mantar ürünleri ve mobilyadır.

Grafik 6.44: Sanayi Sektöründe İşletme Sayısı Bakımından Öne Çıkan İlk 3 Sektör (2018, yüzde)

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 81 İl Durum Raporu

DOKAP illerinde sanayi sektöründeki işyeri ve sigortalı sayıları Türkiye ile paralel olarak azalmış ancak işyeri ve sigortalı sayısının Türkiye içindeki payı artmıştır. 2018 yılı itibarıyla iş yeri ve sigortalı sayısı en fazla olan il Samsun'dur. Samsun ilini Trabzon ve Ordu illeri izlemektedir.

Tablo 6.34: DOKAP Bölgesi İllerinde Sanayi Sektöründe İşyeri ve Sigortalı Sayısı

İller	İşyeri Sayısı		Sigortalı Sayısı	
	2013	2018	2013	2018
Amasya	1.645	1.593	16.612	17.706
Artvin	1.072	1.004	13.224	11.731
Bayburt	357	370	2.361	2.696
Çorum	2.516	2.447	26.597	23.873
Giresun	2.561	2.590	21.513	22.309
Gümüşhane	783	735	7.494	6.337
Ordu	4.054	3.860	32.304	35.906
Rize	1.906	1.924	22.330	17.672
Samsun	6.930	7.132	57.935	60.291
Tokat	2.451	2.540	23.425	27.338
Trabzon	4.797	4.854	43.298	40.232
DOKAP	29.072	29.049	267.093	266.091
Türkiye	500.895	480.947	5.651.362	5.589.004
DOKAP/Türkiye	5,8	6,0	4,7	4,8

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu

DOKAP Bölgesi illerinde toplam 35 OSB ortalama yüzde 62 doluluk oranı ile çalışmaktadır. Ayrıca bölgede hizmet veren toplam 72 KSS vardır. 7 adet OSB ile en fazla OSB Samsun ilinde bulunmaktadır. Doluluk oranları dikkate alındığında ise yüzde 96'lık oran ile Ordu ili ön plana çıkmaktadır.

Tablo 6.35: DOKAP Bölgesi İlleri OSB ve KSS Sayısı

İller	OSB Sayısı	OSB Doluluk Oranı (Parsel, %)	KSS Sayısı
Amasya	4	89	7
Artvin	1	0	7
Bayburt	1	28	3
Çorum	3	47	7
Giresun	2	77	4
Gümüşhane	2	54	2
Ordu	4	96	5
Rize	2	87	6
Samsun	7	58	18
Tokat	5	58	7
Trabzon	4	70	6
DOKAP	35	62	72

Kaynak: OSBÜK Envanteri (2020), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 81 İl Durum Raporu (2018)

2014-2018 yılları arasında DOKAP Bölgesinde toplam 1.348 yatırım teşvik belgesi verilmiş olup bu alanda ilk sırada yer alan il 269 yatırım teşvik belgesiyle Samsun olmuştur. Ayrıca DOKAP illerine 14,3 milyon TL'lik yatırım yapılarak 45.451 kişiye istihdam sağlanmıştır.

Tablo 6.36: DOKAP Bölgesi İlleri Bazında Yatırım Teşvik İstatistikleri (2014-2018)

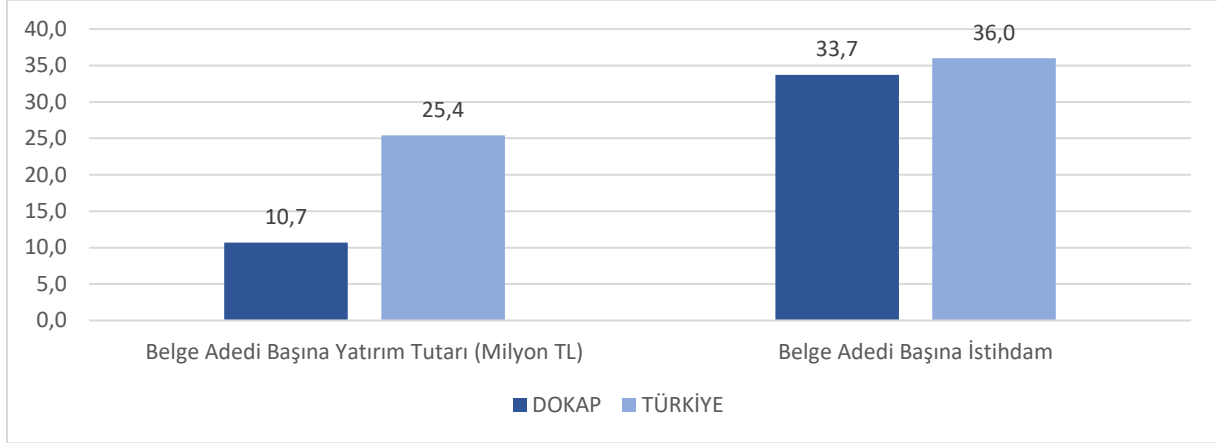
İller	Yatırım Teşvik Belge Sayıları	Sabit Yatırım Tutarı (milyon TL)	İstihdam
Amasya	113	1.470	2.728
Artvin	49	2.028	1.134
Bayburt	28	164	266
Çorum	205	1.452	3.920
Giresun	111	1.064	4.720
Gümüşhane	39	357	536
Ordu	128	1.563	7.515
Rize	70	572	1.691
Samsun	269	2.667	6.894
Tokat	182	1.452	12.509
Trabzon	154	1.606	3.538
DOKAP	1.348	14.395	45.451
Türkiye	26.255	667.589	945.535
DOKAP/ TR (%)	5,13	2,16	4,81

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

2014-2018 yılları arasında Türkiye'de yatırım teşvik belge adedi başına yatırım tutarı 25,4 milyon TL iken DOKAP Bölgesinde 10,7 milyon TL'dir. 2014-2018 yılları arasında

DOKAP Bölgesindeki yatırım teşvik belgesi başına istihdam sayısı Türkiye ortalamasının altında kalmıştır.

Grafik 6.45: DOKAP Bölgesi-Türkiye Yatırım Teşvik Karşılaştırması (2014-2018)

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

DOKAP illerinde sanayi gayrisafı katma değeri tüm illerde artmıştır. Toplam 38 milyon TL'lik GSKD'nin yüzde 23,5'ini Samsun karşılamıştır. Samsun ilini sırasıyla, Trabzon, Ordu ve Çorum illeri takip etmektedir. Sanayi sektöründeki sigortalı sayısı Türkiye ile paralel olarak azalırken, sanayi sektörü kişi başı üretilen katma değer ve bunun Türkiye içerisindeki payı artmıştır.

Tablo 6.37: DOKAP Bölgesi İllerinde Sanayi Sektöründe Kişi Başına Üretilen Katma Değer (2013-2018)

İller	Sanayi Gayrisafı Katma Değer (Bin TL)		Sanayi Sektörü Sigortalı Sayısı		Sanayi Sektörü Kişi Başına Üretilen Katma Değer*	
	2013	2018	2013	2018	2013	2018
Amasya	924.356	1.983.704	16.612	17.706	55,6	112,0
Artvin	778.354	1.811.912	13.224	11.731	58,9	154,5
Bayburt	98.157	209.854	2.361	2.696	41,6	77,8
Çorum	1.588.306	3.153.044	26.597	23.873	59,7	132,1
Giresun	976.195	2.323.916	21.513	22.309	45,4	104,2
Gümüşhane	578.826	1.203.706	7.494	6.337	77,2	189,9
Ordu	1.766.972	4.954.346	32.304	35.906	54,7	138,0
Rize	1.744.907	3.996.961	22.330	17.672	78,1	226,2
Samsun	4.433.957	8.951.476	57.935	60.291	76,5	148,5
Tokat	1.075.131	2.064.198	23.425	27.338	45,9	75,5
Trabzon	3.139.979	7.427.399	43.298	40.232	72,5	184,6
DOKAP	17.105.140	38.080.516	267.093	266.091	64,0	143,1
Türkiye	501.220.607	1.097.683.431	5.651.362	5.589.004	88,7	196,4

Kaynak: TÜİK, SGK

*Sanayi sektöründe kişi başı üretilen katma değer, TÜİK'ten alınan sanayi sektörüne ait GSKD'nin, SGK sanayi sektörü sigortalı sayısına bölünmesi ile hesaplanmıştır.

Bayburt ve Çorum dışında tüm DOKAP illerinde sanayi işletmelerinin elektrik tüketimi artarken en yüksek artış yüzde 47 ile Gümüşhane’de olmuştur. Kişi başına düşen sanayi elektrik tüketimi de yine Bayburt ve Çorum dışındaki tüm DOKAP illerinde artmıştır ve bu artış yüzde 49 ile en fazla Samsun’da gerçekleşmiştir.

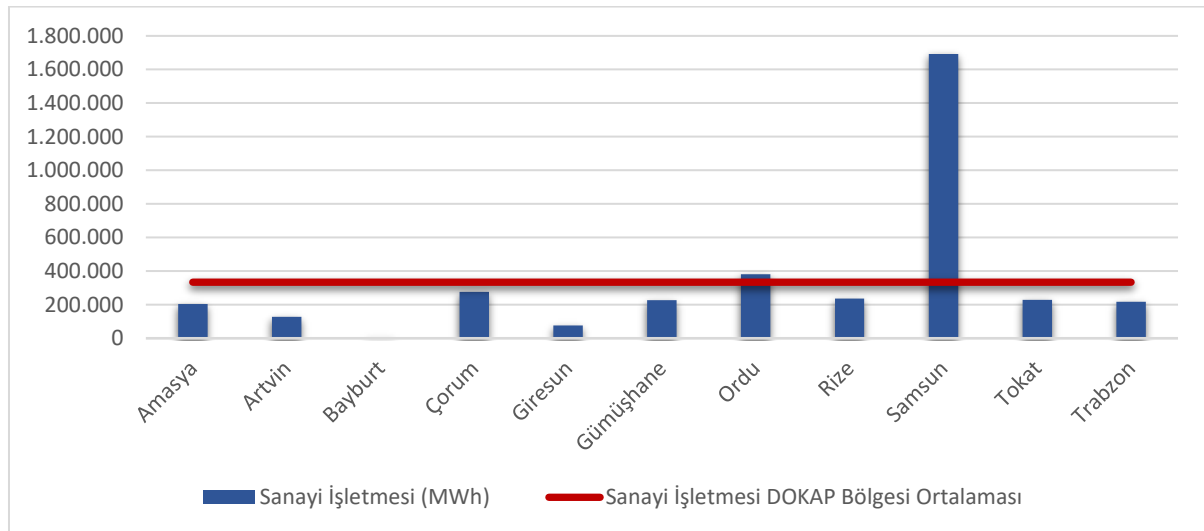
Tablo 6.38: Sanayide Elektrik Tüketimi (2013-2018)

İller	Sanayi İşletmesi (MWh)		Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketimi (KWh)	
	2013	2018	2013	2018
Amasya	181.183	204.704	563	607
Artvin	115.412	126.966	682	730
Bayburt	10.408	4.983	138	61
Çorum	313.092	276.094	588	515
Giresun	53.605	75.416	126	166
Gümüşhane	154.837	227.792	1.095	1.400
Ordu	326.688	381.225	447	494
Rize	199.102	236.236	607	678
Samsun	1.070.108	1.692.474	848	1.267
Tokat	208.740	228.600	349	373
Trabzon	202.083	218.163	267	270
DOKAP	2.835.258	3.672.653	519	596
Türkiye	93.251.788	117.711.676	1.216	1.435

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde sanayide elektrik tüketiminin yüzde 46’sını Samsun gerçekleştirmektedir. Samsun ilini Ordu ve Çorum illeri takip etmektedir.

Grafik 6.46: DOKAP Bölgesinde Sanayide Elektrik Tüketimi (2018)

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesinde iş kayıtlarına göre girişim sayısı artmış ancak Türkiye içindeki payı azalmıştır. En fazla artış yüzde 9,4 ile Trabzon’da olmuştur.

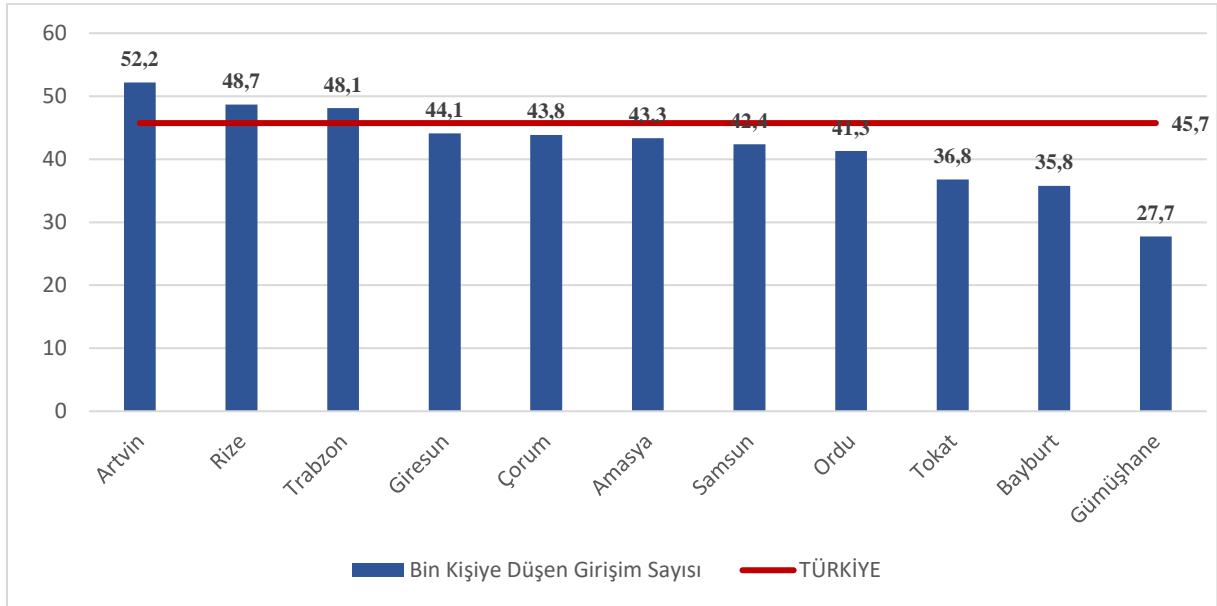
Tablo 6.39: DOKAP Bölgesi İllerinde İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayıları (2013-2017)

İller	2013	2017
Amasya	13.521	14.298
Artvin	8.156	8.666
Bayburt	2.756	2.875
Çorum	21.958	23.168
Giresun	18.621	19.284
Gümüşhane	4.497	4.719
Ordu	28.451	30.656
Rize	15.654	16.112
Samsun	51.871	55.617
Tokat	21.337	22.146
Trabzon	34.569	37.842
DOKAP	221.391	235.383
Türkiye	3.397.724	3.696.004

Kaynak: TÜİK

2017 yılı iş kayıtlarına göre bin kişi başına düşen girişim sayısı Artvin, Rize ve Trabzon illerinde Türkiye ortalamasının üstündedir.

Grafik 6.47: DOKAP Bölgesi İllerinde Bin Kişiye Düşen Girişim Sayısı (2017)

Kaynak: TÜİK, İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayısı verileri baz alınarak hesaplanmıştır.

DOKAP Bölge Kalkınma Programında oluşturulacak olan sanayi ve ar-ge ekosisteminin güçlendirilmesine yönelik çalışmalarla, bölgenin sanayi altyapısının güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

6.9 Enerji

DOKAP Bölgesinde Eylül 2020 itibariyle en çok yenilenebilir enerji kullanılmakta olup, bölgedeki enerji üretiminin yüzde 81,4'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye genelindeki

yenilenebilir enerjinin yüzde 16,6'sı DOKAP bölgesinde üretilmektedir. DOKAP Bölgesi enerji üretim kurulu güç kapasitesi bakımından Samsun ili ilk sırada yer almaktadır. Samsun ilini Artvin ve Giresun illeri takip etmektedir. Yenilenebilir enerji konusunda Artvin ili ön plana çıkmaktadır.

Tablo 6.40: DOKAP Bölgesi İlleri ve Türkiye Enerji Üretim Kurulu Güç Kapasitesi (Eylül 2020 itibarıyla)

İller	Birim	Yenilenebilir Enerji	Doğalgaz	Kömür	Diğer	Toplam
Amasya	MW	342,4	5,4	7,8	0,0	355,5
	%	96,3	1,5	2,2	0,0	100,0
Artvin	MW	1.809,3	0,0	0,0	0,0	1.809,3
	%	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Bayburt	MW	39,3	0,0	0,0	0,0	39,3
	%	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Çorum	MW	490,4	17,9	0,0	0,0	508,3
	%	96,5	3,5	0,0	0,0	100,0
Giresun	MW	850,2	0,0	0,0	0,0	850,2
	%	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Gümüşhane	MW	657,6	0,0	0,0	0,0	657,6
	%	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Ordu	MW	490,2	0,8	0,0	0,0	491,0
	%	99,8	0,2	0,0	0,0	100,0
Rize	MW	359,8	0,0	0,0	0,0	359,8
	%	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Samsun	MW	1494,9	1731,4	4,8	0,0	3231,0
	%	46,3	53,6	0,1	0,0	100,0
Tokat	MW	684,6	14,0	0,0	0,0	698,6
	%	98,0	2,0	0,0	0,0	100,0
Trabzon	MW	600,6	0,0	0,0	0,0	600,6
	%	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
DOKAP Bölgesi	MW	7.819,3	1.769,5	12,6	0,0	9.601,2
	%	81,4	18,4	0,2	0,0	100,0
Türkiye	MW	46.981,0	25.634,0	20.280,0	312,0	93.207,0
	%	50,4	27,5	21,8	0,3	100,0
DOKAP Bölgesi/TR	%	16,6	6,9	0,1	0,0	10,3

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

DOKAP Bölgesinde yenilenebilir enerji kaynakları içinde ilk sırayı %92,2 ile HES almaktadır. Ayrıca Türkiye'deki HES'lerin üretim kapasitesinin yüzde 24,2'sini DOKAP Bölgesindeki HES'ler oluşturmaktadır.

Artvin ilinde gerçekleştirilen büyük ölçekli baraj projeleri ilin HES kapasitesini doğrudan etkilemiştir.

Tablo 6.41: Yenilenebilir Enerji Üretim Kurulu Güç Kapasitesi (Eylül 2020 sonu)

İller	Birim	Güneş	Rüzgâr	Biyogaz	HES	Toplam
Amasya	MW	34,9	127,8	16,0	163,8	342,4
	%	10,2	37,3	4,7	47,8	100,0
Artvin	MW	0,0	0,0	0,0	1.809,3	1.809,3
	%	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
Bayburt	MW	12,0	0,0	1,6	25,7	39,3
	%	30,5	0,0	4,1	65,4	100,0
Çorum	MW	114,2	0,3	11,4	364,5	490,4
	%	23,3	0,1	2,3	74,3	100,0
Giresun	MW	2,4	0,0	0,0	847,9	850,2
	%	0,3	0,0	0,0	99,7	100,0
Gümüşhane	MW	0,8	0,0	0,0	656,8	657,6
	%	0,1	0,0	0,0	99,9	100,0
Ordu	MW	0,3	0,0	1,0	488,9	490,2
	%	0,1	0,0	0,2	99,7	100,0
Rize	MW	0,0	0,0	0,0	359,8	359,8
	%	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
Samsun	MW	27,0	52,5	53,3	1.362,1	1494,9
	%	1,8	3,5	3,6	91,1	100,0
Tokat	MW	17,3	130,8	2,3	534,2	684,6
	%	2,5	19,1	0,4	78,0	100,0
Trabzon	MW	0,0	0,0	4,2	596,3	600,6
	%	0,0	0,0	0,7	99,3	100,0
DOKAP Bölgesi	MW	208,9	311,4	89,8	7.209,3	7.819,3
	%	2,7	4,0	1,1	92,2	100,0
Türkiye	MW	6.361,0	8.077,0	1.238,0	29.790,0	46.981,0
	%	13,5	17,2	2,6	63,4	96,7
DOKAP Bölgesi/TR	%	3,3	3,9	7,2	24,2	16,6

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

DOKAP illerinde toplam elektrik tüketimi artarken, bölgenin elektrik tüketiminde Türkiye içindeki payı azalmıştır. Elektrik tüketiminde en fazla artış yüzde 37,8 ile Gümüşhane’de olmuştur. Kişi başına düşen elektrik tüketiminde de en fazla artış yüzde 26,5 ile Samsun’da olmuştur.

Tablo 6.42: Toplam Elektrik Tüketimi (2013-2018)

İller	Toplam Tüketim (MWh)		Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketimi (KWh)	
	2013	2018	2013	2018
Amasya	537.406	638.426	1.669	1.892
Artvin	335.162	396.248	1.979	2.277
Bayburt	76.181	98.841	1.007	1.201
Çorum	800.430	886.935	1.504	1.653
Giresun	535.543	662.028	1.260	1.458
Gümüşhane	278.693	384.188	1.971	2.361
Ordu	1.051.766	1.264.225	1.438	1.638

İller	Toplam Tüketim (MWh)		Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketimi (KWh)	
	2013	2018	2013	2018
Rize	609.365	750.713	1.857	2.153
Samsun	2.556.962	3.424.875	2.026	2.564
Tokat	702.246	863.820	1.173	1.410
Trabzon	1.261.843	1.500.063	1.664	1.857
DOKAP	8.745.597	10.870.362	1.595	1.860
Türkiye	198.045.181	258.232.177	2.583	3.149
DOKAP/Türkiye	4,42	4,21	61,76	59,08

Kaynak: TÜİK

Not: Tarımsal sulamada elektrik tüketimine ilişkin veriler tarım bölümünde, sanayide elektrik tüketimine ilişkin veriler sanayi bölümünde verilmektedir.

DOKAP Bölgesi sahip olduğu doğal kaynaklar nedeni ile yenilenebilir enerji konusunda da önemli potansiyele sahiptir. Sahip olunan bu potansiyelin gerekli araştırmaların yapılarak kullanıma kazandırılması, ülke olarak sorun yaşadığımız enerji açığı konusunda önemli katkılar sağlayacaktır. Bununla birlikte bölge genelinde enerji altyapısının iyileştirilmesi, sanayi ve diğer iş kollarının gelişiminde de başat etki sağlayacaktır.

6.10 Kentleşme ve Altyapı

6.10.1 Kentleşme

Mekânsal yapı incelendiğinde TR90 Bölgesinin sahil bölümünde koridor şeklinde ve üst kotlarda dağınık bir yerleşim biçiminin olduğu gözlemlenmektedir. İç kesimlerde ve TR 83 Bölgesinde toplu yerleşimlerin de olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda nüfus; birkaç yerleşim yerinde yoğunlaşmaktan ziyade, kıyı boyunca pek çok küçük kentsel yerleşime dağılmıştır ve bölgenin dağınık yerleşim yapısı altyapı yatırımlarının maliyetini artırmaktadır. 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı "Büyükşehir Belediyesi" kanunu nedeniyle 2019 yılı şehirleşme oranlarının, "Ordu, Samsun ve Trabzon" illerinde yüzde 100 olduğu görülmektedir. Bölgedeki büyükşehirler sıralamanın dışında bırakıldığında en fazla şehirleşme oranı yüzde 74,13 ile Çorum ilinde görülmektedir. En az oran ise yüzde 60,88 ile Gümüşhane ilinde karşımıza çıkmaktadır.

Bölgede 2012-2019 yılları arasında toplamda nüfusu en fazla artan il Samsun olurken, Çorum en az nüfus artışı yaşayan il olmuştur. Ayrıca Tokat ili nüfusu azalmış ve nüfus artışı hızı sıralamasında en sonda yer almıştır.

DOKAP Bölgesi şehirleşme ortalaması yüzde 84 olarak gerçekleşirken bu ortalamanın Türkiye genelinde yüzde 92 olduğu görülmektedir.

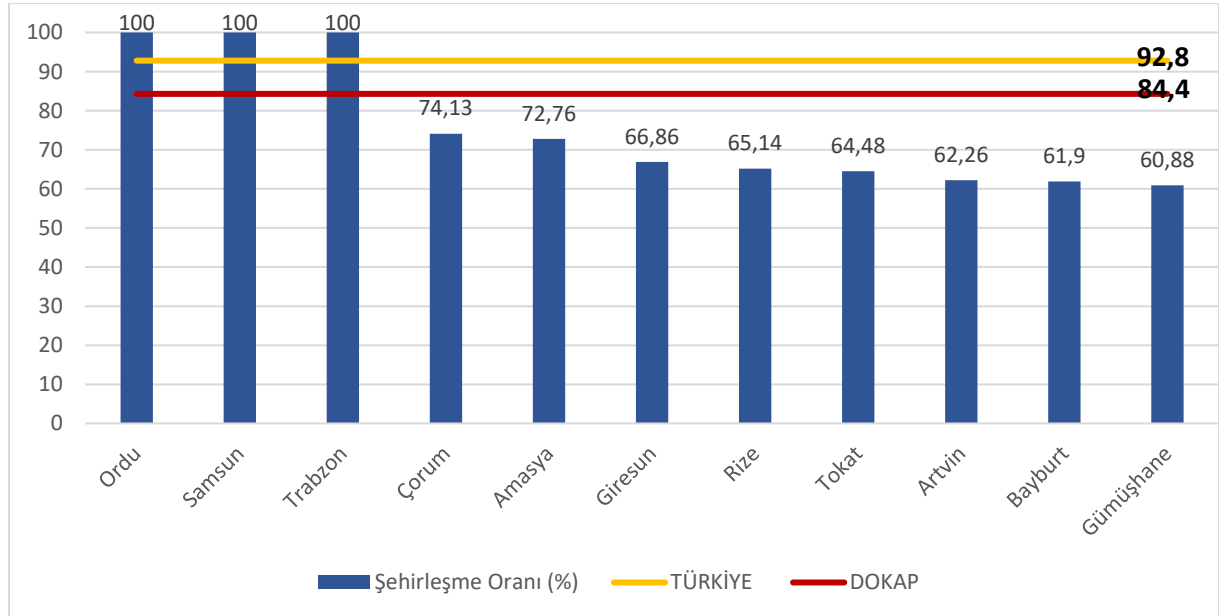
Tablo 6.43: DOKAP İlleri ve Türkiye Nüfus Dağılımı ve Şehirleşme Oranı (2012-2019)

İller	İl ve İlçe Merkezleri		Belde ve Köyler		Toplam		Şehirleşme Oranı (%)	
	2012	2019	2012	2019	2012	2019	2012	2019
Amasya	211.474	245.778	110.809	92.022	322.283	337.800	65,6	72,8
Artvin	93.673	106.389	73.409	64.486	167.082	170.875	56,1	62,3
Bayburt	40.564	52.517	35.233	32.326	75.797	84.843	53,1	61,9
Çorum	365.526	393.522	164.449	137.342	529.975	530.864	68,9	74,1
Giresun	248.957	299.792	170.598	148.608	419.555	448.400	59,3	66,9
Gümüşhane	67.514	100.157	67.702	64.364	135.216	164.521	49,9	60,9
Ordu	423.295	754.198	318.076	-	741.371	754.198	57,1	100
Rize	207.631	223.584	116.521	119.628	324.152	343.212	64,1	65,1
Samsun	840.399	1.348.542	411.323	-	1.251.722	1.348.542	67,1	100
Tokat	358.494	395.106	255.496	217.641	613.990	612.747	58,4	64,5
Trabzon	426.882	808.974	331.016	-	757.898	808.974	56,3	100
DOKAP	3.284.409	4.728.559	2.054.632	876.417	5.339.041	5.604.976	61,5	84,4
Türkiye	58.448.431	77.151.280	17.178.953	6.003.717	75.627.384	83.154.997	77,3	92,8

Kaynak: TÜİK

2019 yılı DOKAP Bölge illeri ortalama şehirleşme oranı yüzde 84,4; Türkiye şehirleşme oranı yüzde 92,8'dir.

Grafik 6.48: DOKAP Bölgesi İlleri ve Türkiye Şehirleşme Oranı (2019)

Kaynak: TÜİK

DOKAP Bölgesi genelinde coğrafi kısıtlılıklar nedeni ile kentleşme alanında önemli sorunlar yaşanmaktadır. Arazi stokunda yaşanan sorunlar yeni kentsel alanların üretiminde büyük zorluklara neden olmaktadır. Ayrıca kentsel alanlar kıyı kesimlerde dar koridor şeklinde

dağılım göstermekte, mevcut kentsel alanlardaki çarpık yapılaşma ve dere yataklarına yapılan kontrolsüz yapılaşmalar olası sel felaketlerinde can ve mal kayıplarının yaşanmasına neden olmaktadır. Bilindiği üzere yaşanabilir mekânların oluşturulması bölge içinden dışarıya gerçekleşen nitelikli göçün önlenmesinde, bununla birlikte bölge kalkınmasında önemli bir parametre olan nitelikli insan kaynağının bölge içine çekilmesinde büyük önem arz etmektedir.

6.10.2 Ulaşım Altyapısı

Bölge Karayolları Genel Müdürlüğüne belirlenmiş ana akslardan 7 tanesi ile ilişkilidir. Bu ana kara ulaşım aksları kuzey-güney yönünde bölgenin diğer bölgelerle olan bağlantısını sağlamaktadır. Ana kara ulaşım akslarını oluşturan yolların kalitesi artırıldıkça özellikle bölge limanlarının kullanım oranları artacak, yatırımcılar için daha cazip bir hale gelecek ve ayrıca turizm sektöründe beklenen canlanma ivmelenecektir. Ayrıca DOKAP Bölgesi sahip olduğu coğrafi konum gereği 9 farklı uluslararası ulaşım ağını da ihtiva etmektedir.

DOKAP Bölgesinde 2018 yılında en fazla il ve devlet yolu uzunluğuna sahip il Çorum olurken en az il ve devlet yolu uzunluğuna sahip il Bayburt'tur. 2018 yılında il ve devlet yolunda en fazla artış ise Trabzon ilinde gerçekleşmiştir.

Bölgede 2018 yılında en fazla köy yolu uzunluğuna sahip il (büyükşehirler hariç) Giresun olup en az uzunluğa sahip ilin Bayburt olduğu görülmektedir.

DOKAP Bölgesinin il ve devlet yolu uzunluğu 2013 yılında 7.728 km olarak görülürken 2018 yılında bu sayı 7.871 km'ye çıkmaktadır. Bölgenin Türkiye geneline oranı ise 2013'de yüzde 12,17 olarak hesaplanırken 2018 yılında azalarak yüzde 12,08 olmuştur.

Tablo 6.44: DOKAP Bölgesi Karayolu Uzunlukları (2013-2018)

İller	2013				2018			
	İl ve Devlet Yolu (km)	Otoyol (km)	Bölünmüş Yol (km)	Köy Yolu (km)	İl ve Devlet Yolu (km)	Otoyol (km)	Bölünmüş Yol (km)	Köy Yolu (km)
Amasya	504	-	29	3.054	497	-	252	3.057
Artvin	623	-	22	5.468	641	-	46	7.162
Bayburt	309	-	2	1.840	317	-	104	1.955
Çorum	1.047	-	59	4.844	1.055	-	319	4.945
Giresun	778	-	28	7.042	774	-	111	7.506
Gümüşhane	602	-	1	4.124	628	-	77	4.112
Ordu	992	-	39	10.296	1.001	-	125	-
Rize	482	-	20	6.285	516	-	161	6.834
Samsun	799	-	111	8.648	795	-	298	-
Tokat	703	-	16	4.282	707	-	255	4.474
Trabzon	889	-	73	12.379	940	-	225	-
DOKAP	7.728	-	400	68.262	7.871	-	1973	40.045
Türkiye	63.496	2.127	23.051	323.043	65.174	2.842	25.705	179.537
DOKAP/ Türkiye	12,17	-	1,73	21,13	12,08	-	7,86	22,30

Kaynak: TÜİK, Karayolları Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı (KÖYDES Projesi Envanteri)

Doğu Karadeniz Bölgesinin coğrafi şartları gereği ulaşım olanakları sınırlıdır. Karadeniz bölünmüş yolu sahil bölümünün ana arteri olarak faaliyet göstermektedir. Sarp Sınır Kapısı'nın gün geçtikçe daha yoğun kullanılması ile bölge sanayisinin gelişmesi sonucunda

Karadeniz Sahil Yolunun trafik yükü oldukça artmış ve kent geçişleri sorunlu hale gelmeye başlamıştır.

Bu kapsamda; bölge içi ve bölgeye ulaşımın kalitesinin artırılması ve çeşitlendirilmesi, ulaşım ağlarının birbirleriyle entegre edilmesi, ulaştırma altyapı eksikliklerinin tamamlanması, Bölgenin İç Anadolu, DAP ve GAP Bölgeleri ile olan bağlantıların güçlendirilmesi önemli ihtiyaç alanları olarak güncelliğini korumaya devam etmektedir.

DOKAP Bölgesinde yer alan demiryollarına sahip iller Amasya, Samsun ve Tokat'tır. 2013 yılında yolcu (kişi) ve yük (ton) taşıma sayıları açısından ilk sırada yer alan il Samsun olurken son sırada ise Amasya ili yer almaktadır. Bölgede demiryolu bulunan iller arasında 2018 yılında en fazla konvansiyonel hat uzunluğuna sahip il Samsun'dur.

2016-2020 yılları arasında Samsun-Kalın hattı bakım onarım ve sinyalizasyon çalışmaları nedeniyle yük trafiğine kapalı olduğundan 2018 yılında herhangi bir demiryolu taşımacılığı yapılmamıştır.

Tablo 6.45: Demiryolu Hat Uzunlukları, Yolcu Sayısı ve Taşınan Yük Miktarı (2013-2018)

İller	Konvansiyonel Hatlar (km)		Yolcu Taşıma (kişi)		Yük Taşıma (ton)	
	2013	2018	2013	2018	2013	2018
Amasya	69	81	202.386	-	234.451	-
Artvin	-	-	-	-	-	-
Bayburt	-	-	-	-	-	-
Çorum	-	-	-	-	-	-
Giresun	-	-	-	-	-	-
Gümüşhane	-	-	-	-	-	-
Ordu	-	-	-	-	-	-
Rize	-	-	-	-	-	-
Samsun	148	206	349.240	-	1.341.179	-
Tokat	137	168	119.684	-	530.174	-
Trabzon	-	-	-	-	-	-
DOKAP Bölgesi	354	455	671.310	-	2.105.804	-
Türkiye	9.718	11.527	41.781.676	48.177.462	51.481.392	55.401.162

Kaynak: Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü

DOKAP Bölgesinde; Amasya, Ordu-Giresun, Samsun, Tokat ve Trabzon olmak üzere 5 adet havalimanı bulunmaktadır. Bölgede 2019 yılında havayolu ulaşımında, uçak trafiği başta olmak üzere bagaj/kargo/posta ve taşınan yolcu sayısında ilk sırada Trabzon ili bulunmaktadır. Sonrasında ise sırasıyla Samsun ve Ordu-Giresun illeri gelmektedir. 2019 yılında DOKAP Bölgesinde toplam havayolu yolcu sayısının 6,5 milyon olduğu görülmektedir.

Tablo 6.46: DOKAP Bölgesi Havayolu Yolcu Sayısı, Taşınan Yük Miktarı ve Uçak Trafikçi Sayısı (2013-2019)

İller	İç Hat Dış Hat Toplam Yolcu Sayısı (kişi)		Bagaj+Kargo+Posta (Yük miktarı-ton)		Uçak Trafikçi	
	2013	2019	2013	2019	2013	2019
Amasya-Merzifon	113.458	167.758	977	1.371	1.073	1.277
Ordu-Giresun	-	1.060.265	-	8.280	-	7.979
Samsun-Çarşamba	1.332.148	1.489.333	13.414	13.978	11.156	15.238
Tokat	17.796	-	155	-	510	400
Trabzon	2.620.887	3.770.878	34.325	35.537	20.788	25.926
DOKAP Bölgesi	4.084.289	6.488.234	48.870	59.166	33.527	50.820
Türkiye	149.430.421	208.373.696	2.595.317	4.090.168	1.223.795	1.556.417

Kaynak: DHMİ

6.10.3 Bilişim Altyapısı

2013-2018 yılları arasında DOKAP Bölgesinde sabit genişbant abone yoğunluğu yüzde 8,3'ten yüzde 12,8'e; mobil genişbant abone yoğunluğu ise yüzde 28,7'den yüzde 67,6'ya yükselmiştir. Fiber optik kablo uzunluğu ise 2013'te 19.200 km iken 2018'de 28.130 km olmuştur. 2018 yılına göre sabit genişbant abone yoğunluğu en fazla olan il Trabzon'dur. Trabzon ilini Rize ve Samsun illeri takip etmektedir. Mobil genişbant abone yoğunluğunda bölge genelinde önemli artışlar yaşanmıştır. 2013-2018 yılları arasında hemen hemen bütün DOKAP illerinde üç kata yakın artış sağlanmıştır. 2018 yılı verilerine göre mobil genişbant abone yoğunluğu en fazla olan il Amasya olurken, Amasya ilini Artvin ve Samsun illeri takip etmektedir. Fiber optik kablo uzunluklarında da 2013 yılından 2018 yılına tüm illerde önemli artışlar yaşanmıştır. 2018 verilerine göre fiber optik kablo uzunluğu en fazla olan il Samsun olmuştur. Samsun ilini Trabzon ve Ordu illeri takip etmektedir.

Tablo 6.47: Bilişim Altyapısı İstatistikleri (2013-2018)

İller	Sabit Genişbant Abone Yoğunluğu (%)		Mobil Genişbant Abone Yoğunluğu (%)		Fiber Optik Kablo Uzunluğu (km)	
	2013	2018	2013	2018	2013	2018
Amasya	8,1	12,6	33,2	85,2	1.272	1.703
Artvin	9,6	13,4	31,7	73,8	1.039	1.801
Bayburt	6,8	11,1	28,3	63,5	731	1.004
Çorum	7,2	12,1	26,1	66,6	2.126	2.841
Giresun	8,6	12,2	28,1	60,7	1.841	2.510
Gümüşhane	5,8	8,0	24,3	47,2	963	1.290
Ordu	6,7	10,4	27,5	64,6	2.160	2.902
Rize	10,4	14,8	32,7	66,6	1.187	1.887
Samsun	9,0	14,4	28,1	72,2	3.446	5.750
Tokat	6,5	9,8	25,7	61,1	1.825	2.635
Trabzon	10,3	15,7	31,9	69,0	2.610	3.807
DOKAP	8,3	12,8	28,7	67,6	19.200	28.130
Türkiye	10,9	16,3	31,5	74,5	227.413	355.028

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

6.10.4 İçme Suyu, Atık Su, Katı Atık

DOKAP Bölgesinde 2018 yılında içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı yüzde 95'tir. Bu oran Türkiye genelinde yüzde 99'a kadar çıkmaktadır.

2018 yılında içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı yüzde 42 iken, Türkiye genelinde bu oran yüzde 60'tır.

Belediyelerde kişi başı çekilen su miktarına göre DOKAP Bölgesinde ilk sırada yer alan il Trabzon'dur.

Tablo 6.48: DOKAP Bölgesi İçme/Kullanma Şebekesi ve Arıtma Tesisleri Durumu (2018)

İller	İçme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı (%)	İçme ve kullanma suyu arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı (%)	Belediyelerde kişi başı çekilen günlük su miktarı (litre/kişi-gün)	Belediyelerde içme ve kullanma suyu şebekesi için çekilen yeraltı suyunun toplam çekilen su miktarı içindeki oranı (%)
Amasya	99	-	262	96
Artvin	97	26	221	59
Bayburt	100	-	231	100
Çorum	100	35	208	62
Giresun	93	3	199	99
Gümüşhane	96	24	217	86
Ordu	90	62	190	31
Rize	93	75	200	36
Samsun	96	80	246	18
Tokat	98	1	240	100
Trabzon	88	70	355	7
DOKAP Bölgesi	95	42	234	63
Türkiye	99	60	224	46

Kaynak: TÜİK

2018 yılında DOKAP Bölgesinde belediyelerde kanalizasyon şebekesinden dışarıya atılan atıksu miktarı en fazla olan il Trabzon (78.933 m³) olurken, en düşük miktar Bayburt (2.958 m³) ilinde görülmektedir.

Tablo 6.49: Belediye Atıksu İstatistikleri (2018)

İller	Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı (%)	Belediyelerde kişi başı günlük atıksu miktarı (litre/kişi-gün)	Belediyelerde kanalizasyon şebekesinden dışarıya atılan atıksu miktarı (1000 m ³ /yıl)	Belediyeler tarafından arıtılan atıksu miktarı (1000 m ³ /yıl)	Atıksu arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun belediye nüfusu içindeki payı (%)	Belediye toplam atıksu arıtma tesisi sayısı
Amasya	99	159	13.998	6.687	58	4
Artvin	91	124	4.238	-	-	-
Bayburt	96	169	2.958	2.611	81	2

İller	Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı (%)	Belediyelerde kişi başı günlük atıksu miktarı (litre/kişi-gün)	Belediyelerde kanalizasyon şebekesinden deşarj edilen atıksu miktarı (1000 m ³ /yıl)	Belediyeler tarafından arıtılan atıksu miktarı (1000 m ³ /yıl)	Atıksu arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun belediye nüfusu içindeki payı (%)	Belediye toplam atıksu arıtma tesisi sayısı
Çorum	99	194	27.706	24.042	82	12
Giresun	83	120	10.830	5.673	51	10
Gümüşhane	96	123	4.395	3.010	61	3
Ordu	70	183	36.033	36.033	70	24
Rize	82	147	9.784	7.011	62	5
Samsun	77	170	63.921	55.045	66	17
Tokat	96	133	21.640	13.583	57	26
Trabzon	87	308	78.933	61.294	68	15
DOKAP	89	166	274.436	214.989	66	118
Türkiye	91	188	4.795.130	4.236.419	79	991

Kaynak: TÜİK

Belediyeler tarafından arıtılan atıksu miktarında ise bölge illerinden ilk sırada yine Trabzon ili yer almaktadır. Diğer taraftan en az miktarın Bayburt ilinde olduğu görülmektedir. Belediyelerdeki toplam arıtma tesisi sayısında ilk sırada Tokat (26) ili bulunurken en az tesis sayısı Bayburt (2) 'ta olup Artvin ilinde tesis bulunmamaktadır.

Tablo 6.50: DOKAP Bölgesi Belediye Atık İstatistikleri (2018)

İller	Kişi başı ortalama belediye atık miktarı (kg/kişi-gün)	Atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfus içinde oranı (%)	Atık hizmeti verilen nüfusun belediye nüfusu içinde oranı (%)	Toplanan atık miktarı (1000 ton)	Çöp depolama sahalarında bertaraf edilen belediye atık miktarı (1000 ton)	Diğer bertaraf (çöp depolama sahası ve yakma tesisi hariç) (1000 ton)
Amasya	1	72	100	89	89	-
Artvin	1,2	59	100	45	45	-
Bayburt	0,9	61	100	16	16	-
Çorum	1,08	73	99	155	146	9
Giresun	1,13	63	97	119	119	-
Gümüşhane	1,04	59	94	36	36	0
Ordu	1,01	91	91	257	257	-
Rize	1,25	63	98	100	100	-
Samsun	0,98	84	84	402	402	-
Tokat	1,09	75	99	181	180	1
Trabzon	0,81	99	99	237	231	6
DOKAP	1,04	73	96	1.637	1.621	16
Türkiye	1,16	93	99	32.209	32.014	195

Kaynak: TÜİK

2018 yılında DOKAP Bölgesinde en fazla toplanan atık miktarı Samsun (402 bin ton) ilindeyken en az miktarın Bayburt (16 bin ton) ilinde olduğu görülmektedir. Çöp depolama sahalarında bertaraf edilen belediye atık miktarı en fazla olan il yine Samsun iken, son sırada da yine Bayburt yer almaktadır.

Bölge illerinden kişi başına ortalama belediye atık miktarı en fazla olan il Rize (1,25 kg/gün) olup en az miktar Trabzon (0,81 kg/gün) ilinde görülmektedir.

DOKAP Bölgesi sahip olduğu zengin doğal kaynaklar neticesinde etkili bir çevre yönetimi sistemine ihtiyaç duymaktadır. Özellikle günümüz dünyasında çevre kirliliğinin artış göstermesi ve buna bağlı olarak doğal kaynakların kontrolsüz olarak tüketilmesi çevre kaynaklarının korunmasını stratejik bir alana taşımıştır. DOKAP Bölgesi gibi doğa turizminde önemli bir cazibe merkezi olan bir bölgenin etkin bir çevre yönetimine sahip olması büyük önem arz etmektedir.

Bölgede çevresel kirleticilerin başında evsel atıklar gelmektedir. Bunun yanında fındık ve çay tarımının yapıldığı alanlarda yanlış tarım teknikleri sonucunda yer altı suyu kaynakları ve akarsu kaynaklarının belirli oranda kirlendiği gözlenmektedir.

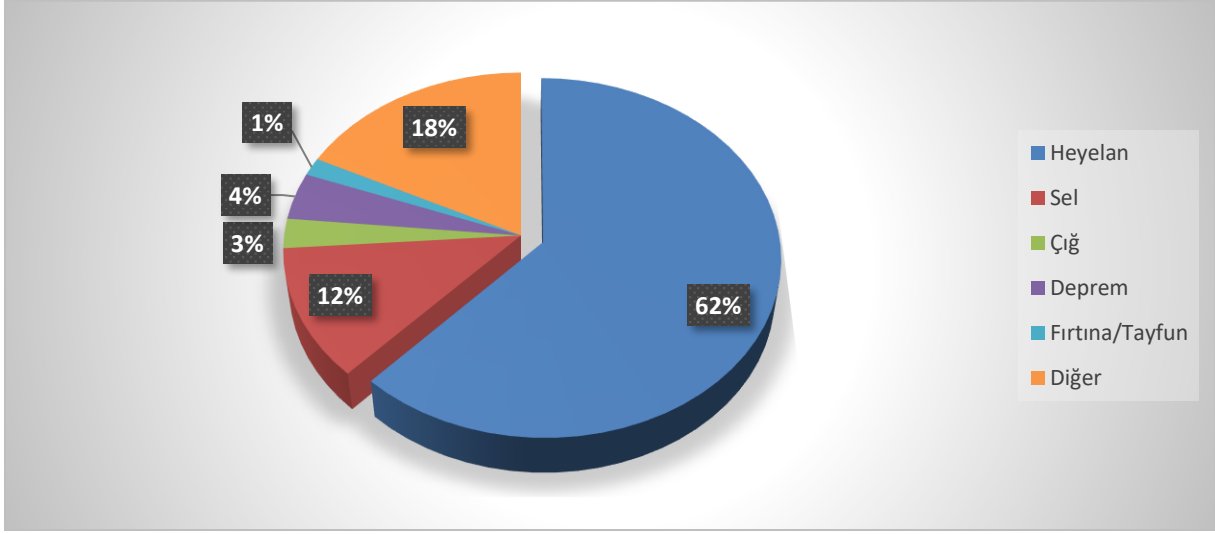
Bölge kirleticilerinden birisi olan katı atıkların bütüncül bir yaklaşım ile çözülmesi konusunda DOKAP Eylem Planı 2014-2018 döneminde DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı DOKAP Bölgesi Katı Atık Bertaraf Sistemleri ve Düzenli Depolama Alanları Yer Tespiti projesini uygulamıştır. Söz konusu projenin sonuç raporları ilgili taraflarla paylaşılmış, bu doğrultuda çalışmanın esasları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından uygulamaya konulmuştur.

Sahil kesimindeki çarpık kentleşmenin sonucunda kıyıya paralel uzanan şehir yapılarının varlığı denizin havayı temizleyici etkisinin şehrin iç kesimlerine ulaşımını engellemektedir. Bunun sonucunda şehir içi yerleşim yerlerinde bilhassa kış aylarında önemli ölçüde hava kirliliği sorunu yaşanmaktadır. Doğalgaz iletim hatlarının birçok ilde kurulmasının tamamlanması hava kirliliğinde -geçmiş yıllara nazaran- azalmanın yaşanmasını sağlamıştır. Bununla birlikte yanlış tarım teknikleri sonucunda yapılan zirai ilaçlama ve gübre kalıntılarının dereler aracılığıyla denize ulaşması, evsel atıklar, bazı kırsal yerleşim yerlerindeki kanalizasyon atıklarının derelere sızması gibi etkenler deniz kirliliğinin başlıca nedenleri arasında görülmektedir. Kentsel yerleşim alanlarındaki kanalizasyon atıklarının derin deşarj yöntemine tabi tutulması geçmiş döneme nazaran deniz kirliliğini azaltıcı etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.10.5 Afet Durumu

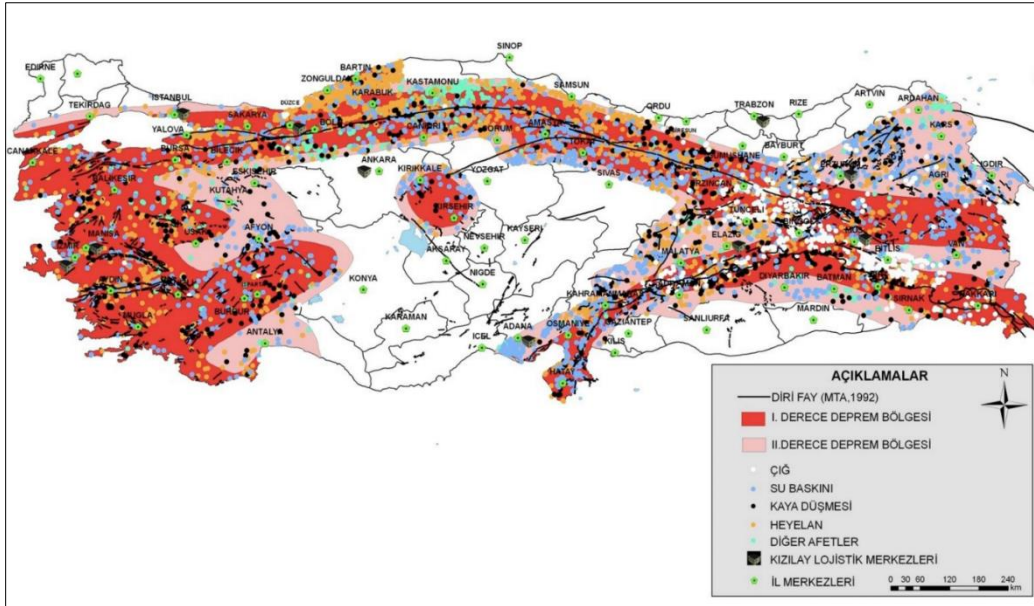
DOKAP Bölgesi birçok doğal afet olayının yaşandığı bölge olma özelliği taşımaktadır. 2020 yılı itibarıyla DOKAP Bölgesinde en fazla gerçekleşen afet yüzde 62 ile heyelan olurken onu yüzde 12 ile sel ve yüzde 4 ile deprem izlemektedir.

Grafik 6.49: DOKAP Bölgesi Afet Durum Grafiği

Kaynak: AFAD Afet Bilgi Bankası

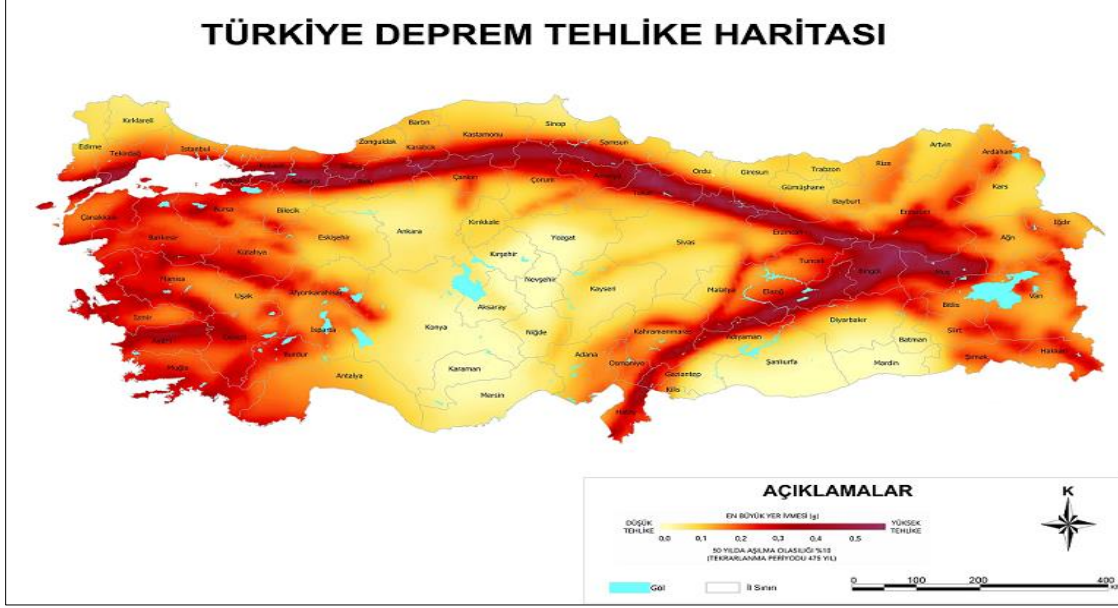
Şekil 6.1: Türkiye Afet Haritası

Kaynak: AFAD

DOKAP Bölgesinin Doğu Karadeniz Bölgesinde kalan kısmı deprem kuşağında yer almadığı için yüksek ölçekli depremlere yakalanma riski çok azdır. Orta Karadeniz’de yer alan Amasya, Çorum, Tokat ve Samsun illerinin büyük bir kısmı ise Kuzey Anadolu fay hattı üzerinde olup yüksek deprem riski taşımaktadır.

Şekil 6.2: Türkiye Deprem Tehlike Haritası

Kaynak: Kaynak: AFAD

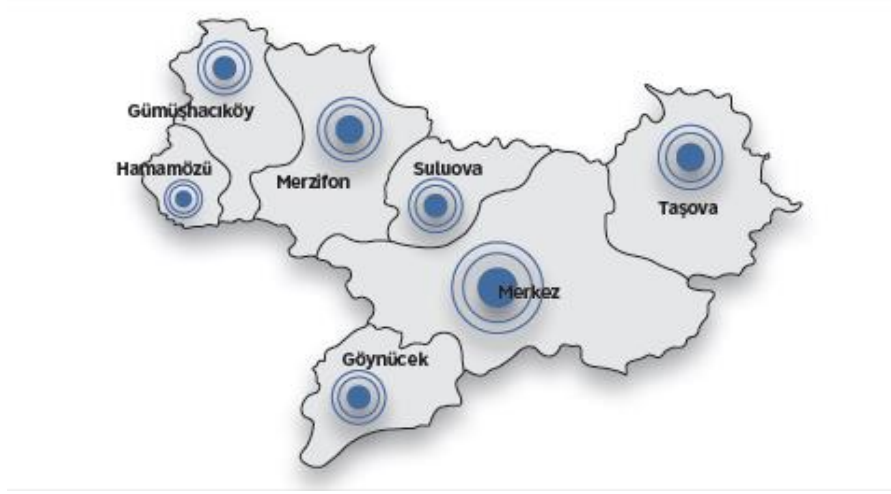
7. İL BAZINDA ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER

Bölgede; su ürünleri, eğitim, tarım, yöresel ürünler, arıcılık, meyve ve bitki çayları, organik hayvancılık, turizm, maden ve cevher, doğal taş, pestil/köme sektörleri ilk bakışta öne çıkan sektörler olarak gözlemlenmektedir. 2014 yılında Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) tarafından gerçekleştirilen kümelenme ve sektörel yenilik çalışmaları da benzer sektörlerle işaret etmektedir.

- **Amasya**

Amasya, Anadolu'nun temel bağlantı doğrultuları olan ve Orta Karadeniz'i doğu-batı ile güneybatı-kuzeydoğu doğrultularında kesen eksenlerin kavşak noktasında, Avrupa-Türkiye-İran ile Avrupa-Türkiye-Kafkasya yol ağı üzerinde bulunmaktadır.

Sivas-Samsun demiryolu güzergâhı üzerinde bulunan Amasya'da, bu hat üzerinden yolcu ve ağır tonajlı yük taşımacılığı; Samsun Limanı'ndan ise konteyner taşımacılığı yapılmakta, Amasya-Merzifon havaalanının sağladığı avantajlarla da kombine ulaşımın tüm olanaklarından yararlanılmaktadır.

Şekil 7.1: Amasya İli ve İlçeleri Haritası

Amasya; 8.500 yıllık tarihiyle ev sahipliği yaptığı uygarlıkların önemli idarî, bilim ve kültür merkezi olmuştur. Bu özelliği sayesinde ülkemizin ve dünyanın sayılı “müze-kent” lerinden, birisi olarak kabul edilmektedir. Türkiye 2023 Turizm Stratejisi’nde 15 marka kentten birisi olarak belirlenen Amasya için yapılan GZFT analizleri, stratejik planlar, Kültür ve Turizm Bakanlığı Amasya Turizm Destinasyonu ile ildeki hâkim sektörlerden birisinin turizm olduğu gerçeği ortaya çıkarılmış, yerel aktörlerin de bu konuda görüş birliği içinde olduğu görülmüştür.

Amasya ili GSYH’nin sektörel dağılımı değerlendirildiğinde; hizmetler sektörü ve bağlı iş kollarının il ekonomisinde baskın olduğu görülmekte, sanayi sektörünün ise Türkiye ortalamasının altında kaldığı gözlenmektedir. Bununla birlikte, tarımsal üretimin artması ve çeşitlenmesi ile endüstriyel tarım yatırımları ilde hızla artmaktadır.

Geliştirilen yatırımcı dostu iklime bağlı olarak çeşitli sanayi kollarının gelişmesinin ivme kazandığı görülmekte, Amasya OSB’de boyutlandırılmış bloktaş-doğal taş sektörünün, Merzifon OSB’de ise, elektrikli ev aletleri, plastik, metal ile dokuma, giyim eşyası sanayi gibi imalat sanayi alt kollarının, OSB’ler dışında da gıda ürünleri ve içecek imalatı sanayilerinin önemli gelişme kaydettiği görülmektedir. Özellikle Merzifon OSB’de yoğunlaşmış olan elektrikli makine ve ev aletleri ile yan sanayiinin davlumbaz, aspiratör, fırın, bulaşık makinesi kapakları, elektrik kablosu, ısı cam, elektrik motoru gibi katma değeri yüksek ankastre ürünler ve parçaların üretildiği görülmekte, her yıl düzenli artan hacimleriyle 60 ülkeye ihracat yapıldığı bilinmektedir. İl sanayisinde yaşanan bu hızlı değişim dış ticaret değerlerine de yansımış olup, TÜİK verilerine göre, Amasya ili toplam ihracatı, 2019 yılında 113,3 milyon ABD dolarına yükselmiştir.

Sarı-bal rengindeki Amasya Beji Doğal Taşı, Çin Halk Cumhuriyeti başta olmak üzere 45 ülkeye ihracatı gerçekleştirilen, görünüm ve kalitesiyle ulusal ve uluslararası ölçekte adını duyurmayı başarmış bir ürün özelliğine sahiptir. İzmir Ticaret Odası verilerine göre Amasya ilindeki doğal taş üretimi 2000 yılında 4.995 m³ iken, üretim miktarı 2013 yılında 130.000 m³’ü aşmış; Amasya Beji, dünyanın saygın organizasyonlarının ve pazarlarının talep ettiği markalardan birisi durumuna yükselmiştir. Doğal taş üretiminde Amasya, blok ve plakadan 0,5

cm'ye kadar her boyut ve teknikte işlenmiş, yarı işlenmiş ve hammadde üretimi gerçekleştirebilecek kapasite ve çağdaş teknolojiye; 6 sınıfta 18 farklı doğal taştan oluşan ürün gamına sahiptir.

İl genelinde 254.960 hektar tarım arazisi bulunmakta olup, bu değer il yüzölçümünün, yüzde 45'ine, karşılık gelmektedir. Buğday, arpa, haşhaş tohumu, kuru soğan ile kiraz, şeftali ve elma önemli tarım ürünlerini oluşturmaktadır.

Amasya özellikle kiraz üretiminde bir marka olma yolunda son yıllarda önemli aşama kaydetmiştir. Amasya genelinde çok erkenci çeşitlerden dalbastı, İzmir karası; ortanca çeşitlerden karga yüreği, napolyon, türko; geç çeşitlerden ise Isparta, Van, bing, lambert, sweetheart, lapins, regina ve dünya pazarlarında "Türk Kirazı" olarak satışa sunulan Ziraat kirazı başlıca çeşitler olarak yetiştirilmektedir. Yine ildeki hayvansal ürünler de işlenerek yüksek katma değere sahip ürünler olarak pazarlanmaktadır. Özellikle Besi OSB'de ülkemizin en büyük kırmızı et kesimhaneleri faaliyet göstermektedir. Kesimhanenin ürünleri Amasya Et Ürünleri markası ile büyük AVM'lerde yer almaktadır. Diğer taraftan ülkemizin en başarılı kooperatif yapılanmalarından birisi de Amasya Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği bünyesinde faaliyet gösteren Amesia Çalışan Arılar Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi'dir. Kooperatif ürünleri, kendi satış ağları dışında ünlü perakende zincirlerinin raflarında tüketiciyle buluşmaktadır.

2019 yılında çiçek bamyası ve misket elması için coğrafi işaret alınmış, katma değeri yüksek işlenmiş ürünlerle e-ticaret altyapısının geliştirilmesine yönelik projeler başlatılmıştır. İlde özellikle Suluova Besi OSB'nin de etkin şekilde devreye girmesinin tarımsal sanayi için itici bir güç olması beklenmektedir.

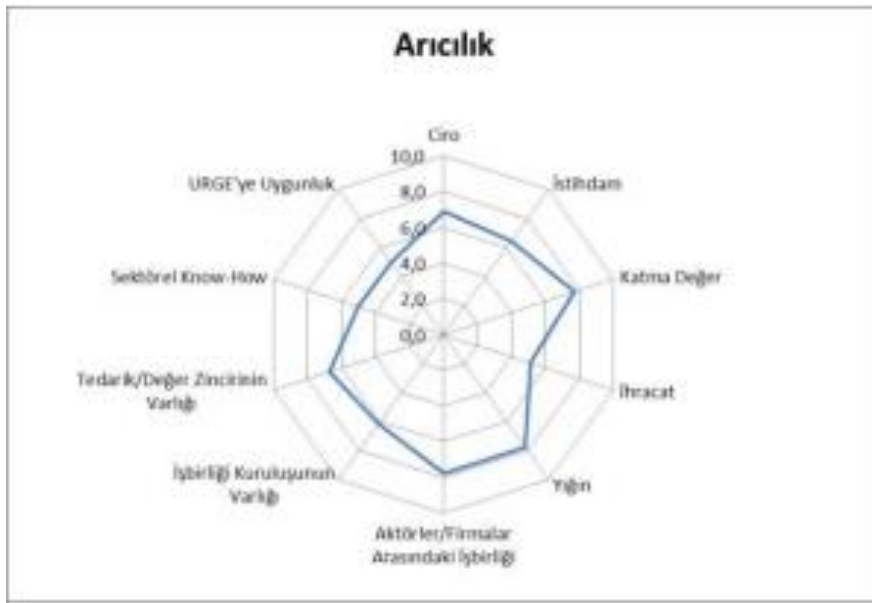
Tablo 7.1: Amasya İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu

Amasya İli Öncelikli Sektörler	Öncelikli Sektör Adı	Sektör İsmi
1. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	HİZMETLER
	Bölüm	Turizm
	Grup	Kültür ve Doğa Turizmi
	Sınıf	Kültür Turizmi
2. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	SANAYİ
	Bölüm	Metal ve makine imalatı sanayi
	Grup	Elektrikli teçhizat imalatı
	Sınıf	Elektrikli ev aletlerinin imalatı
3. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	SANAYİ
	Bölüm	Gıda ürünlerinin imalatı
	Grup	Öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı
	Sınıf	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı

- **Artvin**

Türkiye genelindeki toplam 105 ana arı üretim işletmesinin 16'sına sahip olan Artvin, ana arı üretiminde Türkiye'de ilk sırada yer almaktadır. Artvin'in Borçka ilçesinde yer alan ve UNESCO tarafından dünyadaki sayılı biyosfer rezerv alanlarından biri ilan edilen Camili (Macahel) havzası Türkiye'deki ilk ve tek biyosfer rezerv alanıdır. Dünyadaki en verimli üç arı ırktan biri olan Saf Kafkas Ana Arı Irkı'nın Gen Merkezi bu havzadadır. Bu kapsamda Ardahan ile birlikte Artvin'de yapılan arıcılık faaliyetleri, devlet tarafından "Gen Kaynaklarının Korunması" desteğiyle geliştirilmektedir.

Grafik 7.1: Önceliklendirme Metodu Kullanılarak Yapılan Analizlerde Artvin'de Arıcılığın Kümelenmeye Uygunluk Durumu

Tablo 7.2: Artvin İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu

Artvin İli Öncelikli Sektörler	Öncelikli Sektör Adı	Sektör Kodu	Sektör İsmi
1. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	1	Tarım
	Bölüm	1.2	Ormancılık
	Grup	1.2.2	Odun Dışı Orman Ürünleri Toplanması
	Sınıf	1.2.2.1	Tabii Yetişen Ürünlerin Toplanması
2. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	5	Hizmetler
	Bölüm	5.1	Turizm
	Grup	5.1.2	Spor ve Doğa Turizmi
	Sınıf	5.1.2.6	Botanik, Yayla ve Kamp/Karavan Turizmi
3. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	1	Bitkisel Üretim
	Bölüm	1.5	Organik Tarım ve Hayvancılık
	Grup	1.5.1	Organik Tarım ve Hayvancılık
	Sınıf	1.5.1.3	Organik Arı Ürünleri Üretimi

- **Bayburt**

İlin ekonomik faaliyetlerinde hayvancılık ve bitkisel tarım başat sektörler olarak ön plana çıkmaktadır. Hayvancılık ilin geçim kaynaklarından en önemlisidir. Arazi hayvancılık yapmaya elverişli olup, yüksek mera varlığı meraya dayalı besi hayvancılığını öne çıkarmaktadır. Son yıllarda sulama yatırımlarının artması ve yapılan hayvan ırk ıslah çalışmaları ile süt hayvancılığı da ilgi görmeye başlamıştır. Bayburt tarihi ticaret yolu olan Trabzon-İran arasındaki İpek ve Baharat Yolu'nun bir durağıdır. Günümüzde ise İranlı turistlerin Karadeniz'e geçiş güzergâhında önemli bir uğrak noktasıdır.

Son zamanlarda ilde doğal taş sektöründe yaşanan olumlu gelişmelerle birlikte doğal taş üreticilerine ve müşterilerine fırsatlar sunulmaktadır. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'nün 2005 yılında il genelinde yaptığı araştırmada aralarında daha çok tüf, traverten ve mermerden oluşan 2,5 milyon tonluk ispatlı rezervin varlığı ortaya çıkmıştır. Bölgede özel sektör doğal taş işletmelerinin yanı sıra AB destekli kamu yatırımı olan ve 9,3 milyon Avro bütçe ile hayata geçirilen Bayburt Doğal Taş Fabrikası bulunmaktadır. Tesis sahip olduğu yenilikçi teknolojisi ve kapasitesiyle Bayburt'ta ve bölgede katma değer yaratmaktadır. Özel doğal taş üreticisi firmaların her geçen gün bölgeye olan ilgileri ve yatırımları artmaktadır. Bu kapsamda Bayburt OSB müsait parselleri, yatırımcılar için cazip yatırım ortamı sunmaktadır. 2017 yılında Kalkınma Bankası ile birlikte yapılan "Bayburt İli Uygun Yatırım Alanları Araştırması"nda Bayburt ili için önerilen ve il ekonomisine katkı sağlayacağı düşünülen yatırım konuları NACE 2 kodlarına göre şu şekildedir;

- **Tarım Sektörü:** 01-11- Tahılların yetiştirilmesi (buğday, arpa), 01.19.01- Hayvan yemi bitkilerinin yetiştiriciliği, 01.41-Sütü sağılan büyük baş hayvan yetiştiriciliği, 01.42- Diğer sığır ve manda yetiştiriciliği, 01.45-Keçi yetiştiriciliği, 01.47-Kümes hayvanları yetiştiriciliği,01.49.01-Arıcılık, bal ve organik bal mumu üretilmesi.
- **İmalat Sanayi:** 10.1- Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı, 10,5-Süt ürünleri imalatı, 10.7-Fırın ve unlu mamuller imalatı, 10.83.01-Çayın İşlenmesi, 14.1. Giyim Eşyaları İmalatı (Kürk hariç), 15.11-Derinin tabaklanması ve işlenmesi, 22.22- Plastik torba, çanta, poşet, çuval, kutu, damacana, 23.3-Kilden inşaat malzemeleri, 23.6- Beton, çimento ve alçıdan yapılmış eşyalar, 23.7-Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi, 310-Mobilya imalatı.
- **Enerji:** 35.11- Elektrik enerjisi üretimi (Biyokütle).
- **Hizmetler:** 52.10- Depolama ve Ambarlama, 56.10- Lokantalar ve Turistik Dinlenme Tesisleri.

Tablo 7.3: Bayburt İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu

Bayburt İli Öncelikli Sektörler	Öncelikli Sektör Adı	Sektör İsmi
1. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	SANAYİ
	Bölüm	Taş ve Toprakta Yapı Malzemeleri İmalatı
	Grup	Doğal Taş ve Mermer İşleme
	Sınıf	Taş ve Mermer İşleme

Bayburt İli Öncelikli Sektörler	Öncelikli Sektör Adı	Sektör İsmi
2. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	TARIM
	Bölüm	Bitkisel Üretim
	Grup	Tahıl, Baklagil ve Yağlı Tohum Yetiştiriciliği
	Sınıf	Tahıl Yetiştiriciliği
3. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	TARIM
	Bölüm	Hayvancılık
	Grup	Büyükbaş Hayvancılık
	Sınıf	Süt Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği

- **Çorum**

Güçlü bir sanayi altyapısına sahip olan ilde makine imalatı (değirmen makinaları) ve toprağa dayalı sanayi ön plana çıkmaktadır. Kızılırmak nehrinin suladığı ovalarda çeltik tarımı da yapılmaktadır ve il Osmançık pirinci ile tanınmaktadır. Merkez, Sungurlu ve Osmançık olmak üzere toplam 3 OSB'ye sahip olan ilde ihtisas OSB bulunmamaktadır. OSB'ler karma OSB olarak faaliyet göstermekte olup en büyük doluluk oranı merkez OSB'dedir.

Çorum, İç Anadolu Bölgesinin Karadeniz'e açılan kapısı olması nedeniyle lojistik avantajlara sahiptir. Kendi öz sermayesi ile sanayileşmesini gerçekleştirmiş olan Çorum'da girişimcilik kültürü gelişmiştir. Ancak çoğunluğu aile işletmesi olan KOBİ'lerin çağın gerektirdiği yenilikleri işletmelerine adapte etmeye ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu açıdan işletmelerin kurumsal kapasitelerinin artırılması başta olmak üzere araştırma geliştirme ve yenilikçi üretim altyapılarını iyileştirme ve dış ticaret becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar önem kazanmaktadır.

TR83 Bölgesinin en canlı sanayi kenti olan Çorum, aynı zamanda milyar dolar hacminde ihracat yapan iller sıralamasında Türkiye'deki 19 ilden biridir.

Çorum makine imalatı başta olmak üzere toprağa dayalı sanayi ve gıda imalatı alanlarında teknik bilgi ve hammaddeye erişim imkânlarından ötürü avantajlı konumdadır. Tarımsal ürünler açısından birçok üründe üretim miktarı bakımından Türkiye'de ilk 10'da (tritikal, mercimek, yumurta, çeltik, ayçiçeği, buğday, soğan ve çörekotu vb.) yer alan Çorum verimli tarım arazileri ile ön plana çıkmaktadır. Kızılırmak nehrinin geçtiği topraklar başta olmak üzere sulanabilir tarım arazisi potansiyeli olan ilde, yapımı devam eden sulama yatırımları verimliliğin yükselmesine imkân verecektir. Ekilebilen alan büyüklüğünden dolayı özellikle verimli tarım yapabilecek şirketler için önemli bir yatırım alanıdır. Dünyada hektar başına ilaç kullanımı 3.100 gr, Türkiye'de 1.500 gr iken Çorum'da bu oran 500 gramdır. Bu nedenle il toprakları, kirliliğin az olması bakımından organik tarıma uygundur. Tarımsal imalat kapsamında başta un ve çeltik fabrikaları olmak üzere yem ve süt fabrikaları da ilde faaliyet göstermektedir.

Çorum'da makine imalatı konusunda ana sektör değirmen makineleri üretimidir. Geçmiş 1950'li yıllara dayanan sektörde irili ufaklı üreticiler bulunmaktadır. Sektördeki firmaların en önemli avantajlarından bir tanesi anahtar teslim fabrika yapmalarıdır. Sektörün önde gelen firmaları şimdiye kadar 100'den fazla ülkeye fabrika kurulumu gerçekleştirmiştir. Sektörün

yeni hedefi uzaktan kontrol edilebilen makine üretimi ile Endüstri 4.0 yolunda önemli bir adım atmaktır.

Sağlık endüstrisi Çorum için yıldızı parlayan sektörlerden biridir. Bu alanda üretim yapan birkaç firma olmasına rağmen Hitit Üniversitesi Bilimsel Teknik Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜBTUAM) sağlık cihazlarının ve ekipmanlarının test ve analizi konusunda ciddi bir kapasite oluşturmuştur. Mevcut altyapısı ile özel sektör ve kamuya hizmet veren merkez, ülkemizde ekipman eksikliği nedeniyle özellikle yurtdışına test ve analiz için başvuru alanlarda yoğunlaşmayı vizyon edinmiştir.

Çorum ili, Hititlere başkentlik yapmış olan Hattuşa ile turizmde önemli bir potansiyele sahiptir. 1986 yılında UNESCO listesine dahil edilen Hattuşa Antik kenti yerli ve yabancı turistleri ağırlamaktadır. Turizm altyapısının iyileştirilmesine yönelik projelere ve tanıtımına yönelik gerek doğa turizmi ile tarih turizmini birleştiren rotalarla gerekse tanıtım videosu ve yenilikçi dijital uygulamalarla gelecek yıllar için güçlü bir tanıtım atağına zemin hazırlanmıştır. Çorum ili tarihi dokusu, ormanları, yaylaları ve gastronomisi ile alternatif turizm avantajlarını içinde barındıran bir şehirdir.

Tablo 7.4: Çorum İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu

Çorum İli Öncelikli Sektörler	Öncelikli Sektör Adı	Sektör İsmi
1. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	SANAYİ
	Bölüm	Metal ve makine imalatı sanayi
	Grup	Diğer özel amaçlı makinelerin imalatı
	Sınıf	Gıda, içecek ve tütün işleme makineleri imalatı
2. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	SANAYİ
	Bölüm	Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı
	Grup	Kilden inşaat malzemeleri imalatı
	Sınıf	Fırınlanmış kilden tuğla, karo ve inşaat malzemeleri imalatı
3. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	HİZMETLER
	Bölüm	Turizm
	Grup	Kültür ve Doğa Turizmi
	Sınıf	Kültür Turizmi

- **Giresun**

Giresun için “fındık sektörü” (fındık kırma, kavurma gibi temel prosesleri gerçekleştirerek ürünü piyasaya sunan firmalar) ile “fındığa dayalı ürünler sektörü” (fındık kreması, fındık ezmesi, çikolata vb. fındığın yoğun olarak kullanıldığı ürünleri üreten firmalar) kümelenmede öncelikli sektörlerdir.

Tablo 7.5: Giresun İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu

Giresun İli Öncelikli Sektörler	Öncelikli Sektör Adı	Sektör Kodu	Sektör İsmi
1. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	1	Tarım
	Bölüm	1.1	Bitkisel Üretim
	Grup	1.1.3	Meyve ve Sebze Yetiştiriciliği
	Sınıf	1.1.7.1	Fındık Yetiştiriciliği
2. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	2	Sanayi
	Bölüm	2.1	Gıda İmalatı
	Grup	2.1.6	Bitkisel Ürünlerin İşlenmesi ve Paketlenmesi
	Sınıf	2.1.6.5	Kurutulmuş ve Dondurulmuş Bitkisel Ürünler İmalatı
3. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	5	Hizmetler
	Bölüm	5.1	Turizm
	Grup	5.1.2	Spor ve Doğa Turizmi
	Sınıf	5.1.2.6	Botanik, Yayla ve Kamp/Karavan Turizmi

- **Gümüşhane**

Gümüşhane ili yatırım potansiyeli bulunan sektörler açısından değerlendirildiğinde, yeterli altyapı, rezerv ve yetişmiş işgücüne sahip olan mermer ve madencilik sektörü, yöresel gıda (pestil, köme, dut pekmezi, ballı pestil, bitki çayları) sektörü, organik tarım ve turizm sektörleri öncelikli sektörler olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 7.6: Gümüşhane İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu

Gümüşhane İli Öncelikli Sektörler	Öncelikli Sektör Adı	Sektör Kodu	Sektör İsmi
1. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	5	HİZMETLER
	Bölüm	5.1	Turizm
	Grup	5.1.3	Kültür ve İnanç Turizmi
	Sınıf	5.1.3.2	Kültür Turizmi
2. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	2	SANAYİ
	Bölüm	2.1	Gıda Ürünleri İmalatı
	Grup	2.1.6	Bitkisel Ürünlerin İşlenmesi ve Paketlenmesi
	Sınıf	2.1.6.10	Şekerleme İmalatı
3. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	1	TARIM
	Bölüm	1.4	Hayvancılık
	Grup	1.4.1	Büyükbaş Hayvancılık
	Sınıf	1.4.1.1	Et Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği

- **Ordu**

Ordu ilinde “Fındık Ürünleri”, “Gıda Makineleri”, “Hazır Giyim” öne çıkan rekabetçi sektörlerdir.

Dünyada fındık tüketimine bakıldığında fındığın büyük ölçüde (yüzde 80’i) çikolata ve şekerleme sanayinde ham madde olarak kullanıldığı görülmektedir. Türkiye genelinde faaliyet gösteren kakao, çikolata ve şekerleme imalatı kapsamındaki 810 firmadan sadece 3 tanesi Ordu ilinde bulunmakta olup fındık ezmesi sektöründe üretim yapan sadece 8 adet firma bulunmaktadır. Fındık üretiminde lider olan Ordu ili için mevcut imalatçı firmaların rekabet gücünün artırılması ve katma değeri yüksek üretime geçişin hızlandırılmasına yönelik tedbirlere odaklanılması en öncelikli hedeflerdir.

Tablo 7.7: Ordu İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu

Ordu İli Öncelikli Sektörler	Öncelikli Sektör Adı	Sektör Kodu	Sektör İsmi
1. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	2	SANAYİ
	Bölüm	2.1	Gıda Ürünleri İmalatı
	Grup	2.1.6	Bitkisel Ürünlerin İşlenmesi ve Paketlenmesi
	Sınıf	2.1.6.5	Kurutulmuş ve Dondurulmuş Bitkisel Ürünler İmalatı
2. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	5	HİZMETLER
	Bölüm	5.1	Turizm
	Grup	5.1.2	Spor ve Doğa Turizmi
	Sınıf	5.1.2.6	Botanik, Yayla ve Kamp/Karavan Turizmi
3. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	2	SANAYİ
	Bölüm	2.16	Makine ve Ekipman İmalatı
	Grup	2.16.1	Ana Makine İmalatı
	Sınıf	2.16.1.4	Gıda Makineleri İmalatı

- **Rize**

Rize ilinde ekonomik faaliyetlerin dağılımına bakıldığında hizmet sektörünün ağırlıklı olduğu görülmektedir. Hizmet sektörü kapsamında ise turizm sektörü ön plana çıkmaktadır. İmalat sektöründe gerçekleştirilen başvurular incelendiğinde gıda imalatı ve mobilya sektörleri ön plana çıkmaktadır.

Rize ili çay ve narenciye gibi farklı ürün çeşitlerinin yetiştirilmesine imkân tanıyan kendine özgü bir mikro klima alanına sahiptir. İlde tarım arazilerinin azlığı nedeniyle en fazla gelir getiren ürünlerin üretimi yapılmakta, bu nedenle neredeyse mono kültür bir ürün deseni oluşmaktadır. TÜİK’in 2015 yılı verilerine göre Rize ilinin tarım arazilerinin yüzde 91,5’inde çay yetiştirilmektedir.

Rize ilinde su ürünleri hayvancılıkta önemli bir yer tutmaktadır. 2012 verilerine göre Rize, 994 tekne ile bölgenin en büyük ikinci av filosuna sahiptir. İlde tatlı suda Gökkuşuğu alabalığı ve Karadeniz alabalığı yetiştiriciliği, denizde ise levrek ve çipura üreticiliği yapılmaktadır. Organik su ürünleri üretimi Türkiye’de ilk defa Rize’de gerçekleştirilmiştir.

İlde yapılan analizlerde, arıcılık kümelenme potansiyeli taşıyan bir sektör olarak öne çıkmaktadır. Arıcılık ilde yeni istihdam alanı açabilecek, sağlık turizmine destek olabilecek ve gıda sanayinin ilde gelişmesini sağlayabilecek potansiyel bir sektördür Ayrıca Rize, Anzer balı gibi uluslararası bilinirliği olan bir bal markasına sahiptir.

Tablo 7.8: Rize İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu

Rize İli Öncelikli Sektörler	Öncelikli Sektör Adı	Sektör Kodu	Sektör İsmi
1. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	1	TARIM
	Bölüm	1.1	Bitkisel Üretim
	Grup	1.1.7	İçecek Üretimine Yönelik Bitki Yetiştiriciliği
	Sınıf	1.1.7.1	Çay Yetiştiriciliği
2. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	2	SANAYİ
	Bölüm	2.2	İçeceklerin İmalatı
	Grup	2.2.2	Alkolsüz İçecekler İmalatı
	Sınıf	2.2.2.2	Çay ve Kahvenin İşlenmesi
3. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	5	HİZMETLER
	Bölüm	5.1	Turizm
	Grup	5.1.2	Spor ve Doğa Turizmi
	Sınıf	5.1.2.6	Botanik, Yayla ve Kamp/Karavan Turizmi

- **Tokat**

Tokat ilinin yüzölçümünün yüzde 37'sini, 370.446 ha büyüklüğündeki tarım arazileri oluşturmaktadır. Bu araziler üç farklı iklim yapısına sahip olmasının yanı sıra yükseklikleri 150 metre ile 2200 metre arasında değişmektedir. Tarım alanlarının yüzde 30'unu sulu tarım alanları oluşturmaktadır. Beş farklı agro – ekolojik özelliğe sahip yedi büyük ovası (Kazova, Gözova, Erbaa, Niksar, Maşat, Zile ve Çamlıbel) önemli ölçüde sulanabilmektedir. Tarım arazilerinde narenciye haricinde ülkemizde yetiştirilen her çeşit sebze ve meyve yetiştirilebilmektedir. Ülke içinde üretimi ilk on sırada yer alan 39 bitkisel ürün bulunmaktadır.

İmalat sanayi işletmelerinde, gıda ürünleri ve içecek imalatı, tekstil ve hazır giyim imalatı, taş ve toprağa dayalı ürün imalatı, ağaç ürünleri ve mobilya imalatı, plastik ürün imalatı, metal eşya ve makine imalatı sektörlerinde üretim yapılmakta olup ürünler yurtiçi ve yurtdışı pazarlara sunulmaktadır. İstihdam oranı en yüksek olan sektörler sırasıyla yüzde 56 oranıyla hazır giyim sanayi, yüzde 15 oranıyla taş ve toprağa dayalı sanayi, yüzde 8 oranıyla gıda sanayidir.

Tablo 7.9: Tokat İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu

Tokat İli Öncelikli Sektörler	Öncelikli Sektör Adı	Sektör İsmi
1. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	TARIM
	Bölüm	Bitkisel Ürünlerin Yetiştirilmesi; Bostan, Meyve Ve Sebze Yetiştirilmesi
	Grup	Sebze, Bahçe Ve Kültür Bitkileri İle Fidanlık Ürünlerinin Yetiştirilmesi Meyve, Sert Kabuklular, İçecek ve Baharat Bitkilerinin Yetiştirilmesi
	Sınıf	Yaş Sebze ve Meyve Yetiştiriciliği
2. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	SANAYİ
	Bölüm	Tekstil Ürünlerinin İmalatı
	Grup	Hazır Giyim ve Konfeksiyon Ürünleri İmalatı
	Sınıf	Denim Pantolon - Tshirt – Elbise - Gömlek
3. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	SANAYİ
	Bölüm	Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı
	Grup	Kilden inşaat malzemeleri imalatı
	Sınıf	Fırınlanmış kilden tuğla, karo ve inşaat malzemeleri imalatı

- **Trabzon**

2019 verilerine göre Trabzon’da Sanayi Sicil Belgesine sahip 798 firma faaliyet göstermekte olup bu firmaların yüzde 29’u başta fındık olmak üzere “gıda ve içecekler” sektöründe faaliyet göstermektedir. Yapı-inşaat ve makine imalatı yapan firmaların payı yüzde 9 olup gıda ve içecek sektöründen sonra en çok faaliyet gösterilen sektör olmaktadır. Sanayi Sicil Belgesi alan firmalarda 2019 yılı itibarıyla 16.514 kişi çalışmaktadır.

İldeki sanayide faaliyet gösteren firmaların yüzde 28’si mikro ölçekli, yüzde 60’ı küçük ölçekli, yüzde 10’u orta ölçekli, yüzde 2’si ise büyük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Sanayi Sicil Belgesi almış firmaların, 35’inde Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Departmanı, 108’inde ise Kalite Kontrol Departmanı bulunmaktadır.

Tablo 7.10: Trabzon Sanayi Siciline Kayıtlı Firmaların Sektörel Dağılımı (30 Kasım 2019 itibarıyla)

Sektör	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı
Gıda Ürünleri	228	4.085
Tekstil	27	709
Makine İmalatı	70	2370
Orman Ürünleri	62	836
Metal-Çelik	68	1.930
Petro-Kimya	65	1.844
Elektrik	30	250
Otomotiv	31	845
Yapı-İnşaat	70	1.137
Diğer	147	2.508
Toplam	798	16.514

İlde imalat sanayinde sayılabilecek belli başlı alanlar un ve kepek, süt mamulleri, balık yağı ve unu, hazır giyim, mefruşat, ayakkabı, kereste, beton direk, lastik ve plastik ürünler, PVC boru, bakır, çinko, kursun, alüminyum, kurşun mamulleri, boru, galvanizli sac, tuğla, metal, otomobil yan sanayii ve tıbbi malzeme imalatıdır.

Trabzon ilinde; yöresel ürünler, süt ve süt ürünleri, mobilya ve orman ürünleri, inşaat ve planlama, turizm, su ürünleri, endemik bitkiler, arıcılık ve arı ürünleri, asansör imalatı, kuyumculuk, enerji ve HES yan sanayi, bilişim (yazılım), madencilik, maden işleme, silah sanayi, lojistik (taşımacılık + depolama), medikal, süs bitkileri, yalıtım malzemeleri ve yapı kimyasalları, fındığa dayalı ürünler, çay, gemi inşa, et ve et ürünleri, matbaacılık, kaynak suyu, iş makinaları ve yedek parçası, plastik sektörleri öne çıkmaktadır.

Tablo 7.11: Trabzon İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu

Trabzon İli Öncelikli Sektörler	Öncelikli Sektör Adı	Sektör İsmi
1. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	HİZMETLER
	Bölüm	Turizm
	Grup	Spor ve Doğa Turizmi
	Sınıf	Botanik, Yayla ve Kamp/Karavan Turizmi
2. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	SANAYİ
	Bölüm	Gıda Ürünleri İmalatı
	Grup	Su Ürünleri İşleme ve Paketleme
	Sınıf	Balıkların işlenmesi ve saklanması
3. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	SANAYİ
	Bölüm	Ana metal sanayii
	Grup	Ana Metal Ürünleri İmalatı
	Sınıf	Altın, Gümüş ve Bronz gibi değerli metallere mücevherat imalatı

- **Samsun**

Samsun ili, iklim, toprak ve topoğrafya gibi doğal kaynakların üretime elverişli olması nedeniyle sebzeçilik, meyvecilik ve tarla bitkileri alt sektörlerinin gelişmesi için bir cazibe merkezidir. Samsun ilinde 5 OSB bulunmaktadır. Samsun Gıda ve Merkez OSB'lerde tarıma dayalı gıda sanayi alanında faaliyet gösteren firmalar yer almaktadır. 2007 yılında kurulan Samsun Gıda İhtisas OSB, Türkiye'nin ilk Gıda İhtisas OSB'lerinden biridir. Gıda OSB'nin yanında, Bafra'da bir adet Sera OSB kurulması çalışmalarını devam etmekte, Çarşamba OSB'nin altyapı çalışmaları ise başlama aşamasındadır. Özellikle Bafra ve Çarşamba ovalarında gerçekleştirilen tarımsal üretimin değerlendirilebilmesi, söz konusu OSB'lerde gıda imalatı alanında faaliyet gösteren firmaların kurulması ve özel sektör firmalarının bu alanlarda yatırıma yönlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Samsun yatırımcılar için, damızlık hayvan, anlaşmalı çiftçilik ve hayvansal gıda ürünleri işleme ve paketleme gibi katma değer sağlayıcı alanlarda oldukça caziptir. İl, süt ve süt ürünleri işleme paketleme ve soğuk zincirin oluşturulmasına kadar birçok sahada yatırım fırsatı taşıyan

bir potansiyel taşımaktadır. Hayvan varlığı bakımından önemli bir yere sahip olan Samsun, manda sayısında Türkiye’de ilk sırada yer almaktadır.

Samsun’da ana metal sanayi başlığı altında gelişmiş sektörler özellikle demir çelik ve bakır sektörleridir. Ucuz iş gücü ile hava, kara, deniz ve demir yollarının sağladığı lojistik imkanlar, sektör firmalarına önemli bir rekabet gücü kazandırmaktadır. Otomotiv yedek parçaları ve makine imalatçısı firmalar yüksek ihracat potansiyeline sahiptir.

Bu alanda ön plana çıkan diğer bir sektör Cerrahi Aletler İmalatı sektörüdür. Samsun’da sektörün ortaya çıkışı 1980’li yılların başlarına uzanmaktadır. Son yıllarda ekonomideki yerini daha da sağlamlaştırarak dikkatleri üzerine çeken tıbbi cihaz sektörü, önümüzdeki yıllarda ihracatta ciddi atılımlar yapabilecek bir işgücü ve tesis potansiyeline sahiptir. Bugün 50’ye yakın firma tarafından üretilen ürünler 70’in üzerinde ülkeye ihraç edilmektedir. Samsun’un Bafra ilçesinde, Türkiye’nin tek Medikal İhtisas OSB’si olan Bafra Karma ve Medikal İhtisas Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır. Türkiye’nin ilk Tıbbi Cihaz Teknolojileri Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Samsun’da açılmıştır.

Samsun su ürünleri konusunda, gerek avcılık gerekse yetiştiricilik anlamında, stratejik konumu, limanları, balıkçı barınakları, modern balıkçı tekneleri, kalifiye elemanları, kullanılabilir dinamikleri ve modern kent kimliği ile bölgesinin belirleyicisi olma potansiyeline haizdir. Kıta sahanlığının uygunluğu nedeniyle dip trol balıkçılığının, buna bağlı olarak orta su trol balıkçılığının yaygın olarak yapıldığı Karadeniz’deki tek il Samsun olmaktadır. Baraj gölleri, lagün gölleri ve akarsularının fazla olması yönünden, iç su balıkçılığı bakımından önemli bir yere sahiptir. Balık unu ve yağı fabrikaları bakımından bölgede önemli bir kapasite mevcuttur.

Özellikle kaplıca/termal turizm için uygun potansiyele sahip olan ilde son yıllarda bu tür termal merkezlerin çevresindeki konaklama imkânları da bu potansiyeli avantaja dönüştürecek şekilde gelişmiştir. Samsun aynı zamanda Anadolu’da kurulan ilk ilaç firmasının yer aldığı ildir. İlde dünyanın önde gelen firmalarına ait ilaçların üretimi gerçekleştirilmektedir. Ülkemizin kara, deniz, hava ve demiryolu ulaşımına sahip sayılı kentlerinden biri olan Samsun, sahip olduğu alternatif ulaşım altyapısı ile Anadolu’nun Karadeniz Bölgesi üzerinden dünyaya açılan kapısıdır. Bu çerçevede Samsun, Karadeniz’e kıyı ülkelerin Türkiye ile bağlantısında bir lojistik, transfer, üretim ve ihracat-ithalat merkezi olmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda, lojistik sektör platformu kurulmuş ve Samsun’un da içerisinde yer aldığı TR83 Bölgesinin Lojistik Master Planı hazırlanmıştır. AB destekli, Samsun Lojistik Merkezi, bölgesel rekabet edilebilirlik anlamında Samsun için oldukça önemli bir projedir. Anadolu’yu Karadeniz’e bağlayan demiryolu hattı, Samsun Lojistik Merkezine de bağlanmaktadır. 2018 yılında hizmete giren Lojistik Merkezi ile Samsun, lojistik sektöründe yapılacak yeni yatırımlar için yüksek potansiyele sahiptir.

Yarattığı katma değer ve yüksek istihdam potansiyeli ile ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip olan mobilya sektörünün, Samsun ekonomisi için de oldukça önemli bir ağırlığı bulunmaktadır. Samsun ilinde orman ürünleri ve mobilya sanayi sektöründe önemli sayıda küçük ve orta boy sanayi tesisleri bulunmaktadır.

Tablo 7.12: Samsun İli Öncelikli Sektör Bilgisi Tablosu

Samsun İli Öncelikli Sektörler	Öncelikli Sektör Adı	Sektör İsmi
1. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	SANAYİ
	Bölüm	Gıda ürünlerinin imalatı
	Grup	Öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı
	Sınıf	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı
2. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	SANAYİ
	Bölüm	Ağaç ürünleri ve mobilya imalatı
	Grup	Ağaç, mantar, kamış ve örgü malzeme ürünü imalatı
	Sınıf	Mobilya ürünleri
3. Öncelikli Sektör Bilgisi	Kısım	HİZMETLER
	Bölüm	Turizm
	Grup	Kültür ve Doğa Turizmi
	Sınıf	Doğa Turizmi

8. DOKAP BÖLGE KALKINMA PROGRAMI STRATEJİK ÇERÇEVESİ

8.1 Amaç-Hedef ve Sektörel Operasyonel Programlar (SOP)

DOKAP Bölge Kalkınma Programının nihai hedefi; sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlayarak, herkes için yeterli gelir, eğitim, sağlık ve kültürel faaliyetler gibi sosyal hizmetlere ulaşılabilirliği artırmak, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, temiz bir çevre ve karar alma süreçlerine katılımın artması için gerekli ön koşulları oluşturmaktır.

DOKAP Bölge Kalkınma Programı ile bölgenin;

- Ekonomik yapısını güçlendirmek,
- Sosyal gelişmesini ve dayanışmasını artırmak,
- Doğal kaynaklarını ve çevre kapasitesini koruyarak uzun dönemli sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak amaçlanmaktadır.

DOKAP Bölge Kalkınma Programı, bölgenin sahip olduğu potansiyeli değerlendirerek, ülkemizin 2023 kalkınma hedeflerine azami katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Program öncelikleri belirlenirken bölgenin güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri odağında gerekli önceliklendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamda sektörler için temel yaklaşımlar belirlenmiş, mevcut potansiyel değerlendirilerek alt ölçeklerde bölgesel olarak başat olacak sektörler tespit edilmiş, bu sektörlerin üretim, pazar, ulaştırma, tüketim ilişkileri incelenmiştir.

Bölgenin tarımsal potansiyeli değerlendirilerek pazar odaklı üretim teşvik edilecektir. Üreticilerin doğayla dost sertifikalı üretime yönelmeleri desteklenecektir. Tarımsal üretimde araştırma, yayım ve çiftçi üçgeni kurularak yeni teknoloji ve bilgilerin üretime kazandırılması sağlanacaktır.

Sulama projelerinin hızla gerçekleştirilmesi, kapalı sistem sulamaya geçişin hızlandırılması ve tarla içi sulamalarda modern sulama yöntemlerinin yaygınlaştırılması, arazi toplulaştırma projelerinin sulamayla uyumlu götürülmesi, yapılan yatırımlardan beklenen

faıdanın daha hızlı geri dönmesine, doğal kaynakların korunmasına ve çiftlik ekonomisine katkı sağlayacaktır. Bu sebeple bölgedeki toprak ve su kaynaklarını geliştirme çalışmaları desteklenecektir.

Bölgenin sahip olduğu doğal güzellikler ve kültür mirası turizm açısından önemli bir potansiyeli de beraberinde getirmektedir. Bu potansiyelin istenilen düzeyde değerlendirilebilmesi için; markaların oluşturulması, tanıtım stratejilerinin kapsamlı olarak yapılması, konaklama tesisleri, ören yerleri vb. alanların bilinirliğinin artırılması ve bundan sonra yapılacak çalışmalara altlık oluşturması sağlanacaktır. Turizm Merkezlerinin doğal yapılarının korunarak destinasyon yönetimi ile ilgili çalışmalar tasarlanacaktır.

Bölgenin sahip olduğu doğal kaynak tabanı üzerinden geliştirilebilecek sanayi konuları özel olarak irdelenecektir. Sanayi tesislerinin verimli olarak çalışmalarını sağlayacak çok taraflı çalışmaların yapılması sağlanacaktır. Üretimi artıran, katma değer yaratan, bölgenin rekabet gücünü yükselten yenilikçi projelerin tasarlanmasına öncelik verilecektir. Sektörel çeşitliliğin artırılması, girişimcilik kültürünün geliştirilmesi ve yeni istihdam alanlarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar desteklenecektir.

Bölgesel, yerel ve sektörel işgücü dinamikleri dikkate alınarak, başta dezavantajlı gruplar olmak üzere tüm kesimler için nitelikli istihdam imkânları geliştirmeye devam edilecek, işgücünün eğitim düzeyi yükseltilerek istihdam edilebilirliği artırılacak ve işgücü piyasasının talep ettiği becerilerin kazandırılması için yaşam boyu eğitim faaliyetlerine önem verilecektir.

Yapılan analiz ve çalışmalar neticesinde 2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programının stratejik çerçevesi, 3 temel amaç, 8 tematik hedef ve bu doğrultuda tanımlanan 14 adet sektörel operasyonel programdan oluşmaktadır.

2021-2023 yılları arasında uygulanması hedeflenen DOKAP Bölge Kalkınma Programı kapsamında temel amaçlar; tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma, turizm ve sanayide ekonomik büyüme ve beşerî ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi olarak belirlenmiştir.

Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma amacının altında;

- Bitkisel üretimde katma değer artışının desteklenmesi,
- Et-balık ve arı ürünlerinde katma değer artışının sağlanması,
- Kırsal nüfusun geliri ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi,

Turizm ve sanayide ekonomik büyüme amacının altında;

- Turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi,
- Sanayi-Girişimcilik ve Ar-Ge'nin desteklenmesi,

Beşeri ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi amacının altında;

- Beşeri kapasitenin artışına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi,
- Dezavantajlı grupların sosyal hayata katılımının artırılması,
- Sosyal ve kültürel hayatın desteklenmesi,

hedefleri tanımlanmıştır.

Yukarıda ifade edilen amaç ve hedeflerin altında;

- Küçük ölçekli sulama işleri,
- Katma değeri yüksek bitkisel ürünlerde üretimin desteklenmesi,
- Hayvansal üretime dayalı sanayinin geliştirilmesi,
- Arıcılığın geliştirilmesi,
- İç sularda su ürünlerinin üretiminin desteklenmesi,
- Kırsal kalkınma, örgütlü tarımsal ve yöresel ürünlerin üretim-satış ve pazarlamasının desteklenmesi,
- Tarımsal eğitim ve yayım,
- Turizmin geliştirilmesi,
- Soyut ve somut kültürel mirasın korunması ve turizme kazandırılması,
- Sanayi ekosisteminin güçlendirilmesi,
- Yerel kurumların kapasitesinin geliştirilmesi,
- Gençlerin ve kadınların eğitim ve istihdama kazandırılması,
- Özel gereksinimi olan bireylerin desteklenmesi,
- Eğitim, kültür ve sanat faaliyetlerinin desteklenmesi,

sektörel operasyonel programlar tanımlanmıştır.

Tablo 8.1: 2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı Stratejik Çerçevesi

Amaç	Hedef	Sektörel Operasyonel Program	Açıklama
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Bitkisel üretimde katma değer artışı desteklenecektir.	S1: Küçük ölçekli sulama işleri programı	Özellikle yeni katılan illerde olmak üzere, bölgenin tamamında mümkünse kapalı sulama sistemleri, mevcut sulama kanallarının rehabilitasyonu, gerekli görülen alanlarda HİS gölet ve kanallarının yapımı gibi projeler bu program altında yürütülecektir.
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Bitkisel üretimde katma değer artışı desteklenecektir.	S2: Katma değeri yüksek bitkisel ürünlerde üretimin desteklenmesi programı	Bitkisel üretim çeşitlendirilerek gelir kaynakları artırılabilecektir. Kırsalda faaliyet gösteren çiftçi ailelerin tarımsal üretimleri çeşitlendirilerek gelir kaynakları artırılacak ve sosyo-ekonomik açıdan kalkınması sağlanacaktır. Bölgede yetişen başta yüksek katma değerli tıbbi ve aromatik bitkiler olmak üzere organik tarıma dayalı girişimciliğin ve yenilikçi uygulamaların artırılması, değer zincirinin geliştirilmesi ve markalaşma faaliyetleri desteklenecektir.
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Et-balık ve arı ürünlerinde katma değer artırılabilecektir.	S3: Hayvansal üretime dayalı sanayinin geliştirilmesi programı	Hayvansal ürünlerin işleme ve paketleme tesisleri desteklenecektir. Gıda güvenliği, kalite ve verim artışına yönelik damızlık materyallerin üretimi ve ekipman desteği ile üretici örgütleri desteklenecektir.
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Et-balık ve arı ürünlerinde katma değer artırılabilecektir.	S4: Arıcılığın geliştirilmesi programı	Bölgede arıcılık sektöründe üretilen bal ve diğer arı ürünlerinin paketleme tesisleri ve temle petek üretim ekipmanları desteklenecektir. Arıcılık sektöründe verim artışına yönelik ana arı üretim işletmeleri oluşturulacaktır. Organik hayvancılık (arı) üretimi için sektör desteklenecektir.

Amaç	Hedef	Sektörel Operasyonel Program	Açıklama
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Et-balık ve arı ürünlerinde katma değer artırılabacaktır.	S5: İç sularda su ürünlerinin üretiminin desteklenmesi programı	İç sularda faaliyet gösteren balıkçılık işletmelerinin verim artışı ve ıslah amaçlı anaç materyal üretimi desteklenerek verim artışı ve ihracatın önu açılacaktır. Üretilen ürünlerin muhafazasına yönelik soğuk hava üniteleri desteklenecektir.
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Kırsal nüfusun geliri ve yaşam kalitesi iyileştirilecektir.	S6: Kırsal kalkınma, tarımsal örgütlenme ve yöresel ürünlerin üretim-satış ve pazarlamasının desteklenmesi programı	Kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesine yönelik uygulamalar, tarımsal üretim ve pazarlama çalışmalarında özellikle birlik ve kooperatifleşme ile rekabet gücünün artırılmasına ve gelirin tabana yayılmasını sağlamaya yönelik yenilikçi modeller ve örnek uygulamalar, dezavantajlı yörelerde yaşayan nüfusun yaşam standartlarının geliştirilmesine yönelik entegre kalkınma projeleri, üreticilerin ortak kullanımına yönelik altyapı ve donanım desteklerini kapsayan projeler bu program altında yürütülecektir.
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Kırsal nüfusun geliri ve yaşam kalitesi iyileştirilecektir.	S7: Tarımsal eğitim ve yayım programı	Başta istihdam odaklı projeler olmak üzere; bitkisel üretimde toprak ve su kaynaklarının etkin kullanımını sağlamak, tarımsal eğitim ve yayım hizmetlerinin etkinliğinin ve bu konuda hizmet veren başta çiftçi örgütleri olmak üzere kurum ve kuruluşların kapasitelerinin artırılmasına katkıda bulunmak, kırsal dezavantajlı alanlardaki tarımın verimliliğinin artırılmasına ve hayvansal üretimde verimliliğin ve kalitenin artırılmasına yönelik eğitim ve yayım faaliyetleri ile proje desteği ve demonstrasyon faaliyetleri, modern altyapılar ve akıllı tarım teknolojileriyle çiftçilerin ve teknik personelin buluşturulması, gelecek nesillere çiftçilik

Amaç	Hedef	Sektörel Operasyonel Program	Açıklama
			mesleğinin benimsetilmesi gibi projeler bu program altında yürütülecektir.
Turizm ve sanayide ekonomik büyüme	Turizm faaliyetleri geliştirilecek ve çeşitlendirilecektir.	S8: Turizmin Geliştirilmesi Programı	Destinasyon yönetimi kapsamında oluşturulan ve turizm merkezi/turizm odağı olarak belirlenen bölgelerde, doğal ve kültürel kaynakları korumayı esas alan, bölgeye sosyo-ekonomik fayda sağlayan, yerel turizmin geliştirilmesine yönelik uygulama ve faaliyetler ile destinasyon yönetimi temelinde potansiyel arz eden doğa, kültür, spor, gastronomi, sağlık turizmi, eko-turizm, kırsal turizm ve agro turizm vb. konulara yönelik faaliyetler desteklenecektir. Ayrıca bölgenin kırsal turizm altyapısının güçlendirilmesi, önemli turizm alanlarını birbirine bağlayan ve önceden belirlenmiş olan güzergahlarda ulaşım aksı standartlarının yükseltilmesi, tanıtım ve markalaşma alanlarında da çalışmalar yürütülecektir.
Turizm ve sanayide ekonomik büyüme	Turizm faaliyetleri geliştirilecek ve çeşitlendirilecektir.	S9: Soyut ve somut kültürel mirasın korunması ve turizme kazandırılması programı	Soyut ve somut kültürel mirasın korunmasına ve turizme kazandırılmasına yönelik faaliyetler, tarihi, doğal ve kültürel turizm değerlerimizin destinasyon bazında gruplandırılarak tanıtılması; UNESCO koruması altındaki alanlar başta olmak üzere, arkeoloji, edebiyat, tarih, tabiat konulu tematik kültür rotalarının belirlenmesi ve bunların tanıtımına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi; yöresel el sanatları ürünlerinin lisanslı özel tasarımlarla üretilmesi, markalaşması ve pazarlanmasına yönelik faaliyetler desteklenecektir. Ayrıca coğrafi işaretli ve niş ürün niteliğindeki ürünlerin üretiminin desteklenmesi konusunda da çeşitli çalışmalar yürütülecektir.

Amaç	Hedef	Sektörel Operasyonel Program	Açıklama
Turizm ve sanayide ekonomik büyüme	Sanayi-Girişimcilik ve Ar-Ge desteklenecektir.	S10: Sanayi ekosisteminin güçlendirilmesi programı	Bölge sanayisinin rekabetçiliğini artıran, sanayi ekosistemini geliştirmeye yönelik, ar-ge, girişimcilik, sanayi ve üniversite iş birliğini artırıcı faaliyetler, fizibilite ile ekonomik potansiyelin araştırılması gibi konularındaki projeler bu program altında yürütülecektir.
Beşeri ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi	Beşeri kapasitenin artışına yönelik faaliyetler yürütülecektir.	S11: Yerel kurumların kapasitesinin geliştirilmesi programı	Merkezi idarenin taşra teşkilatında ve mahalli idarelerde personel kapasitesinin desteklenmesi, beşeri kaynak yönetiminin güçlendirilmesine yönelik faaliyetler desteklenecektir. Yerel düzeydeki kurumların teknolojik altyapılarının geliştirilmesi, hizmetlerde hız ve kalitenin artırılmasına yönelik projeler bu program altında uygulanacaktır. Yerel düzeye özgü sorunlara yönelik tematik çalışmalar yapan kurumlar (Kamu kurumları, belediyeler, üniversiteler, kooperatifler) için ihtiyaçlarına göre proje hazırlama ve yönetimi, AB mali yardımları, kaynak geliştirme, bütçe ve muhasebe ve mali yönetim eğitimleri gibi faaliyetler projeler şeklinde bu program altında uygulanacaktır.
Beşeri ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi	Beşeri kapasitenin artışına yönelik faaliyetler yürütülecektir.	S12: Gençlerin ve kadınların eğitim ve istihdama kazandırılması programı	Eğitimde ve istihdamda yer almayan genç ile kadınların kişisel ve mesleki beceri kazanmalarını sağlayacak faaliyetler yürütülecektir. Bölgede hali hazırda var olan sektörlerde istihdam kalitesinin artırılmasına yönelik projeler ile ne eğitimde ne de istihdamda olan genç ile kadınların becerilerinin uyumlu hale getirilmesine yönelik projeler bu program altında uygulanacaktır. Kadınların ve gençlerin işgücü piyasasını katılımını kolaylaştırmak ve sürdürülebilir istihdamını desteklemek amacıyla; mesleki becerilerin geliştirilmesine yönelik düzenlenen mesleki eğitim kurslarının, işgücü

Amaç	Hedef	Sektörel Operasyonel Program	Açıklama
			piyahasına girişi kolaylaştırmak ve niteliklilerini artırmak amacıyla düzenlenen işbaşı eğitim programlarının sayıları artırılarak etkin bir istihdam politikası yürütülecektir.
Beşeri ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi	Dezavantajlı grupların sosyal hayata katılımı artırılacaktır.	S13: Özel gereksinimi olan bireylerin desteklenmesi programı	Bölgemizde yer alan, özel gereksinimi olan bireylerin; refah düzeyinin ve sosyal hayata katılımının artırılması, kişisel ve mesleki becerilerini artırmaya yönelik faaliyetler, kendilerinin ve ailelerinin ihtiyaç duyacağı rehabilitasyon çalışmaları ve yaşadıkları şehirlerde kendilerini güvende hissetmelerine yönelik kısmi altyapı ve araştırma çalışmaları gibi projeler bu program altında uygulanacaktır.
Beşeri ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi	Sosyal ve kültürel hayat desteklenecektir.	S14: Eğitim, kültür ve sanat faaliyetlerinin desteklenmesi programı	Özellikle ilçelerde, hali hazırda verilen ve program döneminde verilmesi muhtemel olan eğitim çalışmalarının niteliğinin güçlendirilmesi, sosyal hayatın canlandırılması, vatandaşların boş zamanlarını kaliteli şekilde doldurmaları amacıyla gezici tiyatro, çok sesli koro konserleri, sinema gibi çerçevesi usul ve esaslarda belirlenecek nitelikteki eğitim, kültür ve sanat faaliyetlerine yönelik projeler bu program altında yürütülecektir.

8.2 Uygulama Detayları

DOKAP Bölge Kalkınma Programı'nda yer alan hedef ve sektörel operasyonel programlardaki çalışmalar için; iş birliği yapılacak kurum/ kuruluşlar, uygulama yeri ve başlama-bitiş tarihi sütunları oluşturulmuştur.

- “İşbirliği Yapılacak Kurum/Kuruluşlar”, öngörülen programı ilgili yerel ve merkezi kuruluşlarla iş birliği içinde yürüterek, süresinde sonuçlandırmaktan ve raporlamaktan sorumlu olan kuruluşları,
- “Uygulama Yeri”, programın uygulanacağı illeri,
- “Başlama ve Bitiş Tarihi” ise programın tamamlanması için öngörülen süreyi,

ifade etmektedir.

2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı yapı itibarıyla çatı çalışma alanlarından oluşmaktadır. Bu durum programa, kapsayıcı ve esnek bir özellik kazandırmıştır.

Stratejik çerçevede yer alan sektörel operasyonel programların her biri için tüm DOKAP illerinde asgari çalışma alanlarının oluşturulması hedeflenmektedir. Bölgenin potansiyelleri ve özelliklerine göre programların yoğunlukları her bir il için farklılıklar gösterebilecektir.

İşbirliği yapılacak kurum ve kuruluşların belirlenmesinde öncelikle programların ihtiva ettikleri çalışma alanlarının teknik özellikleri dikkate alınmıştır. Bu tür çalışmalarının başarıya ulaşmasında; program sürecinin ilgili tüm kesimlerce ve taraflarca benimsenmesi, bütüncül bir yaklaşımla sürdürülmesi, insan odaklı, katılımcı, kapsayıcı, hesap verilebilirlik ilkelerinin gözetilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu nedendir ki programın uygulanmasında iş birliği yapılacak kurum/kuruluşlarla birlikte sürece müdahil olan tüm taraflar teknik ve idari açıdan sorumludur.

Program uygulanmasının 2021-2023 yılları arasında tamamlanması hedeflenmiştir. Program, yapısı gereği tematik alanları belirlenmiş, odaklı bir çalışma şekli ortaya koymaktadır. Bu nedenle zamanın etkin ve verimli kullanılabilmesi için, her bir program bütünsel bakış açısıyla ele alınmış, çalışma sürecinde ortaya çıkabilecek risk faktörlerinin yönetilebilmesi için sonuç odaklı esnek çalışma takvimi oluşturulmuştur.

Tablo 8.2: 2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı Stratejik Çerçevesi

Amaç	Hedef	Sektörel Operasyonel Program	İşbirliği Kurum/Kuruluşlar	Yapılacak Uygulama Yeri	Başlama-Bitiş Tarihi
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Bitkisel üretimde katma değer artışı desteklenecektir.	S1: Küçük ölçekli sulama işleri programı	Yerel yönetimler, tarımsal örgütler (sulama birlikleri, tarımsal kalkınma kooperatifleri)	DOKAP İlleri	2021-2023
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Bitkisel üretimde katma değer artışı desteklenecektir.	S2: Katma değeri yüksek bitkisel ürünlerde üretimin desteklenmesi programı	Tarım ve Orman Bakanlığı teşkilatları, yerel yönetimler, tarımsal örgütler (Ziraat Odası, yetiştirici ve üretici birlikleri, tarımsal kalkınma kooperatifleri)	DOKAP İlleri	2021-2023
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Et-balık ve arı ürünlerinde katma değer artırılabilecektir.	S3: Hayvansal üretime dayalı sanayinin geliştirilmesi programı	Tarım ve Orman Bakanlığı teşkilatları, yerel yönetimler, tarımsal örgütler (Ziraat Odası, Yetiştirici ve üretici birlikleri, tarımsal kalkınma kooperatifleri)	DOKAP İlleri	2021-2023
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Et-balık ve arı ürünlerinde katma değer artırılabilecektir.	S4: Arıcılığın geliştirilmesi programı	Tarım ve Orman Bakanlığı teşkilatları, yerel Yönetimler, tarımsal örgütler (Ziraat Odası, yetiştirici ve üretici birlikleri, tarımsal kalkınma kooperatifleri)	DOKAP İlleri	2021-2023
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Et-balık ve arı ürünlerinde katma değer artırılabilecektir.	S5: İç sularda su ürünlerinin üretiminin	Tarım ve Orman Bakanlığı teşkilatları, Tarımsal Örgütler (Su ürünleri üretici birlikleri, su ürünleri kooperatifleri)	DOKAP İlleri	2021-2023

Amaç	Hedef	Sektörel Operasyonel Program	İşbirliği Kurum/Kuruluşlar	Yapılacak Uygulama Yeri	Başlama-Bitiş Tarihi
		desteklenmesi programı			
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Kırsal nüfusun geliri ve yaşam kalitesi iyileştirilecektir.	S6: Kırsal kalkınma, tarımsal örgütlenme ve yöresel ürünlerin üretim-satış ve pazarlamasının desteklenmesi programı	Tarım ve Orman Bakanlığı teşkilatları, Yerel Yönetimler, Tarımsal Örgütler (Ziraat Odası, Yetiştirici ve üretici birlikleri, tarımsal kalkınma kooperatifleri)	DOKAP İlleri	2021-2023
Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	Kırsal nüfusun geliri ve yaşam kalitesi iyileştirilecektir.	S7: Tarımsal eğitim ve yayım programı	Tarım ve Orman Bakanlığı teşkilatları, üniversiteler, yerel yönetimler, tarımsal örgütler (Ziraat Odası, Yetiştirici ve üretici birlikleri, tarımsal kalkınma kooperatifleri),	DOKAP İlleri	2021-2023
Turizm ve sanayide ekonomik büyüme	Turizm faaliyetleri geliştirilecek ve çeşitlendirilecektir.	S8: Turizmin Geliştirilmesi Programı	DOKAP BKİ, Yerel Yönetimler, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri,	DOKAP İlleri	2021-2023
Turizm ve sanayide ekonomik büyüme	Turizm faaliyetleri geliştirilecek ve çeşitlendirilecektir.	S9: Soyut ve somut kültürel mirasın korunması ve turizme	DOKAP BKİ, Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri	DOKAP İlleri	2021-2023

Amaç	Hedef	Sektörel Operasyonel Program	İşbirliği Kurum/Kuruluşlar	Yapılacak Uygulama Yeri	Başlama-Bitiş Tarihi
		kazandırılması programı			
Turizm ve sanayide ekonomik büyüme	Sanayi-Girişimcilik ve Ar-Ge desteklenecektir.	S10: Sanayi ekosisteminin güçlendirilmesi programı	Valilikler, Kaymakamlıklar, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlükleri, OSB Müdürlükleri, Üniversiteler	DOKAP İlleri	2021-2023
Beşeri ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi	Beşeri kapasitenin artışına yönelik faaliyetler yürütülecektir.	S11: Yerel kurumların kapasitesinin geliştirilmesi programı	Yerel Yönetimler, Valilikler, Kaymakamlıklar, Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri	DOKAP İlleri	2021-2023
Beşeri ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi	Beşeri kapasitenin artışına yönelik faaliyetler yürütülecektir.	S12: Gençlerin ve kadınların eğitim ve istihdama kazandırılması programı	Yerel Yönetimler, Valilikler, Kaymakamlıklar, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri, Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri	DOKAP İlleri	2021-2023
Beşeri ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi	Dezavantajlı grupların sosyal hayata katılımı artırılacaktır.	S13: Özel gereksinimi olan bireylerin desteklenmesi programı	Yerel Yönetimler, Valilikler, Kaymakamlıklar, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri	DOKAP İlleri	2021-2023

Amaç	Hedef	Sektörel Operasyonel Program	İşbirliği Kurum/Kuruluşlar	Yapılacak	Uygulama Yeri	Başlama-Bitiş Tarihi
Beşeri ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi	Sosyal ve kültürel hayat desteklenecektir.	S14: Eğitim, kültür ve sanat faaliyetlerinin desteklenmesi programı	Yerel Yönetimler, Valilikler, Kaymakamlıklar, İl Milli Eğitim Müdürlükleri, Üniversiteler		DOKAP İlleri	2021-2023

2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı, bölgenin ihtiyaç duyduğu çalışma alanlarını teknik düzeyde ortaya koymuştur. Bu kapsamda belirlenen her bir program için belirli gösterge setleri oluşturulmuştur. Bu gösterge setleri, program sonunda ulaşılan hedeflerin somut bir zeminde tartışılması ve değerlendirilmesine imkân sağlayacaktır. Oluşturulan gösterge setlerinde ifade edilen hedeflere ulaşmak ana motivasyon unsurudur. Ayrıca yapılacak olan izleme ve değerlendirme çalışmalarının ana omurgasını, gösterge setinde yaşanan gelişmelerin değerlendirildiği çalışmalar oluşturacaktır. Böylelikle hedeflenen değerlere belirlenen zaman aralığında ulaşıp ulaşılmadığı, ulaşılamadı ise sorun alanının tespiti, erken ulaşıldı ise performans unsurlarının belirlenmesi programın değerlendirilmesi için büyük önem arz etmektedir.

2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programının gösterge seti oluşturulurken her bir veri için, kapsam ve etki ölçeği, ulaşılabilirlik, güvenilirlik ve süreklilik ilkeleri temel esaslar olarak belirlenmiştir.

Tablo 8.3: 2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı Stratejik Çerçevesi

Sektörel Operasyonel Program	Gösterge	Ölçüm Birimi	Başlangıç Değeri	Başlangıç Yılı	Hedef Değeri	Veri Kaynağı
Küçük ölçekli sulama işleri programı	DOKAP BKİ tarafından desteklenen sulanabilir alan miktarı	ha	10.538 ha	2021	70.538 ha	DOKAP BKİ
Katma değeri yüksek bitkisel ürünlerde üretimin desteklenmesi programı	Meyve Bahçeleri/ Bağ alanı/ Örtü Altı Üretim Miktarı	ha/Ton	642.565/11.088/173.938	2021	706.821/12.196/191.331	TUİK DOKAP BKİ
Hayvansal üretime dayalı sanayinin geliştirilmesi programı	Desteklenen Proje Sayısı	adet	0	2021	25	DOKAP BKİ
Hayvansal üretime dayalı sanayinin geliştirilmesi programı	Soğuk Zincirde Toplanan Süt Miktarı	Ton/Yıl	Toplanan Süt Miktarı: 110 Ton/Yıl	2021	Soğuk Zincirde Toplanan Süt Miktarı: 300 Ton/Yıl	DOKAP BKİ
Arıcılığın geliştirilmesi programı	Kurulan Arı Ürünleri Paketleme Tesisi Sayısı	adet	Tesis Sayısı: 6 Adet: 110	2021	Tesis Sayısı: 12 Adet: 310	DOKAP BKİ

Sektörel Operasyonel Program	Gösterge	Ölçüm Birimi	Başlangıç Değeri	Başlangıç Yılı	Hedef Değeri	Veri Kaynağı
	Organik Arıcılıkta Desteklenen Üretici Sayısı					
İç sularda su ürünlerinin üretiminin desteklenmesi programı	İç Sularda Su Ürünleri Üretimi/ İç Sularda Avcılık	ton	Yetiştiricilik Üretim Miktarı: 31.446 Avcılık Miktarı: 699	2021	Yetiştiricilik Üretim Miktarı: 34.590 Avcılık Miktarı: 769	TUİK
Kırsal kalkınma, tarımsal örgütlenme ve yöresel ürünlerin üretim-satış ve pazarlamasının desteklenmesi programı	Tarımsal Sanayi İşletme Sayısı	adet	340	2021	370	TUİK
Tarımsal eğitim ve yayım programı	Eğitim Alan Üretici Sayısı	adet	0	2021	5000	DOKAP BKİ
Turizmin Geliştirilmesi Programı	Turizm altyapısının geliştirilmesi için desteklenen alan sayısı	Adet	34	2021	62	DOKAP BKİ, Kalkınma Ajansları, Yerel yönetimler, Üniversiteler

Sektörel Operasyonel Program	Gösterge	Ölçüm Birimi	Başlangıç Değeri	Başlangıç Yılı	Hedef Değeri	Veri Kaynağı
Turizmin Geliştirilmesi Programı	Üstyapısı iyileştirilen ulaşım aksı uzunluğu	km	502	2022	552	DOKAP BKİ, Yerel Yönetimler
Turizmin Geliştirilmesi Programı	Altyapısı iyileştirilen ulaşım aksı uzunluğu	km	688	2022	738	DOKAP BKİ, Yerel Yönetimler
Soyut ve somut kültürel mirasın korunması ve turizme kazandırılması programı	Kültürel mirasın korunması, tanıtılması ve turizme kazandırılması konusunda çalışma yapılan sayısı	Adet	0	2021	5	DOKAP BKİ, Kalkınma Ajansları, Üniversiteler, Yerel Yönetimler
Sanayi ekosisteminin güçlendirilmesi programı	Desteklenen Proje Sayısı	Adet	0	2021	10	DOKAP BKİ, Kalkınma Ajansları, Üniversiteler, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlükleri
Yerel kurumların kapasitesinin geliştirilmesi programı	Desteklenen Proje Sayısı	Adet	0	2021	15	DOKAP BKİ
Gençlerin ve kadınların eğitim ve istihdama	Desteklenen Proje Sayısı	Adet	0	2021	22	DOKAP BKİ

Sektörel Operasyonel Program	Gösterge	Ölçüm Birimi	Başlangıç Değeri	Başlangıç Yılı	Hedef Değeri	Veri Kaynağı
kazandırılması programı						
Özel gereksinimi olan bireylerin desteklenmesi programı	Desteklenen Proje Sayısı	Adet	0	2021	15	DOKAP BKİ
Eğitim, kültür ve sanat faaliyetlerinin desteklenmesi programı	Desteklenen Proje Sayısı	Adet	0	2021	22	DOKAP BKİ

8.3 DOKAP Bölge Kalkınma Programı Finansmanı ve Kamu Yatırım Programı ile İlişkisi

2021-2023 yılları arasında uygulanacak olan DOKAP Bölge Kalkınma Programı'nın finansmanı, Kamu Yatırım Programı'ndan DOKAP İdaresine tahsis edilecek ödenekler ile gerçekleştirilecektir.

Bu kapsamda DOKAP Bölge Kalkınma Programı kapsamında uygulanacak olan Sektörel Operasyonel Programlar (SOP) ile Kamu Yatırım Programı ilişkisi (2021 Yılı Yatırım Programı için) aşağıdaki tablodaki gibi kurulmuştur. 2022 ve 2023 yıllarında Kamu Yatırım Programı'nın 2021 yılı Yatırım Programı'ndaki projelerle sürdürülmesi beklenmektedir. Kamu Yatırım Programı'ndaki projelerde değişiklik olması durumunda, uygulanacak olan SOP'ların Kamu Yatırım Programı ile ilişkisi yeni duruma göre güncellenecektir.

DOKAP Bölge Kalkınma Programı'nda belirlenen amaçlara ulaşılabilmesi için, 2021-2023 döneminde Kamu Yatırım Programı'nda yıllar itibarıyla Tablo 8.4'teki gibi bir ödenek tahsisinin yapılması planlanmaktadır. Söz konusu yıllardaki tahsislerin il/ilçe dağılımları alt projeler

belirlendikten sonra yıllık olarak nihayetlendirilerek kamuoyu ile paylaşılacaktır. Buna göre 3 yıllık dönemde DOKAP Bölge Kalkınma Programı'na 419 milyon 53 bin TL ödeneğin tahsisi öngörülmektedir.

Tablo 8.4: 2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı İle Kamu Yatırım Programı İlişkisi (bin TL)

Proje No	Proje Adı	Sektörü	Finanse Edilecek SOP	2021	2022	2023	TOPLAM
T021A01-162303	Küçük Ölçekli Tarımsal Sulama Projesi	Tarım/ Sulama	S1	S1: 15.000	S1: 15.939	S1: 16.859	47.798
2015A02-2223	Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi	Tarım/Bitkisel Üretim	S2-S6-S7	S2: 23.000 S6: 4.939 S7: 2.500	S2: 25.000 S6: 5.000 S7: 3.325	S2: 25.500 S6: 5.500 S7: 4.411	99.175
T021A03-164210	Hayvancılık Altyapısının Geliştirilmesi Projesi	Tarım/Hayvancılık	S3-S4-S5	S3: 19.155 S4: 3.355 S5: 757	S3: 19.724 S4: 4.000 S5: 1.000	S3: 19.651 S4: 5.000 S5: 1.500	74.142
2020A02-150385	Küçük Tarımsal İşletmelerin Geliştirilmesi	Tarım/Bitkisel Üretim	S4	S4: 1.044	S4: 0	S4: 0	1.044
T021F00-164139/148	Turizm Altyapısının Geliştirilmesi Projeleri	Turizm/Turizm	S8-S9	S8: 14.287 S9: 1.680	S8: 64.967 S9: 2.000	S8: 70.646 S9: 2.300	155.880
2020C33-149702	Sanayi Ekosisteminin Güçlendirilmesi Programı	İmalat/Kobi ve Girişimcilik	S10	S10: 846	S10: 795	S10: 973	2.614
Yeni Teklif	Yerel Kurumların Kapasitesinin Geliştirilmesi Programı	DKH-Sosyal/İstihdam ve Çalışma Hayatı	S11	S11: 0	S11: 5.500	S11: 5.500	11.000
T021H04-162218	Eğitim, Kültür ve Sanat Faaliyetleri Desteklenmesi	Eğitim/Kültür	S12-S13-S14	S12: 440 S13: 153 S14: 407	S12: 4.400 S13: 3.300 S14: 5.500	S12: 4.400 S13: 3.300 S14: 5.500	27.400
TOPLAM				87.563	160.450	171.040	419.053

(*):Yerel Kurumların Kapasitesinin Geliştirilmesi Programı'nın 2022 ve 2023 yıllarına ait Yatırım Programlarında yer alması öngörülmektedir. Bu nedenle 2021 yılı Yatırım Programı için proje numarası almamıştır.

Tablo 8.5: 2021-2023 DOKAP Bölge Kalkınma Programı Stratejik Çerçevesi Finansman Tablosu (bin TL)

Amaçlar	Bütçe Öngörüsü (bin TL)			
	2021	2022	2023	Toplam
AMAÇ 1: Tarımsal üretimde büyüme, katma değer artışı ve kırsal kalkınma	69.750	73.988	78.421	222.159
AMAÇ 2: Turizm ve sanayide ekonomik büyüme	16.813	67.762	73.919	158.494
AMAÇ 3: Beşeri ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi	1.000	18.700	18.700	38.400
TOPLAM	87.563	160.450	171.040	419.053

9. DOKAP BÖLGE KALKINMA PROGRAMININ YÖNETİŞİMİ

DOKAP Bölge Kalkınma Programı'nın (2021-2023) uygulanmasından ve takibinden esas olarak bölge kalkınma idaresi sorumludur.

2021-2023 dönemi DOKAP Bölge Kalkınma Programı'nda belirlenen amaç ve hedeflere ulaşılabilmesi için, merkezi ve mahalli bütün kamu kurum ve kuruluşlar, gerekli özen ve hassasiyeti gösterecek, çalışmaların eksiksiz yerine getirilebilmesine yönelik tedbirleri alacak ve özeni gösterecektir. DOKAP Bölge Kalkınma Programı (2021-2023) ile birlikte diğer bölge kalkınma programlarının merkezi düzeyde koordinasyonundan Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü sorumludur.

DOKAP Bölge Kalkınma Programı'nın (2021-2023) bölgedeki koordinasyonundan DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı sorumludur. Ancak, Bölge Kalkınma Programında, başta iş birliği yapılacak kurum/kuruluşlar olmak üzere, bölgedeki bütün kamu kurum ve kuruluşları sorumludur.

Bölge Kalkınma Programı kapsamındaki proje ve faaliyetlerin uygulanmasında, tamamlayıcılık ve koordinasyon sağlanacak, başta valilikler, kaymakamlıklar ve mahalli idareler olmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşları çalışmaları hızlandırmaya yönelik tedbirleri zamanında alacaklardır. Söz konusu proje ve faaliyetler kapsamında yenilikçi modellerin geliştirilmesine ve uygulanmasına özen gösterilecektir.

DOKAP Bölge Kalkınma Programı'nda (2021-2023) ihtiyaç duyulan revizyonlar, DOKAP Bölge Kalkınma İdaresince ön inceleme, analiz ve değerlendirme yapıldıktan sonra yapılacak değişikliğin mahiyetine göre Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından onaylanacak veya Cumhurbaşkanlığı onayına sunulacaktır.

10. DOKAP BÖLGE KALKINMA PROGRAMININ İZLENMESİ

DOKAP Bölge Kalkınma Programı (2021-2023) kapsamındaki proje ve faaliyetler izleme sistemi üzerinden gerçekleştirilecektir. Bölge Kalkınma Programı üçer aylık dönemlerle bölge kalkınma idaresi tarafından raporlanacaktır.

Sorumlu kamu kurum ve kuruluşları ilgili izleme raporlarını DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi'ne zamanında iletecek; DOKAP İdaresi ise söz konusu proje gerçekleştirme bilgilerinin zamanında izleme sistemine girişine özen gösterecektir.

Projelerin uygulanmasından sorumlu kuruluşların en üst düzeydeki yetkili temsilcilerinden ve ilgili ajans genel sekreterlerinden müteşekkil, başkanlığını DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanının, sekretaryasını DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin yaptığı Bölge Kalkınma Programı İzleme ve Yönlendirme Komitesi oluşturulacaktır. Bu komite, her yılın Nisan ve Ağustos aylarının ilk yarısı içerisinde, Bölge Kalkınma Programının gidişatını değerlendirmek ve gelecek dönem sektörel operasyonel programları yönlendirmek üzere toplanacaktır.

Bölge Kalkınma Programları İzleme ve Yönlendirme Komitesi toplantıları öncesinde, İdare tarafından, Bölge Kalkınma Programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlar ve bunlara yönelik alınacak tedbirler ile bu tedbirlerin uygulamasına yönelik iş bölümü ve uygulama takviminin yer aldığı ilerleme raporları hazırlanacak ve toplantı tarihinden en az 15 gün öncesinde Komite üyelerine iletilecektir. Üyelerden gelen görüş ve öneriler ışığında hazırlanan taslak rapor toplantıda tartışılarak nihai hale getirilecek ve onaylanacaktır. Nihai rapor, İdare tarafından Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na iletilecektir.